

Ulkona museossa

MUSEON PIHAN JA PUUTARHAN MONET MAHDOLLISUUDET

Lukijalle KATRI LENTO	5
Vanhaa, uutta ja kerroksellista – Museopuutarhoista museon puutarhoihin JULIA DONNER	7
HISTORIALLISET PUUTARHAT	15
Fredrika Runebergin puutarha – Näkökulmia kotimuseon historialliseen puutarhaan SUSANNA WIDJESKOG	17
Kasvikuulutus, kansallinen kasvigeenivaraohjelma ja arkeobotaniikka AAJA PEURA, MAARIT HEINONEN JA MIA LEMPIÄINEN-AVCI	23
Håkansbölen kartanon puisto PÄIVI YLI-KARHULA	25
Suviranta – Huvilasta museopuutarhaksi JAANA TAMMINEN	33
VAPAAEHTOISTYÖ JA OSALLISTAMINEN	39
Vapaaehtoistoiminta Fiskarsin museopuutarhassa IRENE NURMINEN JA MARIA OLLIKAINEN	41
Herkullinen humala ja lierojen paluu – Maanläheisiä tarinoita Glimsin museopuutarhasta KAROLIINA SALMELAINEN	47
Vallilan siirtolapuutarhamuseo – Elävä portti menneisiin ihanteisiin ja tarpeisiin HARTO HÄNNINEN	55
Seurasaaren Leppälä – Talkooviljelyn synty ja kehitys TIMO RANTAKAULIO	61
YLEISÖTYÖ JA TAPAHTUMAT	67
Piknikkejä, pihasoittoa ja puistojumppaa – Museoiden pihat tapahtumien koekenttänä JERE JÄPPINEN	69

Holmin talo – Elävä piha osana 1700-luvun kauppiaskotia INARI PORKKA	77
Tapahtumien keidas Tuusulanjärven rannalla – Lottamuseon piha ja puutarha ELINA TARVAINEN	83
Museopiha elokuvateatterina – Helsingin kaupunginmuseon lumoavat Leffapihat IISA AALTONEN	89
UUDET HAASTEET JA MUUTOS	95
Kotiseutumuseon kehittämis- ja hoitosuunnitelma – Esimerkkinä Sepänmäen käsityö museo Mäntsälässä HILJA LÉMAN	97
Ihan pihalla! – Lohjalla viihdytään museon puutarhassa KAROLIINA JUNNO-HUIKARI	103
Keidas keskellä kaupunkia – Kaisaniemen kasvitieteellisessä ulkopuutarhassa vaalitaan luonnon monimuotoisuutta SARI SIIPOLA	111
Monimuotoisuutta pienillä teoilla SARI SIIPOLA	117
Heureka – Tiedepuiston kautta tieteen maailmaan KATI TYYSTJÄRVI	119
Ebeneser-talon piha – Kohti yhteisöllistä, toiminnallista ja kestäväää kaupunkitilaa HANNA PIELIKKO JA FREDRIKA VISURI	127
Alusta-paviljonki – Monilajisen kohtaamisen ja tekemisen paikka Arja-Liisa Kaasinen ja Leena Svinhufvud	135
Kirjallisuutta	138

Lukijalle

KATRI LENTO

Helsingin kaupungintalolla järjestettiin syksyllä 2021 suuren suosion saanut *Uudenmaan museopuutarhat* -seminaari. Seminaarin tuotti Keski-Uudenmaan alueellisena vastuumuseona toimiva Helsingin kaupunginmuseo yhdessä Itä- ja Länsi-Uudenmaan alueellisten vastuumuseoiden sekä Ainolan kanssa. Myönteisen vastaanoton myötä kävi selväksi, että museopiha ja -puutarha-aiheelle on kysyntää. Syntyi ajatus tuottaa siihen liittyvä julkaisu. Kirjoittajakutsu tuotti nopeasti monta kiinnostavaa artikkeliehdotusta, mikä sekin kertoo pihojen ja puutarhojen ajankohtaisuudesta museokentällä.

Ulkona museossa – Museon pihan ja puutarhan monet mahdollisuudet -julkaisussa museoiden ulkoalueita lähestytään käytännöllä-heisesti. Eri artikkelit esittelevät niin museoiden parhaita kuin myös vähemmän onnistuneita kokemuksia. Museopihoja ja -puutarhoja tarkastellaan kehittämisen kohteina sekä tapahtumien ja osallistamisen paikkoina. Pääpaino on nykyhetkessä; siinä mitä museoissa juuri tällä hetkellä tapahtuu. Toisaalta museopihoihin ja -puutarhoihin usein liittyvä merkityksellinen historia näyttäytyy siinä, miten mennyt tuodaan esille nykyisessä käytössä.

Ulkona museossa – Museon pihan ja puutarhan monet mahdollisuudet on Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon ensimmäinen julkaisu. Toimituskuntaan on itseni lisäksi kuulunut Helsingin kaupunginmuseon tutkija Jere Jäppinen sekä Ainolan museonjohtaja Julia Donner. Toimitustyö ja ideointi yhdessä on ollut sekä tuloksellista että antoisaa. Lämmin kiitos myös julkaisun taittajalle ja graafikolle Maria Appelbergille. Toivomme julkaisun artikkeleiden tarjoavan sekä käytännön hyötyä että miellyttäviä lukuhetkiä!

Katri Lento toimii alueellisena vastuumuseotutkijana Helsingin kaupunginmuseolla. Hän on julkaissut Helsingin julkisia viheralueita koskevia historia-alan tutkimuksia. Konkreettinen suhde pihoihin on syventynyt kerrostaloyhtiön pihatoimikunnan vetäjänä. Keväällä 2023 pihalle kylvetään niitty.

Perinnekasvit kiinnostavat museokävijöitä vuosi vuodelta enemmän.
Kuva: Julia Donner, Ainolasäätio sr.

Vanhaa, uutta ja kerroksellista

Museopuutarhoista museon puutarhoihin

JULIA DONNER

Vihreä kulttuuriperintö on tunnustettu ja tunnistettu osa suomalaista kulttuuriperintöä. Siihen luetaan itsestään selvästi historiallisia keskustapuistoja, kansanpuistoja, kartano- ja huvilapuutarhoja, jokilaaksojen kulttuurimaisemia, hautausmaita ja siirtolapuutarhoja. Myös monet museot ovat toimineet pitkään tietoisesti vihreän historian vaalijoina ja yhä useammassa museossa on puutarha läsnä tavalla tai toisella. On ymmärretty, että museota ympäröivä piha on osa museota, ei vain huollettava alue sen ympärillä.

Viime vuosina on koettu valtava puutarhojen renessanssi. Puutarhanhoidon tavoitteena ei enää ole muutaman vuosikymmenen takainen ”siisti ja helppohoitoinen piha”, vaan katseet on suunnattu kauemmas menneisyyteen. Kiinnostus vanhoja kasvilajeja, lajikkeita ja kasvikantoja kohtaan kukoistaa. Vanhat ruusut, pionit ja pelargonit nostattavat suorastaan kuumeen. Vuosikymmeniä sitten ilmestyneistä puutarhakirjoista etsitään tietoa perinteisistä viljelymenetelmistä. Pyrkimys omavaraisuuteen on noussut kriisiaikoina arvoon arvaamattomaan. Moni uutena konstina esitetty työtapa osoittautuu tarkemmalla tarkastelulla vanhaksi ja aikaa sitten hyväksi havaituksi. Ekologinen ja luonnonmukainen viljely kiinnostavat ja uusiin kerrostaloihin suunnitellaan kattopuutarhoja, viherseiniä ja yhteisöllisiä pihaviljelmiä. Puutarhat tuottavat monen omakohtaisen kokemuksen mukaan ja tutkimustiedon perusteellakin hyvinvointia. Museoissa tämä kehityssuunta on huomattu, ja otettu ilolla ja innostuksella vastaan.

Museoiden tehtävänä on tarkastella koko inhimillistä elämää. Museot tallentavat ja hoitavat siitä kertovaa aineistoa kuten esineitä, näytteitä, taideteoksia, rakennuksia, muinaisjäännöksiä ja muistomerkkejä sekä niihin liittyviä tarinoita. Tallentamisen ja hoitamisen lisäksi museot välittävät tietoa. Ne järjestävät näyttelyitä ja opetusta, julkaisevat tutkimuksiaan ja neuvovat omaan alaansa liittyvissä kysymyksissä.

Samalla kuin aineellista ja elävää kulttuuriperintöä edustavat puutarhat avaavat menneiden vuosisatojen elämään ja arkeen kiinnostavia näköaloja, ne muodostavat aivan uudenlaisen toimintakentän museoihin. Opetus- ja kulttuuriministeriön laatiman kulttuuriperintöstrategian vision mukaisesti museoilla on mahdollisuus olla mukana edistämässä kestävämpää elämäntapaa kulttuuriperintötietoa hyödyntämällä ja välittämällä.

Maisema, pihat ja puutarhat jäävät museoiden toimintaa ohjaavissa dokumenteissa vain maininnoiksi. Konkreettisia toimintaohjeita ja malleja museoiden pihoja ja puutarhoja varten on vielä vain vähän, vaikka vihreän kulttuuriperinnön merkitys on tunnustettu ja tunnustettu. Vihreän kulttuuriperinnön suojelua ohjaa kansainvälinen, historiallisia puutarhoja koskeva vuonna 1981 laadittu Firenzen julistus (ICOMOS – IFLA 1981). Vuonna 2017 laadittu historiallisten puistojen julistus määrittää puutarhat historiallisiin rakennuksiin verrattaviksi monumenteiksi kerroksellisinä, eri aikakausien piirteiden kudelmina (ICOMOS – IFLA 2017). Vuonna 2000 laaditussa eurooppalaisessa maisemayleissopimuksessa korostuvat erityisesti maisemaan ja puutarhaan liittyvien kokemuksellisten arvojen merkitys (Euroopan neuvosto, 2000). Luonnonvarakeskuksen vuonna 2014 julkaiseman ansiokkaan raportin *Museopuutarha, perustaminen*

ja hoito tavoitteena on lisätä museoiden kiinnostusta perinnekasveihin sekä edistää kestävien ja historiallisesti kiinnostavien kasvien viljelyä ja dokumentointia.

Lait, sopimukset ja strategiat eivät kuitenkaan kerro, mistä pitäisi aloittaa, jos museo mielii järjestää esimerkiksi puutarhajuhlat tai kukkaskävelyn. Entä, miten pihan tai puutarhan hoito ja ylläpito tulisi museossa järjestellä? Kuka puutarhaa hoitaa? Miten koordinoida vapaaehtoistyötä? Meidän museollamme on piha, mutta mitä siellä voi tehdä? Voiko meidän museomme pihaa kutsua museopuutarhaksi?

Tämä artikkelikokoelma avaa portin Uudenmaan alueen moninaisiin museopuutarhoihin. Kuten tekstit osoittavat, museopuutarhatyötä on tehty Uudenmaan alueella jo vuosien ajan. Kokemusta on kertynyt tapahtumien järjestämisestä, vapaaehtoistyöstä, lampaista, ankoista ja perinteisten puutarhakasvien kasvattamisesta sekä sateesta ja paisteesta.

Tunnistettu, dokumentoitu ja hoidettu – puutarha osana museotoimintaa

Museopuutarhoja on yhtä monenlaisia kuin museoitaikin. Termin alle mahtuu kohteita kotiseutumuseoista kotimuseoihin, kasvitieteellisistä puutarhoista **Heureka-tiedekeskusta** ympäröivään piha-alueeseen, joka laajenee Keravanjoen ja Tikkurilankosken maisemaan. Mukana on historiallisia puutarhakohteita ja pihvoja, joita vasta kehitetään yleisötyön tarpeisiin. Museopuutarhat voivat olla kaikkea tätä ja vielä paljon muutakin: vaikka aivan vastaperustettu perinnekasvien säilyttämiseen ja esittelyyn omistettu puutarha, paikallishistorian kannalta merkittävä piha tai yhteisöllinen viljelmä. Omistajatahot vaihtelevat kunnista kaupunkeihin ja yksityisiin yhteisöihin. Ylläpito järjestetään milloin vapaaehtoisten, palkattujen työntekijöiden tai ostopalveluilla. Resursseja museon puutarhan hoitamiseen on missä enemmän, missä vähemmän.

Museopuutarhatyö alkaa puutarhan ominaispiirteiden ja arvojen tunnistamisesta. Kysymme, mikä juuri tässä kohteessa on olennaista? Mitä tiedämme ja mihin tietomme perustuvat? Mitä meidän tulee vaalia ja säilyttää? Mikä on puutarhan identiteetin kannalta merkittävää - sommitelma, kasvillisuus, tilat, topografia vai näkymät? Entä puutarhan koe-

Museopuutarhatyö vaatii ja antaa mahdollisuuden jatkuvaan tutkimustyöhön. Kohdetta koskevat kirjalliset ja kuvalliset lähteet, aikalaisaineistot ja dokumentit antavat innoitusta kehittää puutarhaa ja pohtia mahdollisuuksia ennallistamiseen. Ainolassa palautettiin dahliat osaksi puutarhan koristeistutuksia vanhasta valokuvasta tehtyjen havaintojen perusteella. Kuva: Julia Donner, Ainolasäätiö sr.

tut ja yhteisölliset arvot – tavat, perinteet ja uskomukset? Puutarhaan liittyvien koettujen arvojen ja yhteisöllisten merkitysten tunnistaminen yhtä aivan yhtä tärkeää kuin puutarhojen fyysisten ominaispiirteiden säilyttäminen.

Museopuutarhatyötä erilaisissa muodoissaan yhdistää halu tehdä museota ympäröivästä pihasta merkityksellinen. Olemme eri tahoilla oivaltaneet, että piha mahdollistaa paljon sellaista toimintaa, joka museon sisätiloissa ei ole mahdollista. Haluamme nostaa esille puutarhakulttuurin, perinnekasveja ja antaa kasveille äänen, paikalle tarinan ja merkityksen. Kokeilemme ehkä vanhoja työtapoja tai kerromme museoon liittyvää henkilöhistoriaa. Tai ehkä teemme tätä kaikkea - yhteistä kaikille museopuutarhoille on kuitenkin se, että niissä kasvit ja puutarhan rakenteet nähdään keskeisenä osana museon toimintaa ja joissain tapauksissa myös kokoelmia.

Vanhat työmuodot ovat osa museon puutarhaa. Ainolassa on viime vuosina pyritty vähentämään nurmikonleikkuuta ja niityttämään nurmialueita. Heinäseipäät eivät kuuluneet Ainolan puutarhan maisemaan Sibeliusten aikana, mutta Ainolaa ympäröivillä pelloilla ne olivat yleinen näky. Heinäseipäät herättivät museovieraissa paljon keskustelua, muistoja ja myönteisiä tunteita.
Kuva: Julia Donner, Ainolasäätiö sr.

Museopuutarhan talvikunnossapitoon on monenlaisia ratkaisuja. Ainolassa on päädytty siihen, että vain välttämätön reitti hälytysajoneuvoille aurataan, mutta muuten alue saa levätä talven ajan. Herkkä miljöö ei kestä järeitä huoltotoimia. Myös museorakennus on suljettu talvisin.
Kuva: Julia Donner, Ainolasäätiö sr.

Museopuutarha elää ajassa

Suomalaisten puutarhojen ja puutarhakulttuurin ominaispiirteeksi voisi nimetä kekseliäisyyden ja kokeilevuuden. Pohjoinen sijaintimme ja rajalliset taloudelliset resurssimme ovat synnyttäneet puutarhoihin oivaltavia sovelluksia eurooppalaisista aate- ja muotivirtauksista. Inspiraatiota ja esikuvia on etsitty läheltä ja kaukaa. Puutarhoissa on vuosisatojen ajan kokeiltu, opittu ja erehdytty. Tämä näkyy myös museopuutarhoissa ja -pihoissa. Porvoossa Runebergin kodin puutarha on esimerkki kaupunkitalon pihasta, jossa kukoistivat tutut ja harvinaisemmat kasvilajit sulassa sovussa, gardenesque-tyylin hengessä. Tuusulanjärven rannalla, Suvirannan puutarhassa sovellettiin taidetta ja käsityötä uudistaneen Arts and Crafts-liikkeen ajatuksia. Taiteilijakodista muodostui puutarhoineen ja sisustuksineen kokonaistaideteos.

Susanna Widjeskog toteaa artikkelissaan, ettei **Runebergin kodin** puutarhassa kasvavien kasvilajien alkuperäisyyttä voida varmistaa, kun muutoksia, korjauksia ja muita toimenpiteitä on tehty puutarhassa museon historian aikana paljon. Museolla on kuitenkin paljon tietoa siitä, mitä puutarhassa on eri aikoina kasvanut, joten kasveja voidaan palauttaa sinne luotettavaan lähdetietoon perustuen. Jaana Tamminen artikkeli kertoo, että myös **Suvirannan** puutarhan kasvivalikoimasta tiedetään paljon, mutta Eero ja Saimi Järnefeltin istuttamien alkuperäisten kasvien palauttaminen entisille kasvupaikoilleen ei ole mielekästä, sillä puutarhan kasvuolosuhteet ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana paljon. Avoimesta rantakunnaasta on kasvanut suurten tammien suojaama, rehevä puutarha.

Alkuperäisyyden tavoittelun sijaan ajanmukaisuuteen pyrkiminen lienee monessa museopuutarhassa hyvä ratkaisu. Karoliina Junno-Huikari toteaa, ettei **Lohjan vanhassa pappilassa toimivan museon** puutarhan kasvillisuuden alkuperää tai puutarhan vaiheita olla pystytty selvittämään tarkalleen, mutta merkkejä eri aikakausien istutuksista on säilynyt. Museon puutarhasta suunnitellaan Lohjan seudun perinnekasvien kokoelmaa. Karoliina Salmelainen **Glimsin talo-museosta** kiinnittää huomion myös museokasvien varmuuskokoelmiin, eli vain museon tiedossa oleviin harvinaisten kasvien "turvakoteihin". Puutarha-

kuumeen varjopuolena ovat varkaudet, kun kävijät eivät hahmota kasvien, siementen tai siemenkotien ”museostatusta”.

Päivi Yli-Karhula kuvailee **Häkansbölen kartanon** nykyasussa näkyviä historiallisia kerrostumia. Kartanon historia ulottuu 1500-luvulle, ja puutarhaa on rakennettu ja suunniteltu useaan otteeseen kartanon monisatavuotisen historian aikana. Kartanopuiston tuoreessa restauroinnissa korostettiin Helsingin kaupunginpuutarhurina toimineen Svante Olssonin 1900-luvun alussa laatimaa suunnitelmaa, muita ajanjaksoja väheksymättä.

Muutos ja kerroksellisuus ovat olennainen osa mitä tahansa puutarhaa, oikeastaan puutarhan ydin ja

suurin viehätys. Esinekokoelmien hoidossa taistellaan ajan hammasta vastaan ja museon sisätilojen olosuhteita säädellään tarkasti. Puutarha ei ole kuitenkaan kuva tai esine, joka voitaisiin säilyttää muuttumattomana. Puutarhojen olennaisena osana on aikalottuvuus: niitä muovanneet eri rakentamisvaiheet ja kasvillisuuden dynamiikka – kasvu, ikääntyminen ja uudistuminen. Vuoden kierto on armollinenkin, kun uuden kasvukauden alkaessa saa ainakin osin aloittaa työn alusta. Museopuutarhuri joutuu myös pohtimaan ja ennakoimaan puutarhan tulevaisuutta: mitä tehdä esimerkiksi, kun puusto ikääntyy, kuusaita harsuuntuu tai kasvillisuuden elinolosuhteet muuttuvat dramaattisesti.

Sadonkorjuu-aikaan Ainolan näytekasvimailta kootaan pieni näyttely museon keittiön pöydälle ja kävijöille esitellään vanhoja säilöntätapoja ja -välineitä. Esillä on myös vanhoja keittokirjoja ja otteita Aino Sibeliuksen kirjeistä, joissa hän kuvaa sadonkorjuuta omissa puutarhassaan.

Kuva: Julia Donner, Ainolasäätiö sr.

Yhdessä tehty museopuutarha

Puutarha syntyy aina ihmisen ja luonnon vuorovai-
kutuksessa. Ilman hoitoa puutarha häviää nopeasti.
Harvan museon henkilökuntaan kuuluu päätoiminen
ammattipuutarhuri, jolloin museopuutarhan tai -pihan
hoito on järjestettävä jollain muulla tavalla, ostopalve-
luina tai vapaaehtoisvoimin. Vapaaehtoistoiminta on
pienin voimavaroin toimiville museoille mahdollisuus,
mutta myös haaste. Työn koordinointi vaatii aikaa ja
voimavaroja ja hoitotoimien sekä tekijöiden yhteen-
sovittamiseen tarvitaan tietoa ja taitoja sekä aimo
annos neuvokkuutta. Puutarhan ja pihan hoito on pit-
käjänteistä toimintaa, jonka jatkuvuus on varmistet-
tava. Lisäksi on huolehdittava sekä työn tekijöiden että
museokävijöiden turvallisuudesta.

Yhdessä tekeminen ja asiantuntijuuden jakaminen
ovat museotoiminnan luonnollinen perusta. Maisema-
arkkitehti Hilja Léman on kehittänyt diplomityössään
mallin, jossa **Sepänmäen käsityöläismuseon**
piha-alueiden hoito on ehdotettu jaettavaksi kunnan,
kyläyhdistyksen tai paikallisen seuran, yritysten ja
vapaaehtoisten kesken. **Fiskarsin museossa** vapaa-
ehtoisia ovat niin hevoset, lampaat, ankat kuin ihmiset-
kin. Kaikille toimijoille on laadittu selkeät pelisäännöt,
jotka Irene Nurminen ja Marja Ollikainen ovat kirjan-
neet ”museopuutarhan huoneentauluksi”. Karoliina
Salmelainen toteaa puolestaan kannustavasti, että työ
tekijäänsä opettaa. Glimsin talomuseolla yhteistyötä
on tehty monen toimijan kesken, kokeilevalla ja kysy-
vällä asenteella.

Harto Hänninen kertoo talkootyöstä **Vallilan siirtola-
puutarhamuseon** perustamisessa sekä näytepuutar-
han hoitamisen haasteista, kun ihmisten into sitoutua
talkootoimintaan hiipuu. Vapaaehtoistoiminnan onnis-
tuminen vaatii ohjausta ja vankan taustatuen, kuten
Seurasaaren Leppälän Murun esimerkki osoittaa.

Puutarha on myös olemassa vain ihmisten väli-
sessä vuorovaiikutuksessa: se on kautta historiansa
ollut tapahtumapaikka. Se on oivallinen tila nykyisyy-
den ja menneisyyden välisille kohtaamisille, kuten Jere
Jäppisen ja Iisa Aaltosen artikkeleissa **Helsingin kau-
punginmuseon** museopihoista käy ilmi. **Holmin talo**
Porvoossa ja **Lottamuseo** Tuusulassa toimivat myös
paikan historiaan vahvasti kiinnittytyinä kohtaamis-
ja tapahtumispaikkoina, kuten Inari Porkan ja Elina

Monilajisessa museopuutarhassa on tilaa erilaisille eliöille. Ainolan
metsään asetettiin lepakonpönttöjä läheisen lepakkoyhdyskunnan
päiväpiiloiksi. Metsäalue on rahoitettu ja kävijät ohjataan kulkemaan
tiettyä reittiä sen ympäri.

Kuva: Julia Donner, Ainolasäätiö sr.

Tarvaisen artikkelit osoittavat. Museon toimintamah-
dollisuudet laajenevat, kun mennään ulos ja ulkoilma
sinänsä – ilman puutarhamiljöötäkin – on jo osa elä-
mystä, oli tapahtuman sisältö mikä tahansa.

Aiemmin museoissa korostuivat näyttelyt, joita kuu-
lui tutkia hiljaa ja hartaasti, mutta viime vuosikym-
meninä museoihin on tuotettu yhä runsaammin toi-
minnallisia elementtejä niin itse näyttelyihin kuin
erilaisina tapahtumina. Sama pätee museopuutar-
hoihinkin: luonnonrauha on toki edelleen niissä valt-
tia, mutta nykyajan yleisö kaipaa myös aktiivisempia
tapoja nauttia viherympäristöstä. Hiljaisuuskin voi-
daan tapahtumallistaa vaikkapa puutarhajoogassa.
Osa tapahtumista on museopedagogiaan kytkeytyvää
toimintaa, kuten erilaiset opastukset, työpajat ja vaik-
kapa taimimarkkinat, osa taas perustuu elämykselli-
syyteen. Opastukset, piknikit, elokuvaesitykset ja muut
tapahtumat houkuttelevat myös paikalle uudenlaisia

yleisöjä. Museoiden puutarhoissa ja pihoilla järjestetyissä tapahtumissa korostuvat erityisesti aineettoman kulttuuriperinnön välittäminen sekä yhteiset elämykset ja jaetut kokemukset.

Suuntana tulevaisuus – uusi puutarha

Samalla kun museopuutarhassa vaalitaan mennyttä, on katse suunnattava tulevaisuuteen. Aikamme suuri haaste, ilmastonmuutos, sysää ajattelemaan puutarhaakin uudella tavalla. Museopuutarhat voivat toimia tässä suunnannäyttäjinä. Aina ei tarvitse tehdä suuria asioita, vaan vähemmällä saavutetaan enemmän, kuten Sari Siipola toteaa viisaasti. Puutarhat ovat kautta historian olleet leikin, kokeilujen ja innovaatioiden paikkoja ja ovat sitä edelleen, kuten Fredrika Visurin ja Hanna Pielikon, Leena Svinhufvudin ja Arja-Liisa Kaasisen sekä Kati Tyystjärven artikkelit näyttävät.

Kenen koti puutarha oikeastaan on? **Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon** yhteisessä Alusta -hankkeessa tutkitaan kahden museon välistä piha-aluetta paikkana monilajisille kohtaamisille. **Kaisaniemen kasvitieteelliseen puutarhaan** on puolestaan rakennettu monimuotoisia pieniä keitaita, joiden tarkoituksena on tukea niin ihmisen kuin muun eliökunnan hyvinvointia. Molemmissa kohteissa puutarhan moniaistisuuden on kiinnitetty erityistä huomiota. Keskellä kaupunkia sijaitsevista kohteista voi levähtää tuntemaan ja tunnustelemaan tuoksujen, värien sekä erilaisten kosketeltavien pintojen maailmoja. **Ebenesertalon** pihalla tutkitaan ympäristöä leikkien.

Sanan puutarha – garden – Garten etymologia viittaa aidattuun alueeseen, suojaan ja turvaan. Mielikuvissamme puutarha on usein runsas ja rehevä, hyötyä ja huvia, kauneutta pursuava keidas. Artikkelikokoumamme haastaa lukijan pohtimaan, mihin kaikkeen puutarha taipuu tänään - ja tulevaisuuden museoissa.

JULIA DONNER on tutkinut suomalaista puutarhahistoriaa väitöskirjassaan *Kasvitarhasta puutarhakotiin. Naiset kotipuutarhan tekijöinä 1870–1930* (2015) ja käsitellyt aihepiiriä useissa julkaisuissa ja selvitystöissä. Hän toimii Aino ja Jean Sibeliuksen kotimuseon johtajana ja opettaa maisema-arkkitehtuurin historiaa Aalto yliopistossa.

HISTORIALLISET PUUTARHAT

Fredrika Runebergien pojat sanoivat äitinsä puutarhasta, että sen tuli kukkia ja tuoksua ja olla puolivilli, ei mikään lankasuora. Tätä runsautta ja monimuotoisuutta pyritään yhä vaalimaan. Kasvit ja maisema olivat Fredrika ja Johan Ludwig Runebergille myös kirjallisesti eläviä ja symboliikalla ladattuja.

Kuva: Maarit Lehto, Porvoon museo.

Fredrika Runebergin puutarha

Näkökulmia kotimuseon historialliseen puutarhaan

SUSANNA WIDJESKOG

Runebergin kotimuseon puutarha Porvoossa lienee alkuperäisimpänä säilynyt 1800-luvun puolivälin kaupunkipuutarha Suomessa. Ainutlaatuinen kohde tarjoaa monipuolisia elämyksiä museokävijöille ja edelleen uutta tutkimustietoa. Sen hoito vaatii paljon harkintaa ja asiantuntemusta.

Puutarhan ominaispiirteet

Suomen vanhin kotimuseo, kansallisrunoilija J. L. Runebergin (1804–1877) ja hänen perheensä koti, sijaitsee Porvoon empirekaupunginosassa. Kohde avattiin yleisölle syksyllä 1882 eli 140 vuotta sitten. Kotimuseoon kuuluu harvinainen säilynyt historiallinen kaupunkipuutarha. Se perustettiin vuonna 1844 kiinteistön rakentamisen yhteydessä. Rakennuttajana toimi Runebergin kollega lehtori Daniel Lindh (1796–1876), joka muutti perheineen pois vuonna 1852. Runebergit asuivat talossa neljännesvuosisadan.

Kotimuseo irtaimistoiheen on Suomen valtion omistuksessa ja se on lunastettu suoraan Johan Ludvig ja Fredrika Runebergin (1807–1879) perillisiltä. Kotimuseota hoidetaan usean organisaation yhteistyönä. Porvoon kaupunki vastaa avoinnapidosta ja yleisötyöstä. Porvoon museo (Porvoon museoyhdistys ry.) huolehtii kokoelma- ja näyttelytoiminnasta. Kotimuseon arkistoa ja tutkijapalvelua hoitavat Porvoon museo ja Svenska litteratursällskapet i Finland. Kiinteistöistä vastaa Senaattikiinteistöt Museovirastoa ja käyttäjiä kuunnellen. Puutarhan hoitoa ohjaa Porvoon kaupungin viheralueyksikkö ja työstä vastaa puutarha-alan yritys Metsäpuutarha Hannula museopuutarhuri MMT Josef Rauhin johdolla. Historiatietämyksen siirtymisestä puutarhassa työskenteleville ja opastaville vastaavat käytännössä viheralueyksikkö ja Porvoon museo yhdessä. Museovirastoa ja alan muita asiantuntijoita konsultoidaan laajemmissa kysymyksissä.

Kasvit ovat aina olleet olennainen osa kotimuseota ja sen hoitoa. Kasvivalikoiman yhä hämmästyttävä runsaus niin puutarha- kuin huonekasvien osalta on Fredrika-rouvan vuosikymmenien innokkaan kasviharrastuneisuuden tulosta. Puutarhassa kasvaa yhä runsaasti kasvilajeja, joiden tiedetään olevan 1800-luvun kuluessa sinne istutettuja.

Yläpihaa ja puutarhaa erottava kivimuuri rakennettiin tasaamaan tontin korkeuseroja. Syreenipensaat luovat muurin angervoaidanteen ja kahdella suunnalla puutarhaa rajaavien lauta-aitojen ohella tuulilta suojatun syvänteen. Suojaisassa puutarhassa on hyvä mikroilmasto. Ehkäpä osaltaan siksi niin paljon vanhaa on voinut säilyä meidän aikoihimme.

Runebergit istuttivat puutarhaan muun muassa jasmikkeita ja hedelmäpuita, jotka Fredrika-rouva nimesi poikiensa mukaan. Kun perhe vuodesta 1869 ryhtyi viettämään kesät Lill-Kroksnäsin sijaan kaupungissa, innokkaalle viherpeukalolle jäi enemmän aikaa puutarhalleen. Tässä vaiheessa muotoiltiin nykyiset kasvialueet ja käytävät, uutuutena myös yläpihalle. Puutarhan keskellä olevissa kesäkukille ja muille yksivuotisille kasveille sommitelluissa pyöreissä nurmireunaisissa istutusalueissa kasvoi muun muassa hampua, risiiniä, maissia ja tupakkaa. Perennojen joukossa on vanhoja kantoja esimerkiksi ruusuja, pioneja, ukonhattuja ja syysleimuja sekä päivänliiljoja. Valtaosa puutarhasta oli vuosina 1869–1876 hyötytarhana. Sen osuus väheni puiden kasvaessa ja latvusten varjostaessa enemmän. Hyötykasveista paikalla kasvaa

Runebergin kotimuseossa kukoistavat yhä Fredrika-rouvan huonekasvien jälkeläiset.

Kuva: Alla Tsymbalska, Porvoon museo.

Tutkimus, hoito ja geeniperinnön vaalinta

nykyisin muun muassa raparperia, pinaattihierakkaa ja yrttipenkissä minttua. Kukkien määrä lisääntyi aikaa myöten.

Eksoottisten kasvien kokoelma laajeni Runebergien aikaan niin pihapiirissä kuin asuinhuoneissa. Ikkunapuutarhojen aikakausi oli alkanut empireajan suurten valoa tulvivien ikkunoiden ja kasvien tarjonnan lisääntymisen myötä. Kodin erityisessä viileässä kukkakamarissa viihtyivät talvikauden lepovaiheessa lukuisat ruukkuruusut. Monet ruukkukasvit ovat yhä pistokkaita Fredrika-rouvan alkuperäisistä huonekasveista. Joukossa ovat muun muassa peikonlehdet, tuoksupielikit, tuonenkielot, valkotupsukit ja kriinumit.

Monet huonekasvit vahvistuvat edelleen kesäisin puutarhassa. Pääportaikon oikealla puolella kivijalan tuntumassa oli kasvilava. Sellainen on muutamia vuosia sitten rakennettu uudelleen pihapiiriin. Daalianjuurakoita ja sinisarjoja talvehtii puolestaan päärakennuksen holvikellarissa.

Puutarhan historiasta tehtiin 2010-luvun alussa tutkimus ja julkaisu sekä hoitosuunnitelma, jota on päivitetty 2022. Työ tilattiin museopuutarhuri FM Aaja Peuralta, joka oli laatimassa myös vuonna 2013 valmistunutta inventointia ja hoitosuunnitelmaa yhdessä RHS hortonomi, maisema-arkkitehti David Stokesin kanssa. Tavoitteena oli jo tuolloin palauttaa puutarhaan kasvilajeja, jotka olivat osa sen alkuperäistä runsasta kasvillisuutta, ja löytää hoitokeinot, joilla puutarhaa voidaan vaalia erityisenä arvokohteena.

Paluu luonnonmukaiseen hoitoon on ollut olennaista. Kasvialustan elinvoiman lisääminen oli tärkeimpiä toimia, sillä maaperä oli päässyt pahoin köyhtymään. Tiedotusvälineissä julkaistuilla kasvikuulutuksilla osallistettiin alueen asukkaita ja saatiin palautettua puutarhaan vanhoja kasvikantoja. Niillä korvattiin museo-aikana hankittuja uudempiä lajikkeita. Esimerkiksi syysleimuja saatiin Stensbölen kartanosta, jonka rouva Mimmi Rotkirch oli aikoinaan Fredrika Runebergin ystävä.

Kuvassa museopuutarhurit Josef Rauh ja Aaja Peura seulomassa kasvimateriaalia kesän 2022 arkeologisen tutkimushankkeen aikaan. Kuva: Susanna Widjeskog, Porvoon museo.

Runebergien puutarhan ja huonekasvien tutkimuksessa perheen kotikirjaston julkaisut ovat olleet arvokkaita lähteitä laajan kirjekokoelman ohella. Ruotsalaisista huonekasvien ja puutarha-alan oppaista Runebergit löysivät halutessaan kasvikohtaisia neuvoja. Esimerkiksi suositus istutusalueiden nurmireunuksista löytyy myös näistä, siinä missä kukkakamarien perustaminenkin. Fredrika mainitsee kirjeissään harrastuksestaan tavan takaa jotakin niin pojilleen ja miniöilleen kuin ystävättärilleen. Konkreettisen puutarhan ohella museossa on vaalittavana myös kaikki aiheeseen liittyvä tieto.

Keskeisiä lähteitä ovat olleet myös kotimuseon intendenttien muistiinpanot, kuten Ida Strömborgin vuonna 1937 laatima puutarhan historiikki kasviluetteloihin ja pohjapiirroksiin. Historiikissa on mainittu myös kasvien provenienssit, sikäli kun ne olivat tiedossa. Museoaikaisista muutoksista ja lisäyksistä on myös useita mainintoja. J.E. Strömborgin kirjaamat muistiinpanot Fredrika Runebergin huonekasveista

ovat vastaavalla tavalla olleet merkittävä tietolähde. Valokuvia pihapiiristä ei Runebergien ajalta ole valitettavasti säilynyt, ei myöskään interiööreistä.

Kasvien kasvu ja elinkaari luovat puitteet, joissa puutarhan hoito ja vaalinta museokohteena voidaan toteuttaa. Hyvällä hoidolla pyritään ylläpitämään alkuperäistä tunnelmaa ja turvaamaan vanhojen kasvikantojen säilyminen. Aikaa ei silti voi pysäyttää. On hyvä muistaa, että puutarha oli erilainen eri vaiheissa myös Runebergien asuessa talossa, ja tämä oikeuttaa kasvien ja niiden sijainnin muutokset.

Nykyisin asuntojen keskuslämmitys ja kuiva ilma rajoittavat monen huonekasvilajin viihtymistä. Kotimuseossa lämpötila pidetään tarkoituksella kasvien lepovaiheessa talviaikaan matalahkona. Fredrikan laajaa ruukkuruusulajien kokoelmaa ei kyetä silti palauttamaan ja ylläpitämään. Huonekasveja hoitavat museonhoitajat ja puutarhurien asiantuntijakonsultaatiota saadaan tarvittaessa.

On vaikea sanoa varmasti, mitkä kasviyksilöt ovat Runebergien aikaisia – onhan aikaa kulunut jo pitkälti

Fredrika Runebergin raparperi on otettu vuonna 2017 Luonnonvarakeskuksen kasvigeenivaraohjelmaan pitkäaikaissäilytettäväksi raparperilajikkeeksi sen pitkän viljelyhistorian vuoksi. MTT on tallentanut kotimuseon puutarhasta ravintokasvina aikoinaan melko yleistä pinaattihierakkaa.

Kuva: Maarit Lehto, Porvoon museo.

Maisema-arkkitehti David Stokes toi 2010-luvulla puutarhaan Britanniasta Lena-verenpissaralajikkeen, joka tunnetaan jo 1800-luvun puolivälistä.

Kuva: Maarit Lehto, Porvoon museo.

toistasataa vuotta. Sen sijaan lajivalikoimasta on paljon perimätietoa. Marjapensaiden joukossa saattaa olla alkuperäisiä kantoja, mutta puut mustamarja-orapihlajaa lukuun ottamatta lienevät myöhempiä. Jasmikkeet lienevät vanhaa kantaa, samoin useat ruusut. Alkuperäinen voi olla esimerkiksi sitkeä neidonruusu *Rosa Alba Maiden's Blush*, joka tunnetaan jo viimeistään keskiajan Euroopasta.

Vuonna 2022 tontilla tehtiin puutarha-arkeologista tutkimusta, jonka yhteydessä puutarhaa kunnostettiin jatkamalla parinkymmenen vuoden takaisessa perusparannuksessa maahan erehdyksessä laitettujen maatumattomien juurimattojen poistoa. Hanke tuo lisätietoa kohteen historiasta myös ennen Runebergien aikaa. Tietoa tullaan julkaisemaan muun muassa osana valtakunnallisen TAKO-verkoston Vihreän kätköissä -tallennushanketta.

Yleisötyö ja alueen elävöittäminen

Kotimuseossa on alusta asti vierailut paljon niin kotiin kuin ulkomaisiakin kävijöitä, jotka saavat tietoa asukkaista ja heidän elämästään sekä tutustuvat 1800-luvun asuinympäristöön. Tämä toteutuu opastuksissa, näyttelyissä ja tapahtumissa, joita järjestetään myös yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Museo on usein ollut mukana valtakunnallisessa Avoimet puutarhat -päivässä järjestämällä erikoisopastuksia. Toisinaan on tarjottu puutarha-aiheisia esitelmää ja seminaareja. Muutamana vuonna Porvoon Puutarhayhdistys on pitänyt taimimarkkinat museon pihalla. Yleisö on voinut kesäisin osallistua myös perinneleikkeihin ja piiritansseihin. Taiteilijat ovat esittäneet puutarhassa musiikkia, lausuntaa ja performansseja. Alexander Reichsteinin maaginen valoteos *He olivat täällä* oli nähtävänä pihapiirissä Porvoon Valot -festivaalin aikaan helmikuussa 2020.

Puutarha on viime vuosina avattu yleisölle kesäkaudeksi vapaasti ja pääsymaksutta vierailtavaksi,

mutta opastukset ovat tapahtumapäivien ulkopuolella resurssisysteistä maksullisia ja erikseen tilattavia. Koululaiset ovat voineet tutustua oppaan johdolla puutarhaan, pihapiirissä aiemmin pidettyihin kotieläimiin ja vaikkapa nokkosten käyttöön eläinten rehuna tai lanan hyödyllisyyteen kasvualustan parannuksessa. Leiki ja opi -oppimisympäristössä lapsikävijät ovat voineet kokeilla puutarhatöitä, kasvattaa taimia lavoissa ja harjoitella kastelua. Aikuiset ovat puolestaan innokkaasti rakentaneet hyönteishotelleja ja linnunpönttöjä. Museon toiminnassa korostetaan ja edistetään kestäväää kehitystä. Runsaslajinen ja mahdollisimman luonnonmukaisesti hoidettu puutarha on otollinen ympäristö esimerkiksi pölyttäjäille.

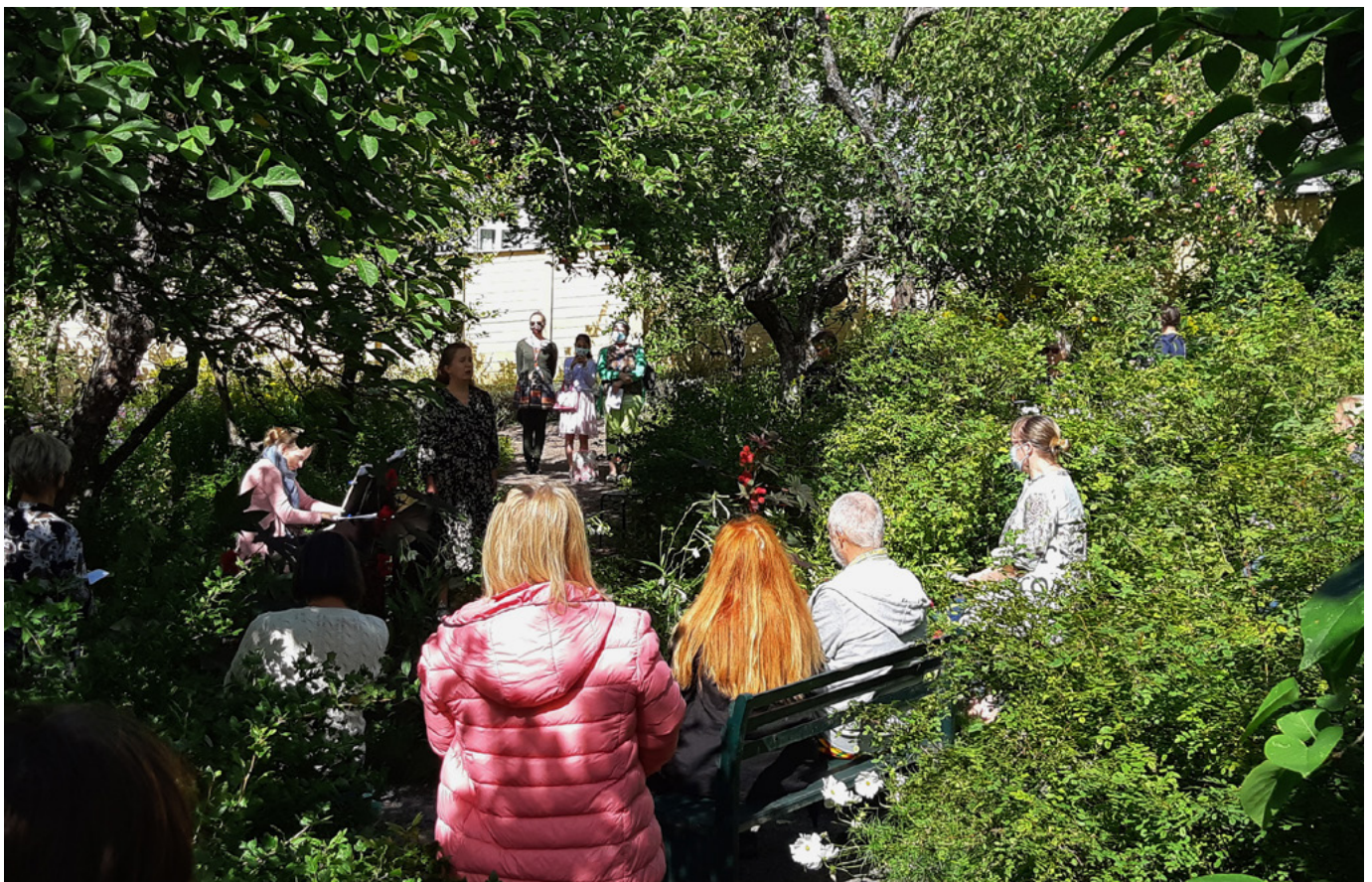
Vierailijoille on vuosien myötä voitu opastuksissa kertoa laajasti puutarhakulttuurista ja sen merkityksestä. Kouluissa puutarhanhoidon opetuksen ymmärrettiin 1800-luvulla lisäävän nuorten mahdollisuuksia elämönhallintaan. Niukkuuden aikoina sillä oli aidosti merkitystä. Nyt lähiruoka ja luomuruoan tuotanto ovat ajankohtaisia teemoja ja kiinnostavat monia. Historiasta esimerkkejä kertomalla voimme näyttää kuinka ennen tehtiin ja mitä siitä voidaan yhä oppia.

Koululaiset ovat saaneet opiskella kasvien tunnistamista puutarhaan sijoitettujen kylttien avulla. Pysyvästi niitä ei kuitenkaan haluta sijoittaa, sillä kyseessä ei ole kasvitieteellinen puutarha ja kohteen luonne kotipuutarhana halutaan säilyttää. Tietoa voidaan jakaa myös digitaalisena, jolloin on mahdollista näyttää esimerkiksi kukintatapa tai kasvin siemenkodon muoto. Digitaalinen tutustuminen päärakennukseen ja puutarhaan on jo mahdollista vuonna 2022 toteutettujen Matterport-kuvausten myötä. Tietosisältö laajenee käynnissä olevan tutkimusprojektin myötä.

Puutarha ja huonekasvit ovat innoittaneet myös kotimuseon erikoisnäyttelyitä. Esillä on ollut näyttely puutarhan historiasta sekä useammankin kerran nykytaidetta, esimerkiksi taiteilija Bo Haglundin mielikuvituksellisia puunkantoja kuvaava guassimaalausarja *Stubbhuvu arboretum*. Ru Runebergin humoristisia ja osin kantaottaviakin hopea- ja lasiveistoksia ovat inspiroineet kansallisrunoilijan tekstit ja hyönteiset. Viimeisimmässä Porvoon Triennaalissa taiteilija Anne Meskanen-Barman yllätti vierailijat toteuttamalla surrealistisia tulkintoja huonekasveista aitojen ruukukasvien joukkoon.

Konsertti Runebergin kodin puutarhassa elokuussa 2021.

Kuva: Laura Svärd, Porvoon kaupunki.

Runebergien puutarhaan voi tutustua opaskierroksilla, joita on tarjolla erilaisin temaattisin painoituksin.
Kuva: Laura Svärd, Porvoon kaupunki.

Ystävöiminta

Kotimuseon piirissä toimii vapaaehtoisia, jotka tekevät merkittävää työtä ylläpitämällä kodeissaan kasvipankkeja Fredrika Runebergin huonekasvien jälkeläisistä. Jonkin verran puutarhakasvien geenipankkitoimintaakin jo on. Pasi Hurtén kasvattaa Paraisilla vapaaehtoistyönä puutarhakasvien ja huonekasvien laajaa kokoelmaa. Toiminnalla on suuri arvo.

Itse puutarhan hoito edellyttää niin laajaa tietämystä, ettei sitä voi antaa esimerkiksi ystäväyhdistyksen vastuulle, vaan se vaatii aina ammattitaitoisen ja

kohteeseen perehtyneen museopuutarhurin. Kasvien tunnistaminen ja seuranta vaatii hyvää lajituntemusta, ja hoidon jatkuvuus ja järjestelmällisyys on tärkeää.

Runebergien puutarha on onneksi ollut jo pitkään osaavien ja historiasta kiinnostuneiden puutarha-asiantuntijoiden ja museopuutarhurien hoidossa. Tutkimus on tarjonnut riittävän tietopohjan hoidon tueksi ja tuottanut myös museovieraille runsaasti uutta kerrottavaa puutarhan ja kodin asukkaiden vaiheista.

Artikkeli perustuu esitelmään Uudenmaan museopuutarhapäivänä vuonna 2021.

Amanuessi **SUSANNA WIDJESKOG** on työskennellyt Porvoon museossa vuodesta 1999 vastualueinaan taidekokoelmat ja J. L. Runebergin koti. Hän on osallistunut kotimuseon puutarhan historian tutkimukseen ja toimittanut aiheesta vuonna 2015 julkaistun kirjan *Unelmien puutarha: Fredrika Runebergin kukkiva keidas ja hyötytarha*. Teos on julkaistu suomeksi ja ruotsiksi.

Kasvikuulutus, kansallinen kasvigeenivaraohjelma ja arkeobotaniikka

AAJA PEURA, MAARIT HEINONEN JA MIA LEMPIÄINEN-AVCI

Mikäli tiettyyn paikkaan toivotaan perinteisiä kasveja, esimerkiksi palautettavaksi hävinnyttä puutarhaa, on mielekkäintä järjestää paikallinen **kasvikuulutus**. Kuulutus kannattaa julkaista paikallisissa tiedotusvälineissä kuten radiossa, paikallislehdissä ja vastaavissa sekä omilla kotisivuilla. Ennen kuulutusta kannattaa laatia selkeä toivelista, joka perustuu dokumentteihin kuten esimerkiksi vanhoihin kasvi-inventointiluetteluihin tai istutuslistoihin.

Näin tehtiin Porvoossa Fredrika Runebergin puutarhaa konservoidessa. Kasvikuulutus oli suuri menestys. Tämä johtui osin siitä syystä, että Fredrika Runeberg on paikallisesti erittäin arvostettu; oli aikoinaan ja on edelleen. Fredrikaan liitettävät kasvit ovat säilyttäneet arvostuksensa ja alkuperäistietonsa puolentoista vuosisadan ajan.

Luonnonvarakeskuksen (Luke) koordinoima **Suomen kansallinen kasvigeenivaraohjelma** (www.luke.fi/kasvigeenivarat) on avuksi vanhoja viljelykasveja, niin ravinto- kuin koristekasveja, etsittäessä. Ohjelman tehtävänä on turvata pitkällä aikavälillä viljelykasvien perinnöllisen monimuotoisuuden säilyminen ja edistää niiden kestävää käyttöä Suomessa. Ohjelman tarjonnasta löytyy kasvikuulutuksen ja vanhan kasvilajin sekä sen kannan tunnistamisen menetelmien kuvauksia (geenivaraoppi.fi). Ohjelmaan voi ilmoittaa myös vanhoja kasvikantoja online-lomakkeella (luke.fi/ilmoitakasvi). Kasvi-ilmoituksessa on

tärkeää kirjata mahdollisimman tarkasti kasvin viljelyhistoria, sillä se toimii usein tärkeimpänä todisteena kasvin iästä. Ilmoitettu kasvikanta saattaa hyvinkin päätyä kulloinkin meneillä oleviin Luken perinnekasvihankkeisiin tarkemmin tutkittavaksi. Fredrika Runebergin kasveista on Lukessa tutkittu raparperi, joka osoittautui geneettisesti ainutlaatuiseksi ja arvokkaaksi. Lukessa jatketaan aiemmin aloitettua Runebergien vanhojen omenapuiden lajiketunnistusta yhdistämällä hedelmän tuntomerkkejä dna-tunnistetiin.

Puutarhojen historiasta ja puutarhoissa kasvaneista kasveista voidaan saada lisää tietoa arkeobotaanisien menetelmin. **Arkeobotaniikka** tutkii satoja, jopa tuhansia vuosia maaperässä säilyneitä kasvien osia, kuten siemeniä, jyviä, hedelmiä, lehtiä, juuria, juurimukuloita ja jopa puuta. Kasvien osat ja puun palaset voidaan määrittää useimmiten morfologisten eli rakenteellisten lajijominaisuuksien perusteella. Maaperästä otetaan noin kahden litran verran maanäytettä, joka tutkitaan mikroskoopin alla. Säilyneet kasvien osat määritetään ja määritetyt lajit puolestaan antavat tietoa siitä, millainen kasvillisuus kohteella on tutkittavalla aikakaudella ollut. Arkeobotaniikan avulla puutarhoista voidaan siis saada tietoa siellä kasvaneista kasveista sekä siitä, miten kasvillisuus ja ympäristö on aikojen kuluessa muuttunut.

Museopuutarhuri **AAJA PEURA** on työskennellyt vastuuhenkilönä historiallisissa puutarhoissa ja historiallisten kasvien parissa vuodesta 2006. Työssään hän on toiminut vanhojen puutarhojen konservoinneista uusvanhojen puutarhojen suunnitteluun.

MAARIT HEINONEN toimii tutkijana Luonnonvarakeskuksessa. Hän kuuluu kansallisen kasvigeenivaraohjelman toimeenpanevaan asiantuntijaryhmään. Hän johti vuosina 2009–2013 museopuutarha-hanketta, jossa määriteltiin museopuutarhan kriteerejä kolmen pilottikohteen kokemuksen pohjalta.

Arkeologi **MIA LEMPIÄINEN-AVCI** on väitellyt vuonna 2019 Turun yliopistosta aiheena hyötykasvit 1000-luvulta 1900-luvulle. Tutkimus yhdistää arkeologiaa ja kasvitiedettä. Tällä hetkellä hän toimii projektitutkijana Turun yliopiston biodiversiteettiyksikön kasvimuseolla.

Keväisin ennen puiston suurien puiden lehvästöjä Häkansbölen kartanon puiston kaartuvat kujanteet näkyvät selvästi. Kesäisin tuuheat puut muodostavat varjoisia soppia. Pitkä tallirakennus erottaa tallipihan puistoalueesta.
Kuva: Antti Yrjönen, Vantaan kaupunginmuseo.

Håkansbölen kartanon puisto

PÄIVI YLI-KARHULA

Vantaan kaupungin omistukseen vuonna 2005 siirtynyt historiallinen kartanopuisto on huolella kunnostettuna muodostunut lähiseudun asukkaiden suosimaksi miljööksi. Lukuisien eri toimijoiden hyvä yhteistyö on mahdollistanut runsaan ja monipuolisen tapahtumatoiminnan.

Itä-Vantaalla, Sotungin laaksossa, Hakunilan lähiön kupeessa sijaitseva Håkansbölen kartano on ollut Vantaan kaupungin omistuksessa syksystä 2005. Alusta lähtien ajatuksena oli avata kartano yleisölle ja tehdä siitä uusi museokohde. Vantaan kaupungin museon hallintaan tuli päärakennus ja osa pihapiirin talousrakennuksista. Alkoi mittavat suunnittelutyöt. Samaan aikaan myös avattiin kartanon puiston portit ja järjestettiin historiaesittelyjä yleisölle.

Kiinnostus oli valtavaa. Kartanon entisille maille oli rakentunut kokonaan uusi kaupunginosa, Hakunila, mutta kartanon porttien sisäpuolella näytti aika pysähtyneen. Kartano oli ollut yksityisessä omistuksessa. Aidattu, vanhaa päärakennusta ympäröivä puistoalue oli suljettu ulkopuolisilta. Ajan saatossa kartanoon oli liitetty tarinoita milloin tiukasta tilanhoitajasta, milloin vihaisesta koirasta. Kartano oli myös ruokkinut mielikuvitusta: mitä kartanossa ja sen puistossa on oikeasti ollut ja mitä olisi voinut olla.

Kartanon puiston avauduttua siitä tuli nopeasti osa lähiseudun asukkaiden ulkoilureittejä ja eväsretkikohde. Vantaan kaupunginmuseo alkoi järjestää alueella yhdessä muiden toimijoiden kanssa erilaisia tapahtumia, joiden lähtökohtana oli usein paikan historia.

Håkansbölen kartanon vuosisadat

Håkansbölen maita on viljelty jo 1500-luvulta lähtien. Kartanon puisto ja puutarha ovat muodostuneet vähitellen useiden omistajien aikana. Nykyisille sijoilleen puisto perustettiin 1780-luvulla, jolloin kartanon osti

helsinkiläinen kauppaneuvos Johan Sederholm. Sederholmin ajalta periytyvät nykyiseen puistoon tietävästi päärakennuksen edustan pengerrys sekä vanhat, arvokkaat vaahterat. Nykyisin mutteritalona tunnettu läheinen asuinrakennus on luultavasti alun perin ollut huvimaja, jonka kuningasmielinen Sederholm rakennutti Kustaa III:n kunniaksi.

Everstiluutnantti Anders Lorentz Munsterhjelmin aikaan 1800-luvulla tilalle rakennettiin uusi päärakennus ja useita talousrakennuksia. Puistoon istutettiin useita hedelmäpuita ja nykyäänkin puistossa oleva tammikuja sekä muita harvinaisia puita. Lisäksi siellä oli Sederholmin ajalta periytynyt ryytimaa.

1800-luvun lopulla puron varteen kaivettiin niemeke, jotta saatiin muodostettua suloinen saari, Kaffeholmen. Saarelle istutettiin koivukehä ja sen sisäpuolelle rakennettiin ympyrän muotoon puupenkit. Puistoa laajennettiin ja suunniteltiin englantilaiseen tyyliin. Käytäväverkosto muodostui laajaksi. 1880-luvulta säilyneen puistosommitelman mukaan päärakennuksen edustalla oli muotopuutarha.

Hyötypuutarha siirrettiin kauemmaksi päärakennuksesta. Puistoon istutettiin uusia perennoja, ruusuja, hedelmäpuita sekä tammia. Osa puiston nykyisistä iäkkäistä koivuista on tältä ajalta. Arvid Sanmark hankki kartanon omistukseensa vuonna 1905. Armas Lindgrenin suunnittelema jugendtyylinen päärakennus valmistui edellisen päärakennuksen paikalle 1908.

Sanmarkin teettämien mittavien uudistustöiden yhteydessä puiston puuvartinen kasvillisuus ja rakenteet sekä polut mitoitettiin kartalle vuonna 1906. Työn suoritti Niklas Järnefelt. Vielä samana vuonna

Kartanon puiston Kormuniitynojan kaivettu tekosaari Kaffeholmen on idyllinen taukopaikka. Saarelle johtaa silta, joka on toteutettu Armas Lindgrenin piirustusten mukaan. Kuvassa taustalla vasemmalla on pyykkitupa ja oikealla ylempänä kartanon päärakennus.

Kuva: Pekka J. Heiskanen, Vantaan kaupunginmuseo.

kaupunginpuutarhuri Svante Olsson teki puutarhaan suunnitelman Armas Lindgrenin hahmotelmien ja Niklas Järnefeltin mittausten pohjalta. Uudessa suunnitelmassa hyödynnettiin pitkälti puistossa jo ollut kasvillisuutta sekä polkuja. Käytävät kaartuivat kauniisti ja symmetrisesti. Pääovelta johti pitkä lehmusten reunustama käytävä puron toiselle puolelle metsäpuistoon ja näköalatasanteelle. Lisäksi tehtiin useita pensasistutuksia kuten hopea- ja kultasadepensaita sekä syreenejä ja ruusuja.

Kartanolle rakennettiin ensimmäinen kasvihuone vuonna 1905 huvimajan viereen. Kasvihuo-

nessa kasvatettiin vihanneksia ja kukkia tilan omaan käyttöön. Myöhemmin 1950–1960-luvuilla kasvihuoneita rakennettiin useita lisää ja toiminta laajeni kaupalliseksi. Kasvihuoneissa kasvatettiin myyntiin vihanneksien lisäksi muun muassa neilikoita, ruusuja, tulppaaneja ja narsisseja.

1950–1960-lukujen vaihteesta alkaen tilan maita on myyty pois ja myös puiston alue on pienentynyt. Samoihin aikoihin suunniteltiin myös pensas- ja puuistutuksia kartanon puiston lähialueille häivyttämään ympäröivää, rakentuvaa maisemaa.

Svante Olssonin vuonna 1906 laatima puistosuunnitelma kuuluu Vantaan kaupungin museon Håkansböle-kokoelmaan.
Kuva: Vantaan kaupungin museo.

Arvid Sanmarkin pojan Per Kasten Sanmarkin aikana kartanon laajoissa kasvihuoneissa kasvatettiin leikkokukkia ja vihanneksia myyntiin. Kuvassa Christina-tytär istuu isänsä sylissä kotikartanonsa puistossa vuonna 1950.

Kuva: Vantaan kaupungin museo.

Puisto uuteen aikaan vanhaa kunnioittaen

Kartanon siirryttyä Vantaan kaupungin omistukseen aloitettiin upean kartanokokonaisuuden kunnostus puistosta. Historiallisen selvitystyön sekä restaurointi- ja kunnostussuunnittelun jälkeen työ pääsi käyntiin vuonna 2008 Vantaan kaupungin Tilakeskuksen ja Viheralueyksikön yhteisenä EU-hankkeena. Juhlavia puiston avajaisia vietettiin vuonna 2011.

Nykyinen restauroitu puisto noudattelee pitkälti Svante Olssonin suunnitelmaa vuodelta 1906. Puiston historialliset elementit haluttiin säilyttää sekä vaalia säilynyttä vanhaa kasvillisuutta. Puistossa näkyy vuosisatojen kerroksellisuus: elementtejä on 1700-luvulta Sederholmien ajalta, 1800-luvulta Munsterhjelmien ajalta ja 1900-luvun alusta Sanmarkien ajalta.

Puiston ympäristössä ei ole enää laajaa viljelymaisemaa eikä näköyhteyttä viljelyaukean vastakkaiselle puolelle Nissbackan kartanolle. Ympäri on noussut uusia rakennuksia ja toisaalta myös puustoa. Kuitenkin kartanon puisto ja pihapiiri rakennuksineen on yhä ehjä ja vaikuttava kokonaisuus, kuin keidas kaiken nykyajan hälinän keskellä. Kesäaikaan läheiset 1960–1970-lukujen Hakunilan tornitalot jäävät puiden lehvästöjen taakse piiloon. Kartanon puisto on oma, ajaton maailmansa. Nykyisin puiston koko on noin 3,2 hehtaaria. Sitä rajaavat Kormuniitynoja sekä Ratsumestarintie ja Kartanontie. Laajat nurmialueet, puro ja arvokkaat istutukset tarjoavat kelle tahansa helposti saavutettavan hengähdyspaikan.

Håkansbölen kartanoalue on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY 1.1.2010). Kartanoalueen kaikki rakennukset ja historiallinen puisto muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden, jossa rakennusten ja ympäristön suojeleminen nivoutuvat toisiinsa. Puisto pidetään yleisölle avoimena, mutta yleisötapahtumien henkilömäärä on rajoitettu. Myös vanhan talouspihan käyttöä on rajoitettu. Näkyvän ympäristön lisäksi alue on muinaisjäännösalue.

Monien toimijoiden puisto

”Voiko tänne puistoon tosiaan tulla?” ”Ovatko kartanon portit siis auki myös meille ihan tavallisille kaupunkilaisille?” ”Siis ainahan tämä on ollut kielletty paikka.” ”Lapsena ei olisi uskalletukaan tulla vaan nimitettiin tätä kummituskartanoksi.”

Tänään puisto on jälleen elävä. Kartanopuistossa saa liikkua vapaasti, ja ihmiset ovatkin löytäneet sen monipuoliseksi vapaa-ajanviettopaikakseen. Vantaan kaupungin omistusaikana pihapiiristä on tullut monen kesäisen ja talvisenkin tapahtuman näyttämö. Esimerkiksi historian elävöittäminen, teatteri- ja musiikkiesitykset, ulkoilmaelokuvanäytökset ja talvinen laskiaistapahtuma värittävät kartanopuiston vuoden-

kiertoa. Pehtoorintalossa toimivasta Håkans-kahvilan pöydästä voi omenasesongin aikaan löytää Håkansbölen puutarhan omenapuiden hedelmistä tehtyä piirakkaa.

Suurin vuotuinen tapahtuma on Kartanon joulu, jonka järjestämisessä yhdistyvät monien tahojen voimat. Vantaan kaupunki, Hakunila-seura ry, Håkansbölen kartanon kummit ry, Hakunilan seurakunta sekä muut toimijat levittäytyvät kartanon rakennuksiin ja puistoon. Tapahtuma kerää viikonlopun aikana väkeä paitsi lähialueilta myös kauempaa pääkaupunkiseudulta.

Håkansbölen kartanon kummit ry on vuonna 2014 perustettu yhdistys, joka järjestää kartanolla tapahtumia, opastuksia ja muuta toimintaa yhteistyössä Vantaan kaupunginmuseon, kulttuuripalveluiden, tilakeskuksen ja puutarhatoimen kanssa. Sen toiminnan tarkoituksena onkin tukea Håkansbölen kartanon

kehittämistä ja edistää kartanon yhteisöllistä käyttöä. Kesäaikaan jokaviikkoiset historiakerrokset kartanon puistossa ovat avanneet monille uusia näkökulmia jo tutuksi tulleisiin kävelyreitteihin. Kummien toiminta puistossa on ollut arvokasta rakennusten odottaessa kunnostustaan monen vuoden ajan. Vantaan kaupunginmuseon aloitettua piharakennusten näyttelyiden kesäaukipidon ovat kummien ja museon palvelut täydentäneet toisiaan hyvin.

Kummit järjestävät myös lepakkokierroksia kartanon puistossa. Puiston vanhat puut koloineen tarjoavat monille lepakkolajeille suotuisat olosuhteet, ja alueen kerrotaankin olevan Vantaan parhaita lepakkoalueita.

Puiston lepakoita on hyödynnetty myös Vantaan kaupunginmuseon ja Vantaa-seuran tuottamassa mobiilipelissä, jossa Assi-lepakko vie seikkailulle kartanon puistoon ja sen historiaan. Pelissä ratkotaan

Kartanopuiston avajaisissa 2011 pukeuduttiin asianmukaisesti. Lehmuskujan edustalla pastori jututtaa kuningas Kustaa III:ttä.
Kuva: Pekka J. Heiskanen, Vantaan kaupunginmuseo.

tehtäviä ja tehtävistä saa pisteitä. Aikaa on 45 minuuttia. Myös puiston laidalla sijaitsevan Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvan maskottina on lepakko. Suloinen, vähän ujo mutta ystävällinen, ihmisen kokoinen Chiro-lepakko viihdyttää alueella lapsivieraita varsinkin tapahtumien yhteydessä.

Puistossa on ollut tarjolla runsaasti ohjelmaa luonnonystäville. Loppukesien pimenevissä illoissa on päässyt tutustumaan ohjatusti yöperhosten ja muiden ötököiden maailmaan. Näitä kierroksia on toteutettu yhteistyössä Vantaan ympäristökeskuksen kanssa.

Vuosi 2022 toi kartanon alueelle uutta toimintaa kuten lastenkulttuurikeskus Pyykkituvan, uuden kahvila Håkansin ja sen juhlatilan tallirakennuksessa sekä Vantaan kaupunginmuseon näyttelyn pikkutallissa. Vuoden ensimmäinen tapahtumakin oli uusi. Laskiaistapahtumassa laskettiin kartanon puistossa pitkiä pellavia.

Kuva: Stella Karlsson, Vantaan kaupunginmuseo.

Aittarakennuksessa ja pikkutallissa on kesäisin Vantaan kaupunginmuseon näyttelytoimintaa. Museon näyttelyt ulottuvat myös rakennusten ulkopuolelle puistoalueelle. Perinnepelit ja keppihevost saavat ihmiset viihtymään puistossa pitkiäkin aikoja. Lähivuosina kunnostetaan pihassa oleva leikkimökki, joka tarjoaa lisämahdollisuuksia leikilliseen ajanviettoon historiallisissa puitteissa.

Ajaton puisto elää ajassa

Elävää Håkansbölen kartanon puistoa kehitetään eteenpäin historiaa ja kasvillisuutta vaalien. Puiston hoidosta vastaa Vantaan kaupunki, mutta toimintaa järjestävät sekä yksityiset että kaupungin eri toimijat. Vuonna 2023 Vantaan kaupunginmuseossa aloittaa projektikoordinaattori, jonka vastuualueena on Håkansbölen kartanon alueen toiminnan kehittäminen ja koordinointi. Näin varmistetaan, että toimijat tuntevat toisensa ja toistensa toiminnat. Kehitämme yhdessä entistä parempia palveluita alueelle.

Håkansbölen kartanolle on lähivuosina tulossa joka vuosi jotain uutta. Museonäyttelyt, tapahtumat, lastenkulttuurikeskus, kahvila sekä kahvilan tallissa oleva juhlatila levittäytyvät puistoon.

Kartanon päärakennuksen kunnostus valmistuu vuonna 2026. Tuolloin Håkansbölessä on mahdollisuus kokonaisvaltaiseen kartanovierailuun päärakennuksen sisällä museotiloissa, Pehtoorintalon kahvilassa, Pyykkituvan lastenkulttuuritiloissa, tallirakennuksen kesäjuhliissa, pikkutallin ja aitan museonäyttelyissä sekä kaiken tämän yhdistävässä Håkansbölen kartanon puistossa.

PÄIVI YLI-KARHULA on Vantaan kaupunginmuseon intendentti, joka on aina työskennellyt kauniiden puutarhojen ja puistojen keskellä. Vantaan kaupunginmuseolla hän on työskennellyt vuodesta 2020, mutta myös silloin, kun kaupunki osti Håkansbölen kartanon vuonna 2005. Jo ensikäynti kartanon pihapiiriin ja puutarhaan aloitti pitkän suhteen ja innostuksen tähän ainutlaatuisen kohteeseen.

Kartanon kevät -tapahtumat toukokuun puolivälissä ovat jo vuosia aloittaneet Håkansbölen kesäkauden. Se on Kartanon joulu -tapahtuman tavoin usein toimijoiden yhteinen tempaus. Teatteri- ja musiikkiesitykset, myyntikojut, opastukset ja lasten puuhut jugendpäarakennuksen ympäristössä ovat vakiinnuttaneet asemansa Håkansbölen kartanon tapahtumissa.

Kuva: Pekka J. Heiskanen, Vantaan kaupungin museo.

Huvilamainen Suviranta Tuusulanjärven rannalla on ollut saman suvun hallussa yli sadan vuoden ajan. Rakennuksen muuttaminen yksityiskodista museoksi vaatii paljon suunnittelua ja ennakointia. Puutarhassa on huomioitava erityisesti yleisön kulkureitit.
Kuva: Niclas Warius, Järvenpään taidemuseo.

Suviranta

Huvilasta museopuutarhaksi

JAANA TAMMINEN

Eero ja Saimi Järnefeltin kodikseen vuonna 1901 rakennuttama Suviranta puutarhoineen on muutoksen edessä. Järvenpään kaupungin omistukseen vuonna 2018 siirtynyt kiinteistö on edelleen yksityiskäytössä, mutta valmistelut taiteilijakodin ja sen puutarhan avaamiseksi yleisölle ovat käynnissä. Kolmen sukupolven yhtäjaksoisesti vaalima huvilapuutarha on ainutlaatuinen kokonaisuus, jonka ominaislaatu on huomioitava käyttötavan muuttuessa.

Taiteilija Eero Järnefelt (1863–1937) ja vaimonsa, näyttelijä Saimi Järnefelt (os. Swan, 1867–1944) muuttivat Tuusulanjärven maisemiin taiteilijaystäviensä Venny Soldan-Brofeldtin ja Juhani Ahon vanavedessä 1800–1900-lukujen taitteessa. Rauhallinen ja silti sopivan lähellä pääkaupunkia sijaitseva Järvenpää houkutteli taiteilijoita pois kaupungin melskeestä. Järnefeltien koti Suviranta valmistui Tuusulanjärven rannalle 1901. Seuraavana vuonna valmistui nykyisen Tuusulan puolelle taiteilija Pekka Halosen ja Maija Halosen perheen Halosenniemi ja runoilija J. H. Erkon Erkkola. Jean ja Aino Sibeliuksen Ainola valmistui Suvirannan naapuriin vuonna 1904.

Eero ja Saimi Järnefelt asuivat lapsineen Suvirannassa sen valmistumisesta vuodesta 1901 vuoteen 1917 asti, jolloin perhe muutti Helsinkiin ja huvilasta tuli perheen kesäpaikka. Suvirannan puutarhaa hoidettiin ahkerasti loma-aikoina ja hyötypuutarha oli tärkeä osa ajan omavaraisuuden ihanteita. Vuonna 1933 taloon asettui pysyvästi asumaan Järnefeltien tytär Laura Kolehmainen puolisonsa Erkki Kolehmaisen kanssa. Kolehmaiset pitivät puutarhasta huolta sota-vuosina ja monia sen alueita käytettiin hyötyviljelyyn pula-aikana. Suvirannassa viljeltiin tuolloin jopa viljaa puutarhan omenapuiden alla ja kukkapenkkeihin istutettiin perunaa. Kolehmaiset olivat kiinnostuneet muun muassa alppiruusuista ja puutarhan upeat alppiruusu- ja atsalea-alueet ovat peräisin heidän ajaltaan.

Laura Kolehmainen kuoli 1985, jolloin hänen poikansa Juhani Kolehmainen muutti Suvirantaan puolisonsa Anna-Kaisan kanssa. Juhani ja Anna-Kaisa Kolehmainen ovat vaalineet ja kehittäneet puutarhaa aktiivisesti monen vuosikymmenen ajan. Heidän ansiostaan puutarha on tänä päivänä historiallinen ja elävä kokonaistaideteos. Kiinteistön siirryttyä Järvenpään museopalveluiden alaisuuteen järjestetään talossa ja puutarhassa kesäisin yleisöopastuksia joita-kin kertoja viikossa, yksityiskodin luonnetta kunnioittaen. Puutarhaa hoidetaan ostopalveluna yhden puutarhurin voimin.

Kehittämissuunnitelmat ateljeekodille ja puutarhalle

Suvirannan ateljeekodin ja puutarhan avaamista museona on valmisteltu viime vuosina huolellisesti. Vuonna 2022 valmistuivat sekä FT Nina Robbinsin laatima museosuunnitelma ateljeekotia varten sekä puistopuutarhuri Anne Töllikön laatima museopuutarhasuunnitelma, joka linjaa toimenpiteet puutarhan suojelemiseksi ja ylläpitämiseksi. Tarkoituksena on lisäksi toteuttaa tarkka kasvillisuuden hoitosuunnitelma puutarhaa varten.

Museopuutarhasuunnitelman tavoitteena on puutarhan historiallisen ilmapiirin, tunnelman ja kasvilli-

suuden säilyminen ja kehittäminen. Museotoiminnan järjestäminen hauraassa puutarhassa ja ateljeekodissa edellyttää harkittuja keinoja, jotta voidaan välttää miljöön peruuttamaton kulumisen ja vaurioituminen. Puutarhan merkittävyys ja kiinnostavuus liittyy erityisesti sen kerroksellisuuteen ja puutarhanhoidon pitkään jatkumoon 1900-luvun alusta 2020-luvulle saakka. Puutarhassa on edelleen nähtävillä Eero ja Saimi Järnefeltin aikainen työ ja aikakauden ihanteet, 1970-luvulla perustettu alppiruusu- ja atsaleapuutarha sekä Juhani ja Anna-Kaisa Kolehmainen kiinnostus erityisesti kärhöihin.

Alkuperäinen, muuttuva, kerroksellinen

Puutarhan kasvillisuudella ja järvimaisemalla oli suuri merkitys Eero Järnefeltin taiteelle. Taiteilija löysi Suvirannan vuosina aiheita omasta puutarhasta, Tuusulanjärven maisemista sekä oman kodin ja per-

heen piiristä. Puutarhaa perustettaessa yhtenä tavoitteena oli luonnollisen näköinen ja rehevä kasvillisuus. Tontti oli alun perin Järvenpään kartanon puuton, savipohjainen hevoshaka. Järnefeltit istuttivat tontilleen muun muassa tammia sekä nopeakasvuisia lehtipuita, kuten poppeleita ja pihlajaa. Suurien lehtipuiden lisäksi istutettiin havupuita, kuten Eero Järnefeltille tärkeitä mäntyjä. Puutarhaa rakennettiin istuttamalla hedelmäpuita, erilaisia ruusuja, perustamalla perennaistutuksia ja kylvämällä kesäkukkia. Ateljeen ikkunoiden edustalle talon päätyyn perustettiin Versaillesiksi kutsuttu muotopuutarha. Hyötyviljelys oli tärkeä osa puutarhaa.

Reilun sadan vuoden aikana puutarhan kasvuolosuhteet ovat muuttuneet paljon. Suuriksi kasvaneet puut ovat tehneet puutarhasta sen rehevän, vihreän keitaan, josta Eero Järnefelt unelmoi. Osa kasveista ei enää kuitenkaan viihdy vanhoilla paikoillaan puiden varjossa ja niitä on istutettu uudelleen sopivampiin paikkoihin puutarhassa. Toisia lajeja on korvattu

Varjoliilat muodostavat kukkiessaan huvilan pohjoispäätyyn vaaleanpunaisen niityn, jota on suojeltava kulumiselta.
Kuva: Niclas Warius, Järvenpään taidemuseo.

uusilla, olosuhteisiin paremmin sopivilla kasveilla. Näin on tehty esimerkiksi puutarhan Versaillesiksi kutsutussa pienessä muotopuutarhassa, jossa alkuperäiset särkyneet sydämet ja daaliat eivät enää menesty mahdavien, yli satavuotiaiden tammien varjossa. Muotopuutarhasommitelman kasvit korvattiin jo 1940-luvulla muun muassa tyräkeillä, ja nykyisin penkeissä kasvaa kuunliljoja. Versaillesin ennallistaminen 1900-luvun alun asuun ole puutarhan luonnollisen muutoksen vuoksi mahdollista, eikä mielekästäkään.

Toisaalla puutarhassa on kuitenkin alueita, joille olisi mahdollista palauttaa puutarhassa kasvaneita, mutta sieltä kokonaan kadonneita lajeja. Tontin länsilaidan rantatörmällä kasvaa edelleen Eero Järnefeltin istuttamaa pihajasmiketta. Paikalla tiedetään kasvaneen myös orjanruusua (*Rosa dumalis*), jota kerättiin usein Järnefeltin lasten syntymäpäiville koristeeksi. Ruusu on sittemmin hävinnyt Suvirannasta, mutta lajiketta on edelleen saatavilla taimistoissa ja törmä olisi mahdollista palauttaa entiseen asuunsa. Toinen esimerkki

on Suvirannassa aiemmin kasvanut rentukka, jolla on ollut suuri merkitys perheen elämässä: rentukka esiintyy Eero Järnefeltin suunnittelemissa friisissä Suvirannan makuuhuoneen seinillä. Tämä Eero Järnefeltin rakastama luonnonkukka, onkin nostettu Suvirannan yhdeksi symboliksi. Se on kuitenkin hävinnyt Suvirannan rantakasvillisuudesta Tuusulanjärven vedenpinnan säätelyn vuoksi, mutta olisi palautettavissa alueen luontoon.

Suvirantaa ei kuitenkaan aiota kokonaisuudessaan palauttaa Eero ja Saimi Järnefeltin aikaiseen asuun, vaan sen annetaan kertoa Suvirannan asukkaiden erilaisista mieltymyksistä. Yhden kerrostuman muodostavat puutarhan eteläosassa sijainneeseen koivikkoon 1980-luvulla istutetut alppiruusut ja atsaleat. Alue on muotoutunut vuosikymmenien kuluessa lumoavaksi alppiruusumetsäksi, joka muistuttaa Erkki Kolehmainen intohimoisesta puutarhaharrastuksesta.

Suvirannassa harrastettiin hyötyviljelyä kuten muisakin Tuusulanjärven taiteilijakodeissa. Kasvimaat,

Suvirannan tunnusomaisten vanhojen tammien juurille on levittäytynyt keltavuokko (*Anemone ranunculoides*) laajoina kasvustoina.
Kuva: Niclas Warius, Järvenpään taidemuseo.

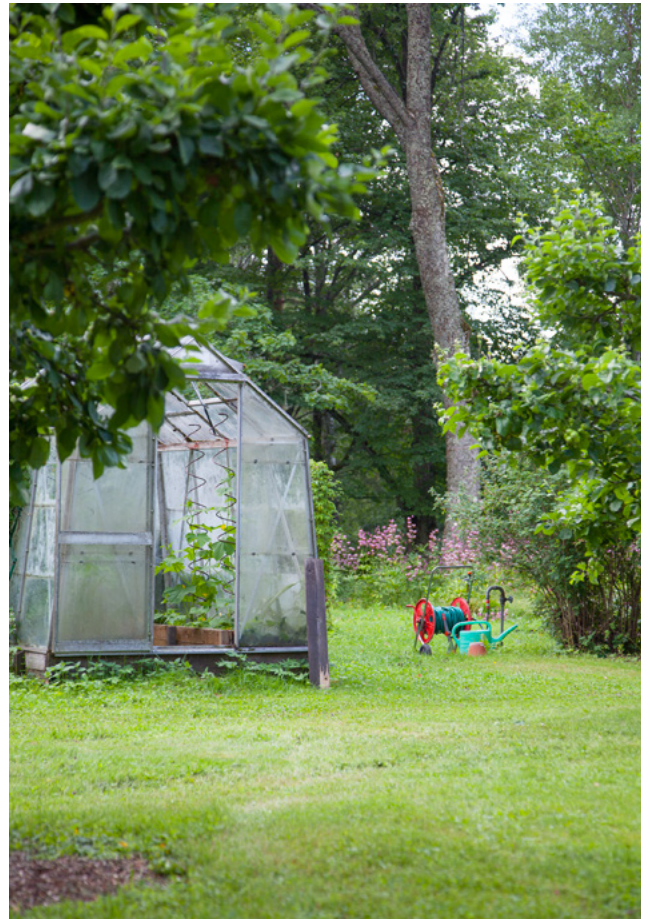
tomaattihuone ja kasvilavat kuuluivat 1900-luvun alun kotipuutarhaan. Juhani ja Anna-Kaisa Kolehmainen ovat jatkaneet perinnettä. Museopuutarhassa laajamittainen hyötyviljely vaatii resursseja, ja on pohdittava, missä mittakaavassa sitä voidaan harjoittaa. Pieniä näytekasvimaita on mahdollista ylläpitää kertomassa menneisyyden puutarhanhoidon tavoista, viljellyistä lajeista ja lajikkeista.

Puutarhaa on tarkoitus hoitaa mahdollisimman luonnonmukaisesti ja kestävästi. Laajoja nurmialueita ja avointa rantamaisemaa ehdotetaan hoidettavaksi laiduntamalla lampaista. Omia laiduneläimiä on Suvirannassa ollut alusta alkaen, ja suunnittelu niiden ”palauttamiseksi” etenee. Mehiläispesiä hankittiin puutarhaan kasvillisuuden elinvoimaisuuden turvaamiseksi keväällä 2022. Syksyllä saatiin ensimmäinen hunajasato. Mehiläisiä hoidetaan myös alueen muissa museopuutarhoissa, Ainolassa ja Halosenniemessä.

Mitä museotoiminta vaatii?

Kun yksityinen puutarha museoidaan ja avataan yleisölle, on tehtävä monia museovierailijoiden palveluihin ja liikkumiseen liittyviä ratkaisuja. Herkkää puutarhaa on välttämätöntä suojella kulumiselta. Pienetkin kävijämäärät rasittavat puutarhaa tavalla, jota on hyvä ennakoida. Museokävijät tarvitsevat ja odottavat palveluita, joita on epätarkoituksenmukaista sijoittaa suojeltuun museorakennukseen. Museo- ja museopuutarhasuunnitelmissa ei kuitenkaan ehdoteta suuria muutoksia Suvirannan tontille, vaan muutostarpeet liittyvät yleisön kulkureitteihin, tulevaisuuden kahvilatoimintoihin, Suvirannan tenniskentän ennallistamiseen ja puutarhanhoidon suunnitteluun.

Kulkuväylien uudistaminen ja perustaminen siten, että kävijät liikkuvat ohjatusti puutarhassa, on välttämätöntä. Suvirantaan pyritään perustamaan tarkoituksenmukaiset kulkureitit siten, että kävijät kulkevat puutarhassa talleamatta nurmialueita tai istutuksia. Osa uudistuksista voidaan toteuttaa vanhoja suunnitelmia noudattaen. Eero Järnefelt suunnitteli aikanaan aukkoa puutarhan pohjoisosassa sijaitsevaan syreeniaitaan hevuskärryillä kulkemista varten. Suunnitelmaa ei kuitenkaan toteutettu, mutta aukon

Hyötyviljelyä on harrastettu Suvirannassa muiden taiteilijakotien tapaan yli sadan vuoden ajan. Tulevaisuudessa on pohdittava, missä laajuudessa viljelmien ylläpitäminen on mahdollista. Paljonko resursseja voidaan osoittaa puutarhanhoitoon?

Kuva: Niclas Warius, Järvenpään taidemuseo.

toteuttaminen palvelisi museokävijää mahdollistaen luontevan kierroksen puutarhan ympäri.

Museotoiminta edellyttää myös uutta lipunmyyntirakennusta, johon on suunniteltu sisällytettävän myös kahvila sekä huoltotiloja. Uudisrakennusta ei tulla sijoittamaan Suvirannan suojeltuun pihapiiriin, vaan sille saadaan paikka tonttijärjestelyin parkkipaikalta alueen ulkopuolelta.

Tulevaisuuden museopuutarha

Suvirannalla on potentiaalia nousta merkittäväksi vierailukohteeksi Järvenpäässä. Suunnitelmissa visioidaan Suvirantaa, joka on vierailtavissa mahdollisesti ympäri vuoden. Museotoiminnan runkona toimisivat vuodenvierailu Suvirannan puutarhassa sekä ateljee-

Voiko museopuutarha olla avoinna ympäri vuoden? Esimerkiksi talvikunnossapidon järjestäminen vaatii osaamista ja resursseja.
Kuva: Niclas Warius, Järvenpään taidemuseo.

kodin elämään liittyvät yleisötapahtumat. Suvirannan laaja ja monipuolinen puutarha mahdollistaa monenlaisia yleisötoimintaa ja -tapahtumia, kuten jo nykyisellään perinteeksi muodostunut konserttitoiminta sekä esimerkiksi uutuuksina tenninäytökset, kasvimaatapahtumat, sadonkorjuu, joulupolku, Suvirannan linturetket ja vaikkapa Suvirannan vanhat reseptit.

Suvirannan puutarhan tulevaisuus on silti tätä kirjoitettaessa avoin. Museopuutarha- ja museosuunnitelmien mukaan ateljeekodin ja sen puutarhan avaaminen museokohteena edellyttää paitsi kertaluonteisia investointeja alueen muuttamiseen museotoiminnalle (muun muassa kulkuväylät), myös pysyvää henkilöstöresurssin ja käyttötalouden kasvua Järvenpään museopalveluihin. Tämä edellyttää poliittista tahtoa ja ymmärrystä Suvirannan arvosta Järvenpäässä, kun asia tulee ajankohtaiseksi.

JAANA TAMMINEN on toiminut Järvenpään museopalveluiden päällikkönä vuodesta 2020 alkaen. Koulutukseltaan hän on taidefilosofi, erikoisalanaan ympäristöestetiikka. Hänen oma puutarhaharrastuksensa on pienimuotoista, mutta ahkeraa hyötöpalstaviljelijän elämää.

VAPAAEHTOISTYÖ
JA OSALLISTAMINEN

Pohjan kansantanssijat esiintyivät Fiskarsin museoputarhassa kansallispuvun päivänä 5.8.2022.
Kuva: Maria Ollikainen, Fiskarsin museo.

Vapaaehtoistoiminta Fiskarsin museopuutarhassa

IRENE NURMINEN JA MARIA OLLIKAINEN

Fiskarsin museo on Raaseporissa, Länsi-Uudellamaalla sijaitseva yksityinen vuonna 1949 perustettu museo. 2000-luvun alussa toimintaa alettiin määrätietoisesti kehittää ammattimaisemmaksi ja muun muassa koululaistoimintaan panostettiin. Samalla myös museota ympäröiviä pihalueita kehitettiin osana museota. Tänä päivänä Fiskarsin museon puutarha on olennainen osa museokävijän kokemusta. Puutarhanhoidossa on mukana museon vapaaehtoisia.

Fiskarsin museon piha-alueiden kunnostustöiden alettua 2000-luvun alussa oli puutarha vielä ruohottunut. Alueen edellisten asukkaiden jäljiltä siellä oli marjapensaita, kriikunapuita, muutamia kukkapenkkejä sekä lahonneita omenapuita. Vanha leivintupa kunnostettiin vuonna 2006, jolloin alueelle tuli enemmän kävijäliikennettä ja koululaistoimintaa. Leivintuvan ympäristöön alettiin kiinnitettiin enemmän huomiota ja siistittyä aluetta mieltää enemmän museon puutarhaksi. Museokävijöiden liikkuminen alueella rakennusten välillä suunniteltiin uusiksi. Lähtökohtana käytettiin vanhaa polun pohjaa. Näin kävijät voitiin ohjata kulkemaan rakennusten välillä turvallisesti polkua pitkin, eikä tarvinnut käyttää mäessä olevaa kapeaa tietä, jossa autot toisinaan ajavat hurjaa vauhtia.

Museopuutarha muodostuu

Museolla järjestettiin vuonna 2006 *Suopayrtti* -niminen teemanäyttely, jonka myötä Slaggybyggnadenin rinteeseen istutettiin perinnekasveja. Kun nurmikkoa alettiin leikata, tuli esiin vanhoja kasvilajeja kuten pio-neja, liljoja, raparperia ja rohtosuopayrttiä. Museon kävijöille tuli puutarha-alueelle nähtävää ja koettavaa, kun alueelle tuli hevosenkengän heittopiste sekä

MUSEOALUE - MUSEIOMRÅDET MUSEUM AREA HAMMARBACKEN

Kartta Fiskarsin museon alueesta. Puutarha on vasemmalla lampaiden ja polun kohdalla.

Karttakuva: Olavi Hartonen, Fiskarsin museo.

Kuvassa etualalla nykyisen Fiskarsin museopuutarhan alue 1900-luvun alkupuolella. Vanha tiilestä rakennettu sähkömuuntamo on myöhemmin purettu.

Kuva: Fiskarsin museo.

keppihevokset ja puujalat kaikkien kokeiltavaksi. Lisäksi esille tulivat paremmin puutarhassa sijaitsevat suuri-kokoiset rautaesineet, kuten ankkuri ja rataspyörä.

Leivintuvan ohella myös puutarhaa on hyödynnetty aikamatkoilla koululaisryhmien kanssa. Aikamatka on toiminnallinen roolileikki, jossa seikkaillaan sadan vuoden takaisessa ajassa ja muun muassa poimitaan omenoita ja viljellään kasvatustaikoissa perunoita, sipuleita, kukkia ja yrttejä. Erilaisten kasvien, yrttien tai juuresten tunnistaminen yhdessä sekä niiden hoitaminen on ollut osa aikamatkoja.

Museon toimisto siirtyi päärakennuksesta Slaggbyggnadeniin ja leivintuvan päätyyn tuli näyttelytila vuonna 2012. Vuotta myöhemmin museokahvila aloitti toimintansa Slaggbyggnadenissa. Kahvilan myötä puutarhan merkitys vahvistui entisestään, ja puutarhan puolelle saatiin muutamia tuoleja ja pöytiä. Kahvilan ympäristön somistamisen ruukkukukkakasvein hoitaa nykyisin kahvilayrittäjä.

Alusta alkaen oleellista on ollut koko museon henkilökunnan tahtotila kunnostaa ja ylläpitää puutarhaa, ja sitoutua sen hoitamiseen. Henkilökunta osallistuu

joka vuosi kevään ja syksyn puutarhataloksiin. Museo-työntekijät trimmaavat, kastelevat ja leikkaavat puutarhassa oman työaikansa rajoissa. Kesäisin sesonki-työntekijät hoitavat suurilta osin puutarhan ylläpitoa.

Vapaaehtoistoiminta käynnistyy

Fiskarsin museon vapaaehtoistoiminta käynnistettiin vuonna 2018 museolehtoriin johdolla. Toimintaan saatiin avustus Museoviraston Eurooppalainen teemavuosi-hankkeesta. Inspiraatiota vastaavasta toiminnasta saatiin muun muassa Sagalundin museosta. Avustuksen turvin museolehtori pystyi selvittämään vapaaehtoistoimintaan liittyvää hallintoa ja vakuutusasioita. Lisäksi hän panosti vapaaehtoisten rekrytointiin eli viestintään ja jututtamiseen yhteisissä tapaamisissa tai tapahtumissa. Fiskarsin museon vapaaehtoisille perustettiin useita pienryhmiä, joita olivat museon höyryveturin Pikku-Pässin ystävät, 50-luvun nuoret, perinnekäsityöläiset, elävöittäjät ja puutarharyhmä. Pienryhmien jäsenet osallistuvat mahdollisuuksien mukaan kevään ja syksyn puutarhataloksiin.

Fiskarsin museon amanuenssi Lotta Friberg leikkaa omenapuuta puutarhatalkoissa keväällä 2017.

Kuva: Fiskarsin museo.

Vapaaehtoisten hankintaa tehtiin lähettämällä ilmoitus paikallisen kyläyhdistyksen postituslistalle, sosiaalisen median paikallisiin ryhmiin sekä printtijulisteilla keskeisillä paikoilla. Paikallistuntemuksesta oli suurta apua, sillä sitä kautta oli jo olemassa tietoa siitä, kuka voisi innostua vapaaehtoistyöstä. Aluksi järjestettiin seurantalo Lukaalilla infotilaisuus, jossa sai ilmoittautua mukaan toimintaan. Vapaaehtoisten sitoutumisasteessa on suurta variaatiota. Osa osallistuu ryhmänsä jokaiseen tapaamiseen, osa taas odottaa sopivaa hetkeä liittyä aktiivisemmin mukaan toimintaan. Vapaaehtoistyön luonteeseen kuuluu, että aina kaikkia suunniteltuja töitä ei saa tehtyä.

Vapaaehtoisilla työntekijöillä on oma sähköpostilista, jonka kautta heitä informoidaan museon ajankohtaisista asioista. Alkuvuosina järjestettiin myös yhteisiä infotilaisuuksia. Vapaaehtoisilla on vapaa pääsy museoon ja he saavat alennuksia museokaupasta sekä museon tilavuokrista. Vapaaehtoistyö on vastikkeetonta, joten palkkioiden määrän ja sisällön pitää olla harkittua ja tasapuolista kaikille vapaaehtoistyötä tekeville. Fiskarsin museo päätyi kiittämään vapaaehtoisiaan myös lounas-

lipuilla museon kahvilaan. Lisäksi aktiivijäsenet kutsutaan mukaan museon kesän päättäjäisiin ja opintoretuille. Vapaaehtoistyön merkitystä korostetaan joka vuosi jaettavalla Vuoden vapaaehtoinen -palkinnolla.

Puutarharyhmässä on alusta alkaen ollut mukana aktiivinen jäsen, joka halusi ottaa vastuun puutarhan perinnekasvien istuttamisesta ja kokonaisilmeestä. Toisin sanoen museon puutarhan raivaus- ja istutus-työtä ohjaa yksi vapaaehtoinen. Hän keskustelee museon henkilökunnan kanssa puutarhan muutok-sista, ja ehdottaa mitä talkoissa kannattaisi tehdä. Hän on myös museon puolesta päässyt osallistumaan museopuutarhoja käsitteleviin seminaareihin eli saanut mahdollisuuden kartuttaa osaamistaan. Puutarha-talkoisiin on museon henkilökunnan lisäksi osallistunut useampia vapaaehtoisia. Talkoot on aina koordinoitu museon taholta, mutta koordinoinnin pohjana on käytetty aktiivisen vapaaehtoisen ehdotusta.

Puutarhan kapea polku uudistettiin vuonna 2022 leveämmäksi, jotta se olisi saavutettavissa entistä laajemmalle asiakaskunnalle. Leveämpi, kunnolla pohjustettu sorakäytävä on myös turvallisempi kulkea kuin aiempi kapea ja sateella liukas polku. Yhteistyössä museon henkilökunnan, vapaaehtoisten ja työpajan ohjaajan kanssa museon puutarhaan rakennettiin pajusta aurinkosuoja ja pajuportti. Maanomistajan eli Fiskars Oyj:n kanssa on aina sovittu puutarhan isomista kunnostuksista.

Kavioiden kopsetta ja karkailevia ankoja

Fiskarsin museon puutarhassa on 2000-luvun alkupuolella laiduntanut hevosia ja lampaita. Lisäksi alueella on muutamana kesänä ollut kaneja ja kesällä 2022 ankoja. Eläimet ovat tulleet museon laitumelle yhteistyössä vapaaehtoisten yksityishenkilöiden ja Fiskars-yhtiön kanssa.

Toimintaa arvioidaan vuosittain eläinten hyvinvoinnin kannalta ja tarvittaessa reagoidaan eläinten olosuhteisiin. Esimerkiksi kaniin pidosta luovuttiin, kun kaniin koppi osoittautui helteisenä kesänä liian kuumaksi. Tärkeää on myös kouluttaa eläimiä hoitavat työntekijät, jotta he pystyvät mahdollistamaan eläimille parhaat mahdolliset olosuhteet ja reagoimaan nopeasti mahdollisiin ongelmiin.

Ruukinväki eli Fiskarsin museon henkilökunta kesäaskareissa vuonna 2021.

Kuva: Johan Halttunen, Fiskarsin museo.

Yhteistyötä yli rajojen

Kesällä 2022 Fiskarsin museon lammaslaitumelle tuli lampaiden sijasta kolme ankkaa. Ankat olivat osa Fiskars Kyläseuran hanketta, jossa tarkoituksena oli torjua vieraslajien leviäminen ruukissa. Ankat auttoivat syömällä espanjansiruetanoita ja etenkin edellisenä vuonna Fiskarsiin levittäytyneitä etanoiden munia. Fiskars Kyläseura rakensi aitaukseen ankkatalon, johon vapaaehtoiset kyläläiset veivät ankat iltaisin.

Koska lammaslaitumella ei ollut lampea, ankoille rakennettiin oma pieni uima-allas. Museon kesätyöntekijät huolehtivat, että ankat saivat kahdesti päivässä raikasta vettä. Noin kuukausi saapumisensa jälkeen ankat rohkaistuivat niin, että sukelsivat lammasaidan väliköistä tutkimaan maailmaa laajemmin. Tämä tuotti harmaita hiuksia museon kesätyöntekijöille, kun ankoja piti paimentaa takaisin aitaukseen. Hankkeen toteutumisen taustalla oli joustava yhteistyö museon ja kyläseuran kanssa sekä useat vapaaehtoisina toimineet ankojen hoitajat. Museon kävijöissä ankat herättivät suurta ihastusta.

Museon rajallisten taloudellisten ja ajallisten resurssien vuoksi on yhteistyö alueen toimijoiden ja vapaaehtoisten kanssa ollut ensiarvoisen tärkeää. Fiskars Oyj:n puutarhaosasto on auttanut vuosittain hakemalla pois puutarhajätteet, pystyttämällä museoalueelle kunnollisen lammasaidan ja monissa muissa käytännön asioissa.

Fiskarsin museo pääsi osaksi Sagalundin museon keittiöpuutarhahanketta vuonna 2019. Hankkeessa koululaiset hoitivat puutarhuri Anna Kamaran kanssa kasvimaata ja kasvattivat oman sadon. Syksyllä sato korjattiin ja siitä tehtiin yhdessä ruokaa. Haasteena oli kasvimaan hoito kesäkaudella oppilaiden ollessa lomalla. Tämä ratkaistiin niin että museon kesätyöntekijät auttoivat kesällä kasvimaan hoidossa.

Fiskarsin museolla on museoiden valtakunnallisessa tallennus- ja kokoelmayhteistyössä eli TAKO-verkostossa vastuualueena puutarhanhoito ja -välineet. Vapaaehtoistoiminta puutarhassa raportoidaan osana tallennusvastuuta, jolloin museopuutarhan kehittäminen tulee samalla dokumentoitua asianmukaisesti. Museon vapaaehtoinen aktiivijäsen on myös kirjannut puutarhassa tehdyt työt vuosikirjaan ja Fiskarsin museon henkilökunta dokumentoi puutarhaa valokuvaamalla.

Lopuksi

Monien tekijöiden ja toimien ansiosta Fiskarsin museopuutarha on tänä päivänä aktiivisessa käytössä. Kesäisin Fiskarsin museon henkilökunta on pukeutunut vanhanajan vaatteisiin ja tehnyt ruukinväkenä puutarhassa erilaisia askareita. Kansallispuvun päivää juhlittiin vuonna 2022 Pohjan kansantanssijoiden esityksellä, joka toteutui puutarhassa uuden pajuistutuksen edustalla. Lisäksi samana päivänä lammaslaitumen puolella vapaaehtoiset talkoolaiset niittivät viikatteilla heinää heinäseipäille.

Puutarha on kuin keidas yläruukin teollisuusalueella. Kahvilan kauniisti somistetut ulkopöydät toimivat

sisäänheittäjänä koko alueelle ja houkuttelevat kävijöitä vierailulle. Puutarha tuo hyvinvointia myös paikallisille asukkaille, sillä kävelyllä museon piha-alueella voi nähdä puutarhan istutukset sekä kotieläimet.

Museon vapaaehtoisten apu on ollut ensiarvoisen arvokasta useissa puutarhan askareissa. Puutarha elää vuotuiskierron mukaan, ja puutarhanhoito on hidas prosessi. Kaikki istutukset eivät joka vuosi menesty, mutta kokeilemalla oppii uutta. Fiskarsin museoalue on tekijöidensä näköinen elävä kokonaisuus.

Fiskarsin museon vinkit vapaaehtoistoiminnan aloittamiseen ja pyörittämiseen:

- hae toiminta-avustusta
- kerro toiminnasta monien kanavien kautta: sosiaalinen media, puskaradio ja julisteet
- järjestä matalan kynnyksen infotapahtuma
- kannusta vapaaehtoisia rekrytoimaan uusia vapaaehtoisia – yhdessä kaverin kanssa mukaan toimintaan
- sitouta selkeillä vastuualueilla sekä antamalla vastuuta ja vapauksia
- kuuntele vapaaehtoisten omia toiveita
- vapaaehtoistyö on vastikkeetonta työtä, palkkioiden jako on harkinnanvaraista, mutta suositeltavaa
- vakuutusten tulee olla kunnossa
- Vuoden vapaaehtoinen -tunnustus vuosittain
- kohtaa vapaaehtoiset – vaihda kuulumiset ja kiitä tehdystä työstä

IRENE NURMINEN on työskennellyt vuodesta 2021 museolehtorina Helsingin kaupunginmuseossa. Kosketus museopuutarhatoimintaan tapahtui edeltävän työnantajan aikana Fiskarsin museossa, jossa puutarha on tärkeässä osassa museokävijän kokemuksesta. Hän on tunnustautunut puutarhatumpeloksi, mutta mielellään myllää kukkapenkissä, jos vain saa ohjeet puutarhassa toimimiseen joltain osaavammalta henkilöltä.

MARIA OLLIKAINEN on opiskellut Jyväskylän yliopistossa ja toiminut aiemmin arkistonhoitajana. Nykyisessä työssään Fiskarsin museon amanuenssina hän nauttii kahvinsa museon puutarhassa perinnekasveja ihailien.

Kesälampaat ovat suosittuja museokävijöiden keskuudessa.
Kuva: KAMU Espoo, Aino Osola.

Herkullinen humala ja lierojen paluu

Maanläheisiä tarinoita Glimsin museopuutarhasta

KAROLIINA SALMELAINEN

Glimsin kolmen hehtaarin museoalueella laiduntavat kesälampaat ja -vuohet, tehdään kokeiluja perennojen, omenapuiden ja muiden maatiaislajien kanssa sekä toteutetaan hankkeita vapaaehtoisten ja eri yhteistyökumppanien kanssa. Paikallinen panimo valmistaa Glims-humalalajikkeesta olutta, museotilan satoa päätyy museon kahvilan herkkuihin ja museokaupassa myydään oman tilan hunajaa.

Kun minua pyydettiin kirjoittamaan artikkeli museopuutarhan hoidosta, kauhistuin. Miten minä osaisin sellaisen kirjoittaa, enhän ole oikea puutarhuri. Sitteen ajattelin, että harva meistä museoiden puutarhojen parissa työskentelevistä on ammattipuutarhureita. Tämä ei tarkoita, ettemmekö osaisi mitään. Olen saanut pidettyä kasveja hengissä todistetusti jo yli parikymmentä vuotta. Tartuin siis härkää sarvista ja päätin, että kannustan lukijoita ja kirjoitan artikkeliin vinkkejä siitä mikä meillä on toiminut ja mikä ei.

Kysy neuvoja ja kokeile

Tärkein vinkki kaikista on, että uskaltakaa kysyä apua ammattilaisilta ja kokeneilta viherpeukaloilta. Monet heistä ovat painineet samojen ongelmien kanssa. Ole myös itsellesi armollinen äläkä vaivu epätoivoon. Joskus resurssipula, liiat sateet tai kuivuus, kasvitaudit, kauriit ja jänikset pilaavat osan satoa, mutta aina tulee uusi vuosi ja uuden kokeilun mahdollisuus.

Joskus jokin kasvi vain ei menesty, vaikka naapurilla se kasvaa. Silloin kannattaa kokeilla jotain muuta, ei lannistua. Pihan kasvuolosuhteet ovat varmasti sopivat jollekin toiselle kasville. Ikivanhat perennat ja hyötykasvit museoiden puutarhoissa ovat menestyjiä juuri siksi, että ne ovat pysyneet hengissä jo vuosisatojen ajan, vaikkei jokainen niitä hoitanut aina viherpeukalo ole ollutkaan.

Autenttisuus vai kompromissi?

Vaikka sisäinen museoihminen minussa harmittelee, että nykyinen pihapiiri ei näytä samalta kuin 1800-luvulla, olen vuosien saatossa hyväksynyt asian. Nykyistä näkymää voisi parhaiten kuvailla kompromissiksi. Siitä löytyy niin puistomaista helppohoitoisuutta suurten nurmialueiden muodossa kuin 1800-luvulta periytyviä maatiaiskasveja. Kasvimaat, omena- ja kriikunapuut, syreenit, kukkapenkit sekä ryytitarhat marjapensaineen täplittävät maisemaa. Museoalueella on myös riukuaidoilla aidattu peltoalue kesälampaille.

Yritämme vaalia vanhoja alueella säilyneitä kasviharvinaisuuksia parhaamme mukaan ja kasvatamme museoon sopivia lajeja. Osa puutarhaa on kokenut suuria mullistuksia, sillä museon olemassaolon aikana Espoo ympärillä on kasvanut pikkuisesta maalaiskunnasta Suomen toiseksi suurimmaksi kaupungiksi. Aluetta on hoidettu vuosikymmenten saatossa, kuten monia kaupunkien suuria viheralueita, enemmän helpohoitaisen puiston kuin museopuutarhan näkökulmasta. Onneksi nykyään arvostetaan kasvejakin rakennusten ohella osana arvokasta kulttuuriympäristöä. Museopuutarhamme nykyisessä muodossaan on siis kompromissi ja samalla keidas keskellä kaupunkia.

Humalan sadonkorjuuta vapaaehtoisten avulla.
 Kuva: KAMU Espoo, Karoliina Salmelainen.

Monta toimijaa, yksi vastuhenkilö

Glimsin piha-alueen hoitoon liittyvät asiat ovat jakautuneet monelle kaupungin eri yksikölle, kuten kaupungissa on tapana. Glims kuuluu osana Espoon kaupunginmuseota Espoon elinvoiman tulosalueeseen. Lisäksi toimijoina on kiinteistöhoitoyrityksiä, kaupunkiympäristön toimialan jaostoja sekä Ympäristö- ja rakennusvalvontakeskus. Tärkeitä ovat myös kesälämpäitä hoitava 4H-yhdistys, kahvilayrittäjä ja mehiläistarhuri.

Menestyksekkään museopuutarhan hoidossa tärkeä, ellei tärkein elementti on, että yksi ihminen ottaa hoitaakseen yhteydenpidon kaikkiin eri toimijoihin alueella ja pitää huolta kokonaisuudesta.

Pidä huolta harvinaisuuksista

Löytyykö puutarhastasi jokin ikioma erikoisuus? Onko jokin tietty kasvi, joka tulee ensimmäisenä mieleen, kun ajattelet puutarhaa? Tai kasvi, johon liittyy tarinoita, tai kasvi vain tuntuu juuri nyt tärkeältä? Tällainen kasvi on puutarhasi helmi. Niitä voi olla useitakin,

ja voit hyödyntää eri kasvien trendikkyyttä eri vuosina. Tärkeää on pitää erityiset yksilöt hengissä. Glimsissä erikoisuuksia ovat esimerkiksi tietyt perennat, omenapuut ja humala.

Glimsin kauniit vanhat omenapuut tuottavat edelleen paljon satoa. Puut näkyvät vanhoissa valokuvissa, jotka on otettu 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Kuvissa omenapuut ovat jo isoja, eli niillä on varsin paljon ikää. Ne ovat osa Glimsin tilan tarinaa, ja päätimme säilyttää ne tuleville sukupolville, vaikkei lajikkeita tunneta. Puut alkoivat kuitenkin olla elinkaarensa päässä, ja ongelmana oli, mistä saisimme juuri näitä omenapuulajikkeita.

Kun omat taitomme eivät riittäneet puiden lisäämiseen, pyysimme apua Axxellin Överbyn puutarhaoppilaitokselta. Nyt innokkaiden oppilaiden avustuksella Glimsin kolmen vanhan eri omenapuulajikkeen seuraavat sukupolvet ovat kasvamassa. Puiden tarina ei katkea, vaan seuraavatkin sukupolvet voivat nauttia museon kahvilassa omenapiirakkaa lajikkeesta, joka on kasvanut viereisellä pihalla jo vuosikymmeniä ellei -satoja.

Hyödynnä ja markkinoi erikoisuuksia

Kun museopuutarhojen, vanhojen kulttuuriympäristöjen ja kasviaarteiden merkitys halutaan nostaa esille, tarvitaan kasvi, jolla on loistava taustatarina. Ikivanha humala on kasvanut Glimsissä monta sataa vuotta. Kuninkaantien varrella sijaitsevassa Glimsissä on myös toiminut kestikievari. Glimsin humalan geenit tutkittiin vuonna 2013, ja humalakantamme osoittautui ainutlaatuisiksi. Olimme vuosia leikillämme haaveilleet omasta humalasta tehdystä oluesta, mutta vasta pienanimobuumin myötä aika oli vihdoinkin kypsä.

Vuonna 2018 teimme paikallisen Fat Lizard -panimon kanssa kokeeksi olutta Glims-humalalla. Se oli aivan valtava menestys! Glims-oluesta on tullut jokavuotinen traditio, jossa humalan sadonkorjuupäivästäkin on tullut jo oma juttunsa. Pienelle museopuutarhalle tämä on ollut näkyvyyden kannalta valtaisan suuri asia, ja olemme tavoittaneet meille aivan uusia kohderyhmiä.

Arvokkaille kasveille varakoti tai turvapuutarha

Kasvivarkaudet ovat todellinen ongelma, ja olemme vuosien saatossa menettäneet useampia kasviharvinaisuuksia pitkäkyntisten matkaan. Osa perennoista on menetetty kokonaan, koska emme olleet keränneet siemeniä talteen. Emme enää laadi nimikylttejä kasveille, sillä kyltilliset kasvit katoavat, mutta kyltittömät saavat olla paljon paremmin rauhassa.

Kasvivarkauksista viisastuneina olemme luoneet turvapuutarhaverkoston tietyille kasveille kuten geenitutkitulle humalalle. Ennen kuin sen olutmaailman supertähteys julkaistiin, piilotimme osan taimia ja pistokkaita kasvamaan turvapuutarhoihin, joista pidämme rekisteriä. Mikäli emokasvi olisi yöllä jättänyt jälkeensä vain kuopan maahan, olisimme pystyneet turvaamaan sen, etteivät kasvin geenit kokonaan pääse katoamaan. Onneksi humalan määrä on nyt saatu aika hyvään kasvuun.

Karanteenikasvipenkki.

Kuva: KAMU Espoo, Karoliina Salmelainen.

Glimsin humalan taimia istutettiin Espoon uuden Länsimetron varikkorakennuksen seinustalle. Hauskana ajatuksena oli, että moderni Espoo kohtaa vanhat juuret.

Kuva: Minna Alantie, KAMU Espoo.

Kasvien turvapuutarhat tai siemenpankit ovat hyvä idea myös sen varalta, että jokin kasvitauti pääsisi yllämmään. Innokkaita vapaaehtoisia puutarhaharrastajia on turvapuutarhatyöhön löytynyt onneksi varsin helposti.

Hyödynnä kasveja osana elävää historiaa

Minulta kysytään usein, käyttääkö museo kasveja mihinkään. Vastaan aina, että toki! Marjapensaiden marjat, pihan raparperit sekä omenat päätyvät kahvilaan tarjolle ja humala oluttuoppiin asti. Pyrimme hyödyntämään kaiken, minkä kasvatamme. Kasvatamme mahdollisimman paljon maatiaiskasveja ja joka vuosi yritämme nostaa jonkin tietyn lajin teemaksi.

Kasvatamme myös värikasveja, joita käytämme työnäytöksissä lankojen värjäämiseen. Aina se kasvi ei menestykään, jota on keväällä haaveillut kasvattavansa ”tämän kesän trendinä”. Tee siis suunnitelmia, joita voi muuttaa lennosta. Esimerkiksi sinä vuonna,

jolloin olimme ajatelleet värjätä lankoja morsingolla, jänikset söivät joka ikisen taimen. Taidettiin sitten askarrella perunoista leimasimia.

Osa vanhoista kasveista alueella on erilaisia yrttejä, ryytejä tai perennoita, jotka eivät kelpaa syötäviksi tai ovat jopa myrkyllisiä. Niitä hyödynnetään tarinoissa, ja opastukset puutarhassa ovatkin suosittuja. Elävää historiaa nekin ovat, vaikka kaikkea ei aina kannatakaan maistaa.

Viljele resurssien mukaan

Ryydit ja vanhat maataisperennat nousevat maasta lähes itseksensä joka vuosi, mutta kasvimaan tarvitsee hieman enemmän suunnittelua ja vaivannäköä.

Resurssit ja/tai niiden puute vaikuttavat kasvimaan vuotuisen lajivalikoimaan. Kesäisin saamme usein avuksi ihania kesäseteleillä työllistyviä nuoria. Nuorten työsuhte on aina kuukauden mittainen. Nuorten osaa- mistaso vaihtelee aika paljon. On äärettömän avuliaita

sekä oma-aloitteisia, ja sitten on nuoria, joille työnteko on vielä hieman harjoittelua.

Välillä ”öiset vierailijat” käyvät rosvoamassa kaiken, minkä on saanut kasvamaan. Kauriiden ja rusakoiden määrä on varsin suuri nykyisin. Täytyy siis kehitellä erilaisia aitoja. Onneksi harvoin niille kaikki kasvit kelpaavat. Viime kesänäkin punajuuret ja kaalit hävisivät, mutta härkäpapu ja pellava saivat kasvaa rauhassa korjuukypsyteen.

Ota pölyttäjät huomioon

On tärkeää muistaa, että puutarhasta löytyy tilaa pölyttäjille. Helppo niksi on, ettei leikkaa nurmikkoa kerralla, vaan alueittain, jolloin on tilaa tulla piknikille, mutta luonnonkukat ja heinät saavat kukkia eri aikoina omilla alueillaan. Varsinkin voikukkien kukinta-aikaan toukokuussa varaamme niille isot alueet. Voikukka on myös yksi mehiläisten tärkeimpiä mesikasveja varhain keväällä.

Jos yleisöä kummastuttaa, miksi jokin alue on ajamatta, voi sinne laittaa kyltin, jossa mainitaan läntin olevat pölyttäjien matkakeidas ja leikkuuvuorossa myöhemmin. Netistä löytyy paljon vinkkejä, miten pienekin puutarhaan saadaan kohtia, joissa luonnonpölyttäjät viihtyvät. Ruokaa, vettä ja mukavia lepopaikkoja. Niillä pääsee pitkälle.

Glimsissä pidetään myös mehiläisiä. Sen lisäksi että mehiläiset auttavat hedelmäpuita ja kasveja tuottamaan hyvää satoa, tekee hunaja myös hyvin kaupansa museokaupassa. Mehiläistenpito on meille tärkeää myös opetustoiminnan kannalta, sillä kulttuuriympäristöjen muutoksia on helppo pohtia yhdessä koululaisten kanssa samalla kun vierailaan mehiläispesillä.

Kakkaa ja kompostoinnin riemu

Ennen kompostoinnin aloittamista ostimme uutta multaa joka vuosi kukkapenkkeihin ja kasvimaalle. Siitä huolimatta maaperä oli kesän loppuun mennessä hiekkamaista tomua. Kukat kyllä pärjäisivät sen kesän, mutta maaperän kunto oli huolestuttava. Hankimme maatiaiskanoja vuonna 2008 ja aloimme kompostoida

Mehiläispesän hoitoa. Oikealla Glimsin mehiläishoitaja Stan Jas.
Kuva: KAMU Espoo, Aino Osola.

kanalan tuotoksia sekä ruohosilppua ynnä muuta lämpökompostoreilla. Tämän jälkeen työporukkaamme on liittynyt myös lampaista ja vuohia. Kasvimaiden maaperä on muuttunut valtavan paljon paremmaksi. Kun ensimmäisen kerran huomasin, että suuret madot ja lierot ovat palanneet kasvimaalle, se tuntui voitolta!

Kompostointi ja olkikatteen käyttö kasvimaalla ovat asioita, joista emme luovu. Tulokset ovat olleet niin hyviä ja kannustavia. Kastelutarvekin on pienempi, kun käyttää katetta. Olkikate on jälleen kompromissi. Nykyolki on lyhyttä ja paalattu liiskaksi eikä näytä 1800-luvun oljelta. Kasvien tyytyväisyys ja ekologisempi vedenkulutus kannustavat kuitenkin sen käyttöön. Palanutta lantaa voi myös ostaa, jos omia lampaista ei ole. Ihan kaikkea ei ole mahdollista eikä järkevää hoitaa yksin. Glimsissä suuret lehtimäärät päätyvät syksyisin kiinteistönhoidon mukana kaupungin isoon kompostointilaitokseen.

Kasvimaan lautalaidat ja aidat sekä olkikatetta. Kuvassa on myös esimerkki riittämättömistä nuorten omenapuiden suojuuksista, joissa verkko on vain metrin korkea puuntainen ympärillä. Kauriit söivät kaiken siitä ylöspäin.

Kuva: KAMU Espoo, Karoliina Salmelainen.

Erota ja korota kasvipenkit

Laudoilla aidatut ja korotetut kasvimaat toimivat hyvin käytännössä, vaikka eivät olekaan ns. historiallisesti oikein. Hyviä puolia aidatuissa ja rajatuissa penkeissä on niiden selkeys. Kävijä ymmärtää, että tuossa kasvaa nyt jotain, ja kasveista tullaan usein kyselemään. Toinen syy on, etteivät kasvimaat joudu vahingossa ruohonleikkurin silppuamiksi. Suurten nurmialueiden hoidosta alueella vastaa kiinteistöhuoltoyritys. Yritys ja siinä työskentelevät kiinteistöhoitajat vaihtuvat usein, joten on tilanteita, joissa tuuraajan tuuraaja ajaa koneella nurmialueita. Selkeästi näkyvät kasvimaat on helppo kiertää koneella. Pienet aidat auttavat

myös pitämään liian innokkaat päiväkotilapset poissa kasvimaalta. Tämäkään ei ihan aina tepsii. Esimerkiksi kesällä 2022 osa härkäpavuista jäi villin keppihevolauman uhreiksi.

Eräs merkittävä syy aidatuille, hieman korotetuille penkeille on, että niihin on lisätty multaa ja kompostia päälle rouhimatta vanhaa maata. Glimsin tila on sijainnut näillä main jo keskiajalta lähtien, ja maassa voi olla arkeologista materiaalia. Me lisäämme uutta kompostia vain päälle, emme koskaan möyhi maata syvältä. Salaisuudet saavat odotella siellä tulevia sukupolvia.

Uskalla kokeilla ja epäonnistua

Kesällä 2022 kokeilimme uutta No-Dig Gardening -kasvatusmenetelmää. Se on eräänlainen kateviljelyn muoto, jossa ajatuksena on, ettei maata muokata ollenkaan vaan annetaan lieroille ja maan mikrobeille työrauha. Maan pinnalle nurmikoiden ja rikkaruohojen päälle levitetään pahvia ja kartonkia, jonka päälle kasataan kompostimultaa. Menetelmä vähentää kasvien kastelutarvetta ja työmäärää, sillä kasvien juurille lisätään aina uutta katetta, joka itsessään pitää jo rikkaruohoja loitolla. Ne muutamat rikat, jotka nousevat pinnalle asti, on helppo nyppäistä irti löyhästä katteesta. Eikä nurmea tarvitse kaivaa maasta ja miettiä, mihin sen laittaa.

Meillä oli paljon kompostoitunutta multaa käytettävänä, joten kokeilu houkutteli. Meillä oli myös ylimääräinen pussi siemenperunaa, ja ajattelimme, että nyt pääsemme helpolla. Perunan juuristo tekee suurimman työn ja möyhentää maan pahveineen, joten seuraavana vuonna meillä olisi lähes itsestään syntynyt uusi kasvima. Vasta kun olimme istuttaneet perunat, luimme internetistä, että peruna viihtyy paremmin muokatussa kuin muokkaamattomassa maassa. Meitä nauratti ja totesimme, että ensi kesänä olemme viisaampia. Saimme silti jonkinlaisen perunasadon, vaikkakin suurin osa perunoista jäi vihreiksi. Huumori on hyvä apuväline puutarhassa. Kaikki ei aina onnistu, mutta siitä ei kannata lannistua.

Kokeilu nimeltä ”Jyrän alta jemmaan”

Toteutimme Espoon puutarhayhdistyksen kanssa onnistuneen kokeilun. Yhdistyksellä oli vapaaehtoisia, jotka halusivat pelastaa perennoja vanhojen pihojen jäänteistä. Kasveja löytyi esimerkiksi puutarhantonteilta, joihin aiottiin rakentaa, tai paikoista, joissa vanha puutarha oli jäämässä tielinjan alle. Yhdistyksellä ei kuitenkaan ollut paikkaa, jonne viedä kasveja. Päätimme rakentaa Glimsiin pari muusta puutarhasta erillään olevaa karanteenikukkapenkkiä.

Sovimme vapaaehtoisten kanssa, että niihin saa tuoda kasveja myös silloin kun museo on suljettu. Pyy-simme sähköpostilla tietoja siitä, mitä kasveja on tuotu ja mistä sekä kuka on kerännyt ne. Karanteenin päätyttyä näillä vanhoilla perennoilla parannettiin museon perennapenkkejä. Vapaaehtoiset olivat ihailtavan tarkkoja, esimerkiksi kasvien juuret pestiin, ennen kuin ne tuotiin. Tämä auttoi siinä, ettei hankalia vieraslajeja päässyt kulkeutumaan mullan mukana museon puutarhaan. Erityisen paljon varottiin espanjansiruetanan varalta, mutta myös kasvitautien ja haitallisten sienten leviämistä haluttiin rajoittaa.

Kokeilu oli mainio, ja sille luultavasti tulee vielä jatkoa. Täytyy silti muistaa, että vapaaehtoiset ovat aina harrastajia. Välillä harrastuksen kohde vaihtuu tai ihmiset voivat muuttaa toiselle paikkakunnalle. Projekti on voinut olla myös tietyn ystäväpiirin harrastus. Välillä mukavakin projekti hiipuu, ja joskus taas uusia käynnistyy nopealla tahdilla. Museon täytyy hyväksyä, että vapaaehtoisten varaan ei voi laskea museopuutarhan hoitoa pitkällä tähtäimellä. Täytyy myös muistaa, että vapaaehtoistyöhön tarvitaan aina koordinaatio museolta. Erittäin antoisia tällaiset kokeilut kyllä parhaimmillaan ovat.

KAROLIINA SALMELAINEN on työskennellyt Espoon kaupunginmuseolla Talomuseo Glimsissä koordinaattorina ja oppaana vuodesta 2001. Perinnemaisemat ja maataiseläimet ovat hänellä olleet aina erityisen lähellä sydäntä, ja sormet ovat viihtyneet mullassa jo useamman vuosikymmenen. Työssään hän ammentaa inspiraatiota ja tarinoita perinnekasvien ehtymättömästä aarreaitasta.

Kukkiva omenapuu varjostaa rehevää raparperia ja mökin edustalla olevaa pientä aukiota penkkeineen.
Kuva: Minna Jerrman.

Vallilan siirtolapuutarhamuseo

Elävä portti menneisiin ihanteisiin ja tarpeisiin

HARTO HÄNNINEN

Suomen pienintä museota, Vallilan siirtolapuutarhassa sijaitsevaa mökkiä, ympäröi 1930-luvun asuun palautettu puutarhapalsta. Museota ja sen monipuolisia koriste- ja hyötykasvi-istutuksia hoidetaan vapaaehtoisvoimin, mikä on sekä palkitsevaa että haastavaa.

Kesäkuun sunnuntai, kello yksi. Aurinko porottaa suoraan etelätaivaalta, omenapuussa käy pieni tuulenvire. 90 vuotta vanhan siirtolapuutarhamökin ovi avataan selälleen, raikas ilma virtaa mökkiin. Pieni taitettava ulkopöytä nostetaan puutarhapenkin eteen, malliksi katetun kahvipöydän maljakkoon taitetaan puutarhasta pari kukkaa. Oppaat katsovat nopeasti, että pihassa on kaikki kunnossa ja kertaavat kukkivien kasvien nimet: niitä kysytään aina. Siirtolapuutarhamuseon päivä Vallilassa on alkanut.

Taustalla 1930-luvun puutarhasuunnitelma

Vallilan siirtolapuutarha Helsingissä perustettiin vuonna 1932. Sen viljelijöiksi tuli kaupunkilaisia palkkatyöläisiä, joilla ei välttämättä ollut siteitä maaseudulle tai kokemuksia viljelemisestä. Pihojen suunnitteluun ja hyötykäyttöön tarvittiin ammattilaisen apua. Tässä roolissa työskenteli kaupungin siirtolapuutarhakonsultti Elisabeth Koch.

Koch laati pihaille istutussuunnitelmat tarkkoine kasvilajeineen ja toimitti taimia ja siemeniä viljelijöille. Saksasta tulleiden puistotrendien mukaisesti Koch suosi geometrisia muotoja: pihasuunnitelmissa mökin ovelle johti suora hiekkakäytävä ja rappujen edessä oli suorakulmainen hiekka- tai kivituhka-aukio. Aukio löytyy myös museomökin pihasta. Sen pitäminen rikkaruohottomana on vain pieni osa museon talkoolaisten työstä.

Hiekkakäytävän molemmin puolin sijoitettiin kasvi- ja hyötykasveille. Koko palstan sommittelua määritteli tarkoituksenmukaisuus ja selkeys. Kochin suunnitelmissa palstat aidattiin vadelma-, herukka- ja karviaispenssillä ja palstoille sijoitettiin vähintään yksi omenapuu. Ensimmäisinä vuosina Koch istutti henkilökohtaisesti jokaisen omenapuun taimen Vallilan siirtolapuutarhaan: vanhimmat puut kulkevat yhä suorissa riveissä alueen halki. Tämän linjan kunnioittaminen tuottaakin haasteita sitten, kun omenapuusta aika jättää ja tulee istuttaa uusi.

Siirtolapuutarhan halki kulkee pitkä yhtenäinen nurmikenttä, joka on tarkoitettu peleihin, leikkeihin ja yhteiseen ajanviettoon, joten palstoilla ei alun perin ole ollut nurmikkoa – onneksi. Sen leikkaamisen organisointi tal-koovoimin olisi yksi lisäponnistus museon hoidossa.

Perinteitä ja kompromisseja museopalstalla

Kun siirtolapuutarhayhdistys hankki palstan numero 93 museokäyttöön vuonna 1977, se museoitiin lähes sellaisenaan. Piha oli vuosikymmenten aikana muotoutunut omanlaisekseen, pihaan johtava polku oli siirretty uuteen paikkaan, eikä palstalla ollut kochilaista suoralinjaista symmetriaa. Palsta oli kaunis mutta ei kertonut alueen historiasta enempää kuin muut, ympäröivät palstat.

Elisabeth Kochin alkuperäisiä pihasuunnitelmia alettiin tutkia tarkemmin 2000-luvun alussa, ja siirtolapuutar-

Keväällä Vallilan siirtolapuutarhamuseon puutarhassa hehkuvat tulppaanit, narsissit, esikot ja helmililjat.
Kuva: Minna Jerrman.

tarhayhdistys päätti kunnostaa museopalstan Kochin suunnitelmia vastaavaan asuun. Työ toteutettiin vuosina 2009–2010 osana Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston tilaamaa konsulttityötä *Vallilan siirtolapuutarhan historiallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet*.

Palsta muotoutui kochilaisten ihanteiden mukaiseksi ja palveli hyvin museokäytössä. Kymmenen vuotta pihan entisöinnin jälkeen palstaa hoitava talkooryhmä toivoi pieniä uudistuksia. Syreenimajan hoito oli osoittautunut liian työlääksi, ja sen juuret söivät elinvoimaa kasvimaasta. Se päätettiin poistaa, mutta ylös kaivaminen ei onnistunutkaan talkoovoimin: tarvittiin puutarhafirman apua ja kaivuri.

Koska varjoa suonut lehtimaja näin poistui, täytyi museovieraille varattu istuinpenkki siirtää paahteesta omenapuun varjoon, ja samalla alun perin liian varjoisassa paikassa ollut kukkapenkki siirrettiin lehtimajalta tyhjäksi jääneeseen aurinkoiseen paikkaan. Näin

piha-alueen käyttö muuttui vain peilikuvaksi entisestä, eikä kochilainen maailmanjärjestys muuttunut.

Muutoksen myötä Kochin arvostamaa symmetrisyyttä korostettiin matalilla köynnöskehikoilla piha-alueen molemmin puolin. Aurinkoiselle paikalle saatiin näin myös Kochin suunnitelmissa korostunut kesäkkäpenkki. Sen kukkivat kasvit historiasta kiinnostuneet viljelijät ja palstan talkooryhmän vetäjä idättävät siemenistä vuosittain.

Siemenistä itävät myös kasvimaan pavut, tillit, salaattit, lehtikaalit ja mangoldit – nekin löytyvät Kochin 1930-luvun viljelykasvien luettelosta, joka on koristekasvien tavoin yllättävän moderni. Lähes puolet viljelypinta-alasta on yleensä varattu suomalaisittain perunalle. Omenapuun alla ryöppyää elinvoimaisena alkukesän herkku raparperi.

Palstan hyötyviljelyllä on pieni merkitys myös siirtolapuutarhan imagolle ja jopa tulonmuodostukselle:

Iso osa museopalstasta on omistettu perinteiseen tapaan hyötykasveille. Loppukesällä lehtikaalit, salaattit ja tilli ovat jo muhkeita ja niiden taustalla pilkottavat kesäkukat ja monenväriset leimut.

Kuva: Minna Jerrman.

palstan tuotteita myydään kesäkautena viikoittain alueen kesätorilla, josta on tullut hyvin suosittu lähiseudun asukkaiden keskuudessa. Ja miksei olisi: lähiruokana tuotettuja luomuvihanneksia, -juureksia ja -marjoja sekä hilloja ja säilykkeitä on saatavilla pikkurahalla. Kesätori tuotteineen luo positiivista mielikuvaa siirtolapuutarhatoiminnasta, ja museopalstalla on siinä oma tärkeä roolinsa.

Talkootyön haasteita

Museo on auki kesäsunnuntaisin, ja piha täyttyy kauniina päivinä vierailijoista, jotka saapuvat ihastelemaan hyvin hoidettua palstaa ja kuulemaan oppaiden kertomuksia sen historiasta. Toisinaan vieraat kysyvät myös, kuka palstaa ja mökkiä hoitaa, asuuko siinä joku. He yllättyvät kuullessaan, että palstaa hoidetaan

ilmaiseksi. Kochilaiseen asuun palautetun museopalstan kanssa on nyt eletty talkoovoimin yli 10 vuotta. Osa talkoolaisista on vaihtunut: muuttanut pois, ikääntynyt, kyllästynyt.

Palstan hoitoa on koetellut sama asennemuutos, josta koko siirtolapuutarha on joutunut kuluvalle vuosituhannella kärsimään: viljelijöiden kiinnostus yhteisöllisyyttä ja talkootyötä kohtaan on asteittain vähentynyt. Uusia talkoolaisia on vaikea houkutella paikalle. Kokonaisen palstan hyöty- ja koristeviljelyn hoitaminen talkootyönä on haastavaa. Se aiheuttaa turhautumista, väsymistä ja toisinaan siitä johtuvaa kitkaa työntekijöiden kesken. Kesät eivät ole veljeksiä keskenään, ja joskus helppohoitoisuus on asetettava historiallisen autenttisuuden edelle.

Joiltakin osilta museon nimissä tehtävä talkootyö yhä kuitenkin toimii hyvin. Museo-oppaina toimivien talkoolaisien ydinporukka on pysynyt yllättävän

muuttumattomana. Ehkä kiinnostus historiaan ja yleisön kohtaamiseen motivoi puutarhatöitä enemmän. Museon opastus, siivous, inventointi ja viime vuosina tehty restaurointityö ei aiheuta yhtä paljon paineita kuin palstanhoito, sillä kaikki edellä mainittu tuo vaihtelua oman palstan kitkemiseen ja kuopimiseen. Palstanhoitotyöhön on ymmärrettävästi vaikeampi sitouttaa talkoolaisia, sillä samaa työtä löytyy omaltakin tontilta riittämiin.

Tämän haasteen edessä siirtolapuutarhamuseo joutuu pohtimaan tulevaisuuttaan. Kuinka motivoida talkoolaisia? Millaisilla tempauksilla mielenkiintoa oman väen keskuudessa voisi lisätä? Tai kun talkoohalut lopahtavat, kuinka palstan hoito rahoitetaan? Pääsylippujen myyminen tuskin ratkaisisi ongelmaa, ellei aukioloaikoja lisättäisi reilusti. Se taas tarkoittaisi lisää työtä.

Siirtolapuutarhan museomökki ja palsta autenttisine istutussuunnitelmineen ja kasvilajeineen toimii museovieraille elävänä porttina menneisiin ihanteisiin ja tarpeisiin. Aktiiviset oppaat kertovat Elisabeth Kochista, 1930-luvun helsinkiläisestä elämästä, hyötyviljelyn merkityksestä pula-aikana ja siirtolapuutarhojen kehityksestä nykymuotoisiksi vapaa-ajan paratiiseiksi. Puutarha tuo monille mieleen muistoja omasta lapsuuspihasta, mummon kasvimaasta tai mieleen kumpuaa myös etäisiä makumuistoja.

Jokaisena kesäsunnuntaina museopalstalta poistuu hymyileviä asiakkaita, jotka katsovat pieniä puutarhoja, portteja ja mökkejä hiukan uusin silmin, ehkä jopa hie-man kateellisina – tai kenties tulevan siirtolapuutarhaviljelijän iloisella uteliaisuudella.

HARTO HÄNNINEN työskentelee kulttuuriohjelmien toimittajana ja toimitussihteerinä Yleisradiolla. Siirtolapuutarhamökin hän osti vuonna 2005 ja alkoi maanisella vimmalla opiskella kasvien tieteellisiä nimiä ja siemenidätystä. Vallilan siirtolapuutarhan museomökin toiminnan hän otti vastuulleen viisi vuotta myöhemmin. Hänninen on kiinnostunut puutarhakonsultti Elisabeth Kochin työstä ja hänen ehdotuksestaan Vallilan siirtolapuutarhan pääportille johtava tie on nykyisin nimetty Kochin mukaan.

Siirtolapuutarhamuseon pitäminen kukoistavana vaatii vapaaehtoisilta paljon vaivannäköä ja sitoutumista.
Kuva: Minna Jerrman

Leppälän mökin viljelykset talkootyöntekijöineen tuovat elämää ja kokemuksellista kulttuuriperintötietoa Seurasaaren museomiljööseen.
Kuva: Timo Rantakaulio

Seurasaaren Leppälä

Talkooviljelyn synty ja kehitys

TIMO RANTAKAULIO

Seurasaaren Leppälän murun tarinassa tiivistyy kokemus vapaaehtoisvoimin tehdystä talkootyöstä viljelyyn liittyvän kulttuuriperinnön säilyttämiseksi. Se on myös mainio esimerkki museon toimivasta ja kaikkia monipuolisesti hyödyttävästä yhteistyöstä yhdistysten kanssa.

Seurasaareissa Leppälässä on vuodesta 2012 pidetty kahden kansalaisjärjestön voimin viljelypalstaa, Leppälän murua. Nyt muokatun maan ala on neljä aaria ja monivuotisilla kasveilla on noin yksi aari. Leppälässä oli viljelty aiemminkin: Seurasaaren ystävät ry (SSY) kasvatti siellä perunaa ja pellavaa jo ennen vuosituhannen vaihdetta. Leppälän mökki on peräisin Loimaalta, ja siinä oli asuttu vielä 1970-luvun lopussa. Seurasaareen mökki siirrettiin 1980-luvun alussa. Nykyisin viljelemässä on kaksi yhdistystä: Seurasaaren ystävät ry ja Maatiainen ry. Itse olen toiminut Maatiaisessa 1990-luvun alusta lähtien ja keskittynyt perinteisten hyötykasvien eli vihannesten, juurten ja viljojen säilyttämiseen ja edistämiseen, maalta kun olen syntyisin ja perinnekasvit ja eläimetkin ovat minulle olleet vanhastaan tuttuja.

Seurasaaresta ratkaisu Maatiaisien siemenviljelytarpeisiin

Seurasaaren maisemiin päädyin vuosituhannen vaihteessa osallistuessani tiiviisti Läntiseen Pukkisaareen kohonneen Rautakauden kylän rakentamiseen. Tämän hankkeen valmistuttua suurin ponnistuksin katsoin tehneeni tarpeeksi ja jätin vastuun Pukkisaaren toiminnasta nuoremmille. Seurasaaren ulkomuseossa oli sitten kysyntää kirvesmiestaidoilleni ja ryhdyin sitten ruokokaton rakentamisen ohella hoitamaan museoalueen maisemaa raivaamalla pusikkoa ja niit-

tämällä heinikoita museotalojen ympäristöstä. Heinän kuivaamiseen tein tilapäisiä haasioita ja yhden vankemankin haasian, jota ajattelin saareissa vielä myöhemminkin tarvittavan. Panin myös merkille Seurasaaren ystävien Leppälässä pitämän peruna- ja pellavamaan ja ajattelin, että tuossa voisi ehkä jotain muutakin kasvat-
taa ja tekisihän se museon elävämmän oloiseksi.

Maatiainen ry, jonka johdossa toimin pitkään, oli erkaantunut 1980-luvun lopussa Hyötykasviyhdistyksestä ja ottanut asiakseen kotimaisen perinnemaatalouden lähes koko kirjon: kasvit, eläimet ja maisemat. Vastaavia kansalaisliikkeitä oli syntynyt Länsi-Euroopan suuriin maatalousmaihiin jo aiemmin, kun paikalliset maataiskasvit ja -eläimet olivat siellä tehostamisen takia joutuneet katoamisvaaraan. Maatiainen ry on yhä kaltaisistaan jokseenkin ainut, joka tulee toimeen omillaan ilman valtion tai säätiöiden rahoitusta. Alun perin yhdistys keskittyi puutarhaan eli hedelmäpuihin ja marjakasveihin sekä monivuotisiin kukkiin, joiden kotimaiset kannat ja lajikkeet olivat jääneet lähes unohduksiin. Itse ryhdyin yhdistyksessä ajamaan myös viljelyskasvien ja karjan ottamista entistä paremmin huomioon.

Maatiainen ry myy ja vaihtaa tavoitteidensa mukaisesti siemeniä ja muuta lisäysainesta. Siemenviljelijöiden löytämisessä vain oli kauan ongelmia. Talkooviljelyäkin oli yritetty mutta heikolla menestyksellä, koska Maatiaisien jäsenillä yleensä on kaikilla oma puutarhansa tai kasvimaansa ja kiinnostusta ei riitä vakituiseen talkoiluun. Siemenistä oli kuitenkin pulaa, ja jotenkin asia piti yrittää ratkaista. Päätettiin kokeilla

Leppälän murulla käytetään perinteisiä viljelymenetelmiä ja työkaluja. Puukuokalla vedettyyn vakoon kylvetään maatiaishärkäpapua.
Kuva: Timo Rantakaulio.

Maanparannuksessa kullanarvoinen hevosenlantatunkio on suojattu ruokokaton alle. Ravinteikas maa saa maatiaisraparperit kasvamaan rehevästi.
Kuva: Timo Rantakaulio.

siementen viljelyä talkoovoimin Helsingissä. Ehkä suuresta kaupungista löytyisi väkeä, kunhan keksisi, keitä he voisivat olla, ja varmaan löytyisi viljelysmaatakin.

Mietin talkooviljelmän paikkaa. Kaupungin luonnonhoitoyksikön väki Tuomarinkartanossa oli jo käynyt tutuksi, kartanon vanhat pellot olivat yhä viljelyksessä ja sijaintikin sopivan keskeinen. Haltiala jonkin matkan päässä taas oli hieman hankalammin saavutettava, joskin karjansa ansiosta erinomainen viljelyspaikka. Myös Seurasaari ulkomuseoineen vaikutti kelvolliselta ja miljööltään kenties houkuttelevammalta kuin muut. Siellä oli myös vartiointi, joka saattaisi paremmin varjella sadon. Sitä paitsi Seurasaaren Leppälässä jo hieman harjoitettiin viljelyä, ja Seurasaaren ystävien aktiivijäseniin olin ehtinyt tutustua. Maata Leppälässä oli runsaasti, mutta paikka oli aika varjoisa.

Otin sitten asian puheeksi Helsingin yliopiston Kaisa-kirjaston hyllyjen välissä Seurasaaren ystävien puheenjohtajan Miika Laurialan kanssa, ja asia lähti etenemään. Tarkoituksena oli pitää Leppälässä 1900-luvun alkukymmenien mökkiläiselle tyypillistä kasvi- maata ja viljellä samalla jonkin verran siemeniä Maatiainen ry:n käyttöön. Sovimme yhdistysten kesken, että toimeen tartutaan yhteisvoimin. Neuvonta sekä siemenet ja muu lisäysaines tulevat Maatiaisesta. Itse lupauduin Maatiaisen puolelta neuvomaan viljelyssä

ainakin muutamana ensimmäisenä kesänä. Maatiaisen perustajajäsen ja tuolloinen toiminnanjohtaja Anja Alanko teki hänkin osansa Seurasaari-säätiössä sekä viljelijöiden innostamisessa ja viljeltävien kasvien hankkimisessa, samoin siemenvastaava Anna Lassila sekä nykyinen toiminnanjohtaja Maija Manninen.

Seurasaaren talkooviljelyn alku ja vakiintuminen

Keväällä 2012 toiminta lähti käyntiin. Hankimme aluksi työkaluja: kuokkia, talikoita, lapioida, rautaharavia, sirppejä, havukirveen... Jokusen puukuokankin tein kylvövakojen vetelyyn. Leppälän kasvimaata päätimme kutsua muruksi, joka on pienten peltojen nimitys Loimaan seudulla, mistä mökki oli Seurasaareen siirretty. Ensi alkuun maata käännettiin pari aaria, ja vuosien mittaan muru laajeni neljään aariin asti (400 m²), mikä onkin jo kohtuullisen riittävä ala. Maan kääntö ja muokkaus murulla sujuu kuokalla, lapiolla ja talikolla kunkin talkoolaisen mieltymysten ja taitojen mukaan. Kun paikalla ei ole laajempaa viljelyä harjoitettu, monet tavalliset peltorikkaruohot eivät vielä ole sinne ehtineet. Saareen joskus istutetusta pajuangervosta oli aluksi melkoisesti haittaa, mutta

Elonkorjuutalkoissa vapaaehtoiset leikkaavat ruista.
Kuva: Timo Rantakaulio

Leppälän murulla kasvatettu ruis kuivataan perinteiseen tapaan lyhteinä haasialla.

Kuva: Timo Rantakaulio

Museovirasto on sitä hävittänyt, mikä helpottaa viljelyä huomattavasti. Angervoaidanteen tilalla murun laidassa on nyt perinteinen särentöaita, ja toisen angervoosiintymän alta on SSY:n Esa Kukkola raivannut aarin verran tilaa marjapensaille ja muille monivuotisille kasveille.

Yhdistysten kesken on murulla luonnollinen työnjako: neuvonta, siemenet ja muu lisäysaines tulevat yhä Maatiainen ry:ltä, talkookutsut, kestitys ja työkalujen hankinnat taas hoituvat Seurasaaren ystävien voimin. Heistä koostuu myös talkooväen enemmistö. Leppälän muru tarjoaa kosketuksen luontoon ja kasvi- ja maanpitoon niillekin, joilla ei ole omaa maata tai aikaa tai mahdollisuutta laajempaan viljelyyn.

Murun lannoituksesta uhkasi alusta pitäen tulla ongelma: pitäisikö turvata tuhkaan ja kerätä viherlannoitetta sekä pyrkiä samalla mahdollisimman tehokkaaseen vuoroviljelyyn vaiko ostaa lantaa tai peräti valmista multaa? Tavallisimman perinteisen lannoitteen saantiin paikan päältä kun ei museossa ollut mahdollisuutta – ei ole karjaa eikä huusseja. Samoihin aikoihin oli Seurasaarella tapahtunut murto ja tehty

ilkivaltaakin. Osuin sitten Leppälässä juttelemaan kierroksellaan olleiden ratsupoliisien kanssa, ja nämä pitivät talkooväkeä hyvänä asiana Seurasaaren yleisen järjestyksen kannalta.

Toisella kertaa murun ohi kulkenut Ruskeasuon hevostenhoitaja jo lupasi Leppälään kuorma-autollisen hevosenlantaa. Sitä tulikin pian. Oli sateinen syksy ja maa pehmenyt niin, ettei kuorma-auto enää päässyt peruuttamaan Leppälän veräjältä kasvimaan luo, vaan lanta piti kipata Antintalon saunan viereen mäelle. Siitä seurasi melkoinen talkooruljanssi, jossa kyörättiin lukemattomat kottikärrylliset palavaa ja palanutta hevosenlantaa tunkioon kasvimaan laidalle. Meren äärellä ja kaupunkilaisten katseiden alla piti toimia kunnollisesti, joten kuten-miten pohjustimme tunkion. Vielä yksissä talkoissa leikkasimme rannasta ruokoa, josta tein tunkion ylle katon, suunnilleen samanlaisen kuin perunakuoppien katot aikoinaan olivat. Lannasta olikin hyvä apu, sitä riitti katoksesta pitkään ja murun kasvu parani vuosikausiksi. Leppälässä on sonta- ja tuhkalannoituksen lisäksi käytössä vuoroviljely: härkäpapu – peruna – ruis – muut.

Leppälän vakituiseksi kasveiksi olemme mahdollisuuksien mukaan ottaneet maataisia eli ei-virallisia lajikkeita, siis perinteisiä lajikkeenkaltaisia populaatioita. Murussa viljellään kymmenkuntaa maataisperunaa ja vuorovuosina eri härkäpapukantoja. Joka vuosi on myös ruista ja vaihtelevasti eri maataisvehniä. Papu- ja viljalyhteet kuivataan haasiolla ja puidaan Siikaisten riihessä, tosin riihtä lämmittämättä. Pellavaa on myös kasvatettu sekä parina vuonna myös kuituhamppua, joka tosin toisena vuonnaan varastettiin, ja sen viljely piti turhana lopettaa. Lisäksi murussa kasvaa ryvässipulia, ensi alkuun maataista, mutta se pyrki liian hyvänmakuisena katoamaan ohikulkijoiden matkaan, joten vaihdoimme sen saksalaiseen kauppajajikkeeseen. Lisäksi kasvatetaan juureksia, kuten iki-aikaista kaskinaurista ja sen lisäksi punajuurta, porkkanaa, palsternakkaa ja vuorotellen mustajuurta ja kaurajuurta.

Kaikista näistä tuotetaan aina jonkin verran siementä. Varjoisuudesta huolimatta murussa kasvaa

myös kessu eli tupakka, ja siitäkin saadaan omaa siementä. Leppälässä säilytetään ja lisätään harvinaisia kasveja, joista osa ehkä olisi joutunut hukkaan ilman Leppälästä saatua uutta alkua. Kaalia ja muita herkullisia lehtivihanneksia tai kauraa ei saarella voi viljellä kanien ja sinne hiljan asettuneiden valkohäntäkauriiden takia. Niiden vuoksi palstan ympärille on piakkoin tehtävä korkea aita, muuten viljely käy mahdottomaksi.

Jo mainittujen lisäksi Leppälässä on joitain rohdoskasveja, kuten isohirvenjuuri eli oolanninjuuri eli huolain (*Inula helenium*), sormustinkukka sekä pieni kokoelma vähintään sadan vuoden ikäisiä koristekasveja, kuten kartanonlilja ja särkynytsydän. Murun vierisessä rinteessä on mustaherukkapensaita, entisajan karvaisia karviaisia sekä erilaisia koristeperennoja. Leppälän tontin yläkulmassa on ollut humalatappo eli humalatarha 1980-luvun alusta, ja olemme ruvenneet huolehtimaan myös siitä samoin kuin omenapuista.

Sadosta otetaan talteen siemenet tai muu lisäaines kuten mukulat. Seuraava osuus sadosta jaetaan viljelijöiden kesken, loppu myydään. Esimerkiksi perunasadon ylijäämän myy kaivamisen jälkeen Seurasaaren ystävät ry. Samoin SSY myy perennojen taimia ja juurakoita.

Kahden yhdistyksen malli on osoittautunut varsin toimivaksi. Maatiainen ry on pystynyt toimittamaan lisäyksen ja osaamista, Seurasaaren ystävät taas on luotettavasti hoitanut talkoiden järjestelyt ja suurimman osan viljelytyöstä. Vastaavaa järjestelyä voi suositella muihinkin museopuutarhoihin. Samalla voidaan myös pitää yllä ja levittää esimerkiksi seudun perinteisiä kasveja.

Leppälän murun sadon ylijäämä, kuten osa maataisperunoista, myydään yleisölle.

Kuva: Timo Rantakaulio

TIMO RANTAKAULIO on toiminut Maatiainen ry:ssä 1990-luvun alkuvuosista lähtien sekä rakennusvaiheen aikana myös Sommelo ry:ssä Läntisessä Pukkisaarella, kirvesmiehenä Seurasaarella ja sittemmin muun muassa väitöstutkijana Helsingin yliopistossa. Hän on nuoresta lähtien pitänyt yllä kotikylänsä maataiskasveja, kuten muun muassa härkäpapua, mustaa kauraa ja ruista.

YLEISÖTYÖ JA TAPAHTUMAT

Työväenasuntomuseon puutarhajuhlassa ostetaan perinnekasvien taimia ja siemeniä sekä nautitaan alkukesän allahtelevista lämpötiloista.
Kuva: Piia Lempiäinen, Helsingin kaupunginmuseo.

Piknikkejä, pihasoittoa ja puistojumppaa

Museoiden pihat tapahtumien koekenttänä

JERE JÄPPINEN

Helsingin kaupunginmuseon eri museoiden pihoille on vuosien varrella kehitelty monenlaisia tapahtumia. Pihat tarjoavat innostavia mahdollisuuksia laajentaa museon sisältöjä ja tarjota elämyksiä yleisölle, mutta haasteita ja vastoinkäymisiäkin on koettu.

Helsingin kaupunginmuseoon on kuulunut enimmillään kymmenen museota, kaikki vanhoissa rakennuksissa, joista muutamien yhteydessä on tapahtumakäyttöön soveltuva piha. Ulkoilmatapahtumat olivat 1990-luvulle asti yksittäisiä ja epäsäännöllisiä, eikä tapahtumilla ollut muutenkaan keskeistä sijaa museon toiminnassa. Nykyään museoita on enää viisi, mutta tapahtumia järjestetään sitäkin runsaammin sekä sisällä että ulkona. Tässä artikkelissa tarkastellaan pihatapahtumia Hakasalmen huvilassa, Ruiskumestarin talossa, Työväenasuntomuseossa ja Tuomarinkylän kartanossa 1990-luvulta näihin päiviin.

Hakasalmen huvila, upea 1840-luvun huvila Finlandia-talon ja Musiikkitalon välissä, on ollut Helsingin kaupunginmuseon näyttelyiden tyyssijana vuodesta 1912. Salaneuvos Carl Johan Walleenin rakennuttama huvilaa ympäröi alun perin laaja yksityinen puisto, josta on nykyään jäljellä vain rippeitä. Huvilan läheisyydessä on muodollinen etupiha komeine kesäkukkaistutuksineen ja puutarhamainen takapiha perennoineen, pensaineen ja nurmikenttineen, jolle huvilan romanttinen loggia, katettu terassi, avautuu. Kaupunki hoitaa huvilan piha-alueita julkisena puistona.

Pikkuruinen Ruiskumestarin talo, kantakaupungin vanhin puinen asuintalo, valmistui 1816 Kristianinkatu 12:een silloisen Helsingin pohjoislaidalle. Viimeisen yksityisen omistajan, tanssitaiteilija Martta Bröyerin, sinnikkyuden ansiosta kahden puutalon ja kivisen piharakennuksen kokonaisuus säilyi, kunnes kaupunki osti kiinteistön 1974 ja puutalot avattiin museona 1980. Kivitalossa toimiva päiväkotituo eloa pihalle: perinteisten, vastikään kunnostettujen ja nykyään ammatti-

maisesti hoidettujen kukkapenkkien rinnalla on hiekkalaatikko ja leikkivälineitä, joita käytetään ahkerasti arkisin. Museo on auki kesäisin toukokuusta syyskuuhun sekä joulukaudella adventin alusta loppiaiseen.

Alppilassa, Linnanmäen kupeessa sijaitseva, vuonna 1989 ensi kerran avattu Työväenasuntomuseo on osa puutalokorttelia, joka rakennettiin 1909 Helsingin kaupungin palveluksessa olleiden työläisten asunnoiksi. Pihapiirin muissa rakennuksissa on yhä kaupungin vuokra-asuntoja. Talojen välissä on avara piha, jonka kautta kuljetaan museorakennuksen portaasta toiseen. Museo on auki kesäisin toukokuusta syyskuuhun.

Tuomarinkylän kartano, joka on vuonna 1790 valmistunut näyttävä kustavilainen rakennuskokonaisuus, oli kaupunginmuseon näyttelytilana vuodesta 1962 aina vuoteen 2013, jolloin siitä piti luopua kaupungin karsissa tilojaan. Tuomarinkylässä avattiin vuonna 1992 myös Lastenmuseo, jonka toiminta siirtyi 2012 Sederholmin taloon Senaatintorin laidalle. Kartanon avara etupiha nurmikoineen ja historiallinen puisto kiviterasseineen, huvimajoineen ja vanhoine puineen olivat kaupunginmuseon laajin piha-alue.

Mennyt herää eloon taivasalla

Monesti museoiden piha-alueita on käytetty laajentamaan museokäynnin historiallista elämystä. Yksinkertaisimmillaan tämä tapahtuu opastusten yhteydessä. Esimerkiksi lapsiryhmien suosimassa Työväenasuntomuseossa on pidetty 1990-luvulta lähtien lasten

elämyksellisiä, puolidramatisoituja erikoisopastuksia, joiden päätteeksi on joskus leikitty vanhoja pihaleikkejä. Ne kuuluivat ohjelmaan myös Tuomarinkylän Lastenmuseossa, jossa järjestettiin myös muun muassa laskiaiseen liittyviä mäenlaskutapahtumia.

Piha istutuksineen on tärkeä osa museokokemusta Hakasalmen huvilassa, Ruiskumestarin talossa ja eritoten Työväenasuntomuseossa, jonka suuressa kukkapenkissä on 1990-luvulta asti esitelty monipuolisesti työläispihojen perinteisiä koristekasveja. Välillä pahasti rappeutunut penkki perustettiin uudestaan vuonna 2009. Suomen eri kaupunkien työläispihojen kasvillisuusinventointien pohjalta valittuja kasvilajeja on kolmisenkymmentä, ja lähes kaikki museopenkkiin istutetut taimet ovat aitoja maatiaskantoja. Epäsäännöllisestä hoidosta aiheutuneista vahingoista viisastuneena museo tilaa nykyisin ylläpidon ammattilaisilta. Kukkapenkin lajit on numeroitu, ja yleisö voi tutustua niihin omatoimisesti museosta saatavan esitteen avulla.

Kukkapenkin ympärille on rakennettu vuodesta 2011 lähtien touko-kesäkuun vaihteessa järjestetty, Työväenasuntomuseon puutarhajuhlaksi nimetty tapahtuma. Sen teemana on vihreä kulttuuriperintö, jota on avattu vuosittain eri näkökulmista asiantuntijoiden tietoisuuden, työpajoin ja erikoisopastuksin, esimerkiksi Dendrologian seuran vetämin puukävelyin lähipuistoissa. Keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat Maatiainen ry ja Hyötykasvivyhdistys, jotka myyvät tapahtumassa siemeniä ja taimia. Pitkään on tehty yhteistyötä myös Helsingin siirtolapuutarhojen keskusjärjestön, Alppila-Seuran ja muun muassa Marttojen kanssa. Kesäisen kaupunginosajuhlan tuntua luovat musiikki ja kahvittelu vehmaalla pihalla. Ikävä kyllä puutarhajuhla on jäänyt pitämättä milloin säästötoimien, milloin pandemian takia. Nyt epäonninen museo on vuodet 2023–2024 kiinni vuotavan katon aiheuttaman remontin vuoksi, ja juhlat peruuntuvat jälleen.

Ruiskumestarin talon tunnelmallisella pihalla juhlistettiin ensimmäistä adventtisunnuntaita vuodesta 1996 parinkymmenen vuoden ajan suosituin tiernapoikaesityksin, jotka museo päätti lopulta lakkauttaa perinnenäytelmän herättämien ristiriitaisten reaktioiden takia. Sittemmin joulutapahtumaa on vietetty pari viikkoa myöhemmin toisenlaisin muodoin: pihalla on nautittu posetiivin sävelistä, joululauluista, glögistä ja

piparkakuista sekä sisällä talossa 1800-luvun joulusointuksesta ja kuusenkoristeiden askartelusta.

Pitkän remontin jälkeen Ruiskumestarin talo avattiin uudelleen kesäkuussa 2017. Avajaisjuhlassa 1800-luvun Helsinki heräsi hetkeksi eloon. Tilaisuus oli niin onnistunut, että koko perheen kevätjuhla vakiintui vuotuiseksi. Ohjelmassa toistuvat samantapaiset elementit. Talon asukkaat ja naapurit – museon työntekijät rooliasuissa – hyörivät taloissa ja pihalla askareissaan. Yleisöä viihdytetään ulkoilmalavalla pienillä sirkusesityksillä ja musiikilla, milloin torvisoitolla, milloin harmonikkayhtyeellä. Martat pystyttävät pihavajaan puhvetin, josta saa 1800-luvun reseptien leivottuja herkkuja. Sisällä taloissa voi ihmetellä käsityönäytöksiä ja kokeilla omia taitojaan työpajassa.

Eväsretkiä menneille vuosisadoille

Helsingin kaupunginmuseon mittavimpia menneisyyttä elävöittäviä tapahtumia kautta aikain ovat olleet historialliset piknikit. Museo juhli Helsingin 450 vuoden ikää ja asemaa yhtenä Euroopan kulttuurikaupungeista muun muassa tuottamalla suuren Kohtaamisia-hankkeen, joka herätti henkiin kymmeniä entisajan helsinkiläisiä. Museolaisille luotiin oikeisiin ihmisiin pohjautuvia roolihahmoja 1500-luvulta 1900-luvulle ja kaikille teetettiin tyylinmukaiset rooliasut. Monivuotinen hanke näkyi kaupunkilaisille paitsi satunnaisina kohtaamisina kaduilla ja puistoissa myös lukuisina isoina tapahtumina.

Yhdeksi historiallisten elämysten ulottuvuudeksi valittiin ruoka, erityisesti piknikit. Viideltä vuosisadalta koottuja reseptejä julkaistiin keittokirjassa *Pique-nique – eväsretki Helsingin historiaan*. Reseptit nykyaikaistettiin yhteistyössä kaupungin ruokapalveluyhtiön Helsinki Cateringin, nykyisen Palmian, kanssa. Ruokia päästiin maistelemaan historiallisilla piknikeillä, joita pidettiin Helsinki-päivän 12.6. tienoilla Tuomarinkylän kartanon puistossa vuosina 1999, 2001 ja 2002 sekä juhluvuonna 2000 Kaivopuistossa.

Tapahtumaa varten puistoon pystytettiin telttakatoksia, joiden alle katettiin pöydät eri vuosisatojen piknikvieraille. Kattauksia suunniteltiin hartaasti ja ajanmukaisia, enimmäkseen kopioastioita haalittiin pitkään. Rakennus- ja kattausporukan uurastettua aamupäivän

Ruiskumestarin talon pikkuruinen piha kuhisi väkeä avajaisjuhlassa kesällä 2017.
Kuva: Mari Valio, Helsingin kaupunginmuseo.

eväsretkelle kerääntyi 20–30 historiallista henkilöä roolipuvuissaan. Aluksi kaikki esiteltiin puiston terassin portailla, joilta vieraat siirtyivät arvokkaasti pöytiin ateriaomaan musiikin soidessa ja yleisön ihastellessa ja kysellessä ympärillä. Kestien päätteeksi purku- ja siivouspartio pääsi sitten vielä pari tunniksi tiskaamaan ja pakkaamaan.

Historialliset piknikit olivat hyvin suosittuja. Kaivopuistoon saapui juhluvuonna noin 15 000 kaupunkilaista, muina vuosina Tuomarinkylään joitakin satoja. Parhaimmillaan sää suosi, ja yleisö nautti eväitään museolaisten rinnalla, jotkut tapahtuman hengessä pukeutuneina. Menestyksestä huolimatta piknikkien tuottaminen jokavuotisena tapahtumana osoittautui liian raskaaksi, työlääksi ja kalliiksi ja sään takia kovin riskialttiiksi. Viimeisellä kerralla vuonna 2002 Tuomarinkylässä satoi kaatamalla niin pöytiä kattaessa kuin niitä purkaessakin, mutta kuin ihmeen kaupalla itse pikniktapahtuman ajaksi pilvet hälvenivät.

Piknikidea jäi kutkuttamaan kaupunginmuseon tapahtumatuottajia, ja eväsretkiä haluttiin kokeilla

pienimuotoisemmin. Vuonna 2012 juhlittiin Tuomarinkylän 50:tä vuotta museona tuomalla kartanon historian hahmoja puistoon juomaan päiväkahvit menneiden vuosisatojen leivonnaisten kera. Kekkerit onnistuivat mukavasti, vaikka pikkuisen riipeksikin, joten seuraavana kesänä yleisö kutsuttiin Helsinki-päivänä Hakasalmen huvilan takapihalla oikein Aurooran hattupiknikille. Vanhanajan herrasväki kahvitteli katoksen alla lähes koomisen rankassa sateessa, ja kourallinen ihailtavan sitkeitä varttuneita kaupunkilaisia nautti eväitään viereisen katoksen alla kuunnellen loggiassa soittavaa urheaa jousikvartettia.

Pelottomasti seuraavana Helsinki-päivänä 2014 Hakasalmen pihalla järjestettiin 1950-luvun piknik huvilan huippusuositun *Rasvaletti*-näyttelyn kunniaksi. Sillä kertaa satoi niin paljon, että viltit ja eväät piti lopulta levittää huvilan lattioille ja pihalle sovittu 1950-luvun autojen näyttely oli pakko siirtää Taiteiden yöhön. Lystiä oli sisäpiknikilläkin, mutta sen koommin kaupunginmuseo ei ole järjestänyt eväsretkiä.

Vuonna 2000 Helsingin 450-vuotisjuhlaa vietettiin historiallisella piknikillä Kaivopuistossa.
Kuva: Heidi Richert, Helsingin kaupunginmuseo.

Sateisen Helsinki-päivän 2014 fifttaripiknikin antimista nautittiin Hakasalmen huvilan latioilla.
 Kuva: Jaana Maijala, Helsingin kaupungin museo.

Museon piha näyttämönä

Museoiden pihat soveltuvat monenlaisiin esityksiin, etenkin konsertteihin. Niistä kunnianhimoisimmat on usein liitetty Helsingin kesäisiin suurtapahtumiin, kuten Helsinki-päivään ja erityisesti Taiteiden yöhön, jolloin yleisöä on paljon liikkeellä ja parhaassa tapauksessa voidaan nauttia lämpimästä ja pimeästä elokuun illasta. Muidenkin taiteenlajien esityksiä on museopihoilla nähty.

Hakasalmen huvilan terassilla järjestettiin *Musiikkia!*-näyttelyn aikana Taiteiden yönä 2015 Rockpiknik-konsertti, jossa esiintyivät näyttelyyn dokumentoidut yhtyeet, ja seuraavana vuonna Etnopiknik, jossa kuului Helsingin kulttuurinen moninaisuus. Yleisöä kertyi pihan täydeltä, samoin Taiteiden yönä 2022 – pitkän pandemiatauon jälkeen – kun Marko Haavisto ja Poutahaukat tanssitti kansaa puistoikäntävälle pystytetyllä lavalla elokuvahistoriallisen *Rikoksen ja rakkauden kaduilla* -näyttelyn kunniaksi.

Tuomarinkylän kartanon pihamaa oli pikkuväkeä mustanaan, kun siellä aikoinaan tarjottiin Taiteiden

yönä alkuillan lastenmusiikkikonsertteja Lastenmuseon yleisön riemuksi. Muiden museoidemme Taiteiden yön ulkoilmaesitykset ovat yleensä pienimuotoisempia, jo intiimimmän tilan takia. Työväenasuntomuseon pihalle on pystytetty monta kertaa pikkuinen tanssilava ja kutsuttu kaupunkilaiset pyörähtelemään elävän musiikin säestyksellä. Viime vuosina museon pihalla on laulettu Taiteiden yönä yhdessä perinteisiä työväenlauluja, mikä on osoittautunut suosituksi huviksi.

Työväenasuntomuseon viehättävä ja omaleimainen puutalopiha houkuttelisi järjestämään enemmänkin erilaisia esityksiä, mutta tapahtumatoimintaa rajoittaa se, että pihapiirin muut rakennukset ovat asuttuja. Naapurit kyllä pitävät tapahtumista, jotka tuovat elämää pihalle, mutta kovin taajaan ohjelmaa ei voi olla. Tämä opittiin, kun museon piha annettiin eräänä kesänä kesäteatterin käyttöön. Monena iltana toistuneista harjoituksista ja esityksistä syntyi lopulta jännitteitä naapurien kanssa.

Hakasalmen huvilan pihalla tarjottiin puistojumppaa 1920-luvun tyyliin kesällä 2019.

Kuva: Yehia Eweis, Helsingin kaupunginmuseo.

Ruiskumestarin talolla on viime vuosina kuultu kesälauantaisin pihasoittoa, naapurisovun vaalimiseksi lyhyinä ja mieluiten akustisina tai korkeintaan kevyesti vahvistettuina iltapäiväkonsertteina. Kaupunginmuseo tarjoaa halukkaille mahdollisuuden pitää oman kesäkonsertin puutalopihalla kaupungin sydämessä. Konsepti on yksinkertainen: vuokraa ei peritä eikä palkkioita makseta, ja yleisöllä on vapaa pääsy. Yksinkertainen mutta toimiva esiintymislava syntyy päiväkodin hiekkalaatikosta, joka peitetään puukansin. Pihasoitot ovat olleet suosittuja, ja niin muusikot kuin yleisökin ovat nauttineet esityksistä. Taiteiden yönä pihasoitto on raikunut koko illan.

Ruiskumestarin talon pihan hyvä akustiikka ja intiimi ilmapiiiri ovat kannustaneet tuomaan sinne myös kokeilevampia esityksiä. Vuonna 2022 muistettiin tanssitaiteilija Martta Bröyerin (1897–1979) syntymän 125-vuotisjuhlaa. Modernin tanssin pioneereihin Suomessa kuulunut Bröyer loi 1920–30-luvuilla oman tyy-

linsä, jossa tanssia säesti runonlausunta. Aikoinaan ristiriitaisen vastaanoton saanut taidemuoto innoitti tanssitaiteilija Tiia Hämäläistä ja äänitaiteilija Marika Hyväristä luomaan runotanssiteoksen, jossa Bröyerin käyttämät runot kohtasivat nykyrunouden ja hänen liikekielensä vaikutteet sulautuivat nykytanssiin. Teoksen ensiesitykset Bröyerin vanhan kotitalon pihalla osoittivat sen soveltuvan nykytanssiinkin.

Liikunnalliseksi tapahtumaksi voi luonnehtia myös Hakasalmen huvilan takapihalla kesällä 2019 *Suruton kaupunki*-näyttelyn yhteydessä toteutettua puistojumppaa 1920-luvun tyyliin. Yhteistyössä voimisteluhistorian asiantuntijan ja liikunnanohjaajien kanssa tuotettiin puistojumppahetki, joka perustui aitoon 1920-luvun kenttävöimisteluojelmaan taivutuksiin ja venytyksiin, leikkeineen ja tansseineen. Yleisö kutsuttiin huvilan pihalle pari kertaa kuussa läpi kesän kokeilemaan leikkimielisesti, tyylinmukaisesti puettujen komentajien ja esivoimistelijoiden johdolla,

Taiteiden yönä vuonna 2016 Hakasalmen huvilan terassilla pidettiin suuren suosion saanut Etnopiknik-konsertti.
Kuva: Marja Väänänen, Helsingin kaupunginmuseo.

miltä tavoin niin sielun kuin ruumiinkin kuntoa ja ryhtiä kohennettiin 90 vuotta sitten. Puistojumpista tuli suuri menestys, niin sellaisinaan kuin osana muita tapahtumia kuten Helsinki-päivää ja museon pihalla järjestettyä 1920-luvun autojen näyttelyä.

Monen vuosikymmenen kokemuksella museoiden erilaiset pihat tarjoavat inspiroivan ja innostavan ympäristön hyvin monenlaisille tapahtumille, niin suurille kuin pienillekin. Ulkoilmatapahtumissa on viehätöksensä, vaikkei piha kovin vehmas olisikaan ja vaikka oltaisiin keskellä kivikaupunkia. Tilan, akustiikan ja lähiympäristön rajoitukset on toki otettava huomioon, mutta silti mahdollisuuksia on paljon. Päällimmäisiä haasteita ovat Suomen lyhyen kesän, varsinkin kesäkuun alkupuolen ja elokuun, pakkautuminen täpötäyteen keskenään kilpailevia tapahtumia – sekä ennen kaikkea sään oikullisuus...

JERE JÄPPINEN on työskennellyt vuodesta 1999 tutkijana ja tuottajana Helsingin kaupunginmuseossa. Oma monikymmenvuotinen puutarha- ja perinnekasviharrastus on innoittanut monin tavoin hänen museotyötään, muun muassa Työväenasuntomuseon historiallisen kukkapenkin ja lukuisien piha- ja puutarhatapahtumien tuottamista.

Holmin kauppiastalon yläkerran ikkunasta aukeaa vehreä näkymä piharakennusten rajaamalle pihalle. Piharakennukset ovat aktiivisessa tapahtumakäytössä varsinkin kesäkaudella.
Kuva: Porvoon museo.

Holmin talo

Elävä piha osana 1700-luvun kauppiaskotia

INARI PORKKA

Porvoon museon Holmin talon piha on viehättävä piharakennuksista ja istutuksista koostuva historiallinen miljöö. Piha on esteettisesti ja sisällöllisesti museon perusnäyttelyä tukeva kokonaisuus, sekä eläväinen areena moninaiselle toiminnalle.

Vanha Porvoo on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö sekä yksi Suomen kansallismaisemista. Kaupungin 1700- ja 1800-luvuilla rakennetut rakennukset on suojeltu, jotta ne säilyisivät mahdollisimman alkuperäisessä asussa. Pihapuutarhat, puut ja istutukset muodostavat merkittävän osan tästä historiallisesta kokonaisuudesta. Toisin kuin rakennettu kulttuuriperintö, kasvillisuus on jatkuvassa kasvun ja muutoksen tilassa.

Holmin talo sijaitsee Vanhan Porvoon sydämessä Vanhan Raatihuoneentorin itälaidalla. Kaksikerroksisen kivitalon rakennutti Johan Holm vanhempi vuoden 1760 tulipalossa tuhoutuneen talonsa paikalle. Talo valmistui vuonna 1763. Pitkänomainen, voimakkaasti ylämäkeen nouseva tontti on noin 37 x 27 metrin kokoinen ja rajoittuu takareunastaan naapurin tontin kivimuriin ja sen päällä olevaan puuaitaan. Holmin talon tontilla on päärakennuksen lisäksi ulkorakennuksia ja niiden väliin jäävä piha. Sinne on kulku joko päärakennuksen takaovesta tai suoraan torilta tonttien välisestä portista. Portti on aina auki, ja pihalle pääsee ympäri vuorokauden.

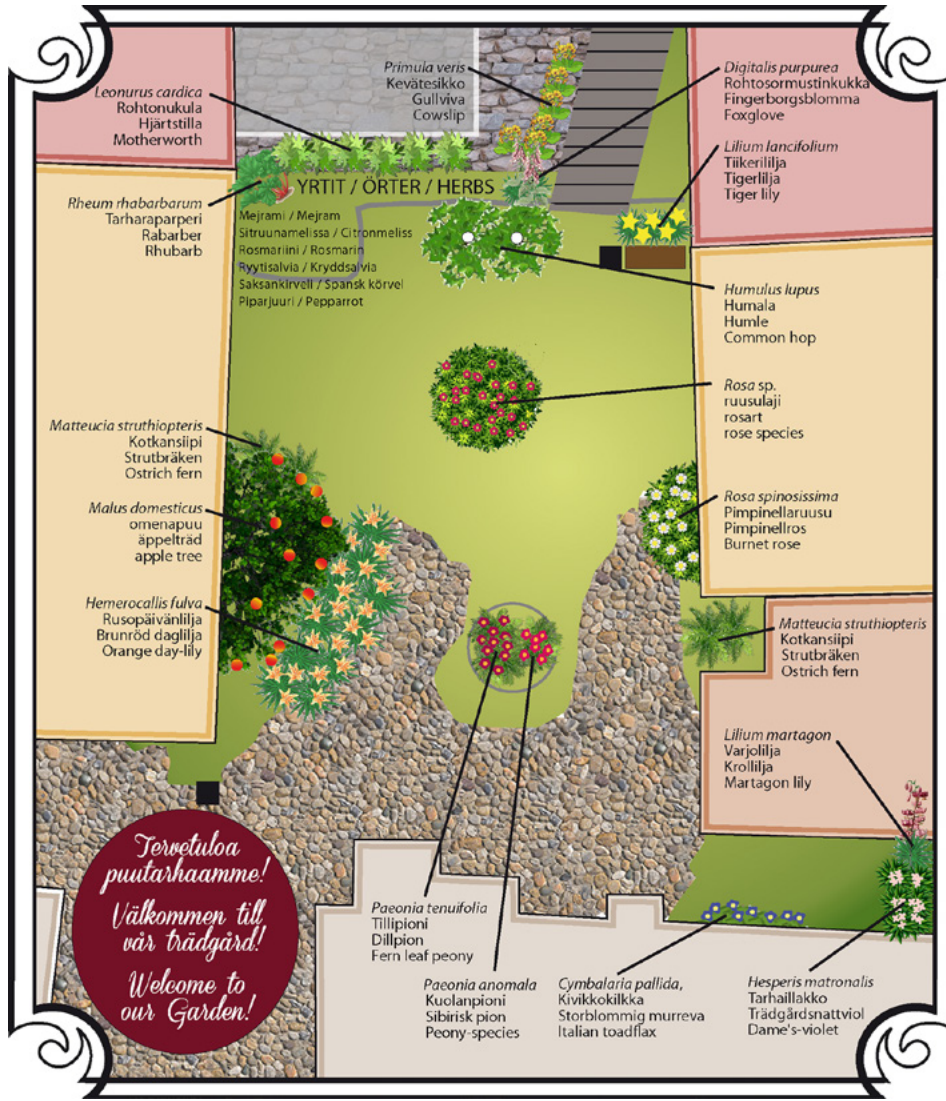
Vuonna 1896 perustettu Porvoon museoyhdistys aloitti museotoiminnan Holmin talon naapurissa Vanhassa raatihuoneessa. Holmin talon museo sai käyttöönsä 13 vuotta myöhemmin vuonna 1919. Talon ensimmäinen museoidentiteetti oli porvoolaisten taiteilijoiden Albert Edelfeltin ja Ville Vallgrenin teoksia esittelevä Edelfelt-Vallgren museo. Peruskorjauksen yhteydessä vuonna 2007 museo muutettiin 1700-luvun

kauppiaan kodiksi ja piha nivottiin osaksi museokokonaisuutta.

Vanhan Porvoon historiallisista rakennuksista suurin osa on yksityisessä asuinkäytössä, joten hyvin harva piha on auki kävijöille – jopa alueesta painettu turistikartta muistuttaa Vanhassa Porvoossa liikkuvia vieraita kunnioittamaan paikallisten yksityisyyttä. Yritysten pihat puolestaan ovat harvemmin historiallisessa asussaan. Holmin talon piha on yksi harvoista alueen historiallisista piha-alueista, joka on myös avoinna yleisölle.

Pihan kehitys

Vuoden 1760 tulipalosta ei selvinnyt Holmin perheen tontin maanpäällisistä rakenteista mikään, eli kaikki rakenteet ovat palon jälkeisiä. Palon jälkeen vielä kuuksitoista vuotta eläneen Johan Holm vanhemman perukirjasta selviää vain, että tontille oli palon jälkeen rakennettu ”tarpeelliset” piharakennukset. Johan Holm nuoremman perukirja vuodelta 1789 avaa piharakennusten käyttötarkoituksia hieman paremmin: listalta löytyy kaksi kaksoisaittaa, kaksi muuta aitaa, talli, navetta, puuliiteri ja ”salainen huone”. Johan Holm nuoremman jo muutamaa vuotta aiemmin kuolleen puolison Lovisa Laguksen perukirjassa mainitaan Vuorikadun puolella olleen käymälä – oletettavasti yllä mainittu ”salainen huone” – ja kaivo, ja vuonna 1789 siellä oli myös aidattu ryytimaa. Lähes sata vuotta

Porvoon museon biologi Solveig Bergholm on laatinut Holmin pihasta havainnollisen kartan, johon on merkitty puutarhassa kasvavien kasvien nimet neljällä kielellä. Kartta on kesäisin esillä talon avoimen takaoven yhteydessä ja ilmaiseksi jaossa museon työpajatilassa.
Kuva: Porvoon museo.

myöhemmin vuonna 1870 palovakuutuksessa mainitaan marjapensaat, ja 1890-luvulla pihalla tiedetään olleen iso ja pieni aidattu puutarha marjapensaineen.

Rakennusten väliin jäävän pihan käytöstä ja istutuksista Holmin perheen ajalta ei tiedetä paljoakaan. Piha oli ilmeisesti kivetty ainakin osittain, eikä 1760 vuoden tulipalon jälkeisissä dokumenteissa mainita puutarhaa. Toisilla tonteilla niitä tiedetään olleen. Esimerkiksi ennen tulipaloa kauppias Berent Rahlingilla oli puutarha omalla tontillaan, jolla nykyään sijaitsee Vanha raatihuone, ja 1780-luvulla torin pohjoispuolen tontilla oli kanttori Petrus Gottsmanilla puutarhassaan kukkatarhoja ja terassi-istutuksia.

Tällä hetkellä Holmin talon takapihaa hoitaa Porvoon kaupungin puistotoimi. Pihasta ei ole yritetty tehdä kopiota Holmin perheen aikaisesta pihasta, vaan siinä on pyritty yhdistämään historiallinen miljöö nykykäy-

tön tarpeisiin. Istutusten suunnittelussa on käytetty saatavilla olevaa historiatietoa inspiraationa. Nykyisin pihalla on nurmikon alle katoavan mukulakiveyksen lisäksi erilaisia perennoja, omenapuu, hyötykasvima, jossa on niin ravinto- kuin lääkintäkäyttöön tarkoitettuja kasveja, sekä tietysti kahdessa salossa kasvavaa humalaa.

Pihan istutukset

Kesäaikaan portin kautta pihalle tultaessa näkymän peittää suuri ja tuuhea omenapuu, mutta muuten pihan etualaa hallitsevat perennat: pionit, liljat ja ruusut. Museorakennuksen reunustalla kasvaa myös vaatimaton mutta vahvasti kasvava kivikkokilkka, joka on löydetty Alpeilta ja tuotu Suomeen 1800-luvun alku-

Humalaa käytettiin Suomessa moneen tarkoitukseen, muun muassa lääkkeeksi, tekstiilikuiduksi sekä oluen mausteeksi ja juoman säilyvyyttä parantamaan. Komeat humalasalot Holmin talon pihalla muistuttavat 1700-luvun puutarhakulttuurista.

Kuva: Porvoon museo.

puoliskolla. Vanhimpia pihalta löytyviä kasveja on iltaisin tuoksuva tarhaillakko, jota on kasvatettu suomalaisissa puutarhoissa jo 1600-luvulla, ensin lääkekasvina ja sittemmin koristekasvina. Muita pihalta löytyviä lääkekasveja ovat sydänvaivoihin käytetyt rohtonukula ja rohtosormustinkukka, sekä muinainen ja monikäyttöinen, erityisesti alkoholijuomien maustamiseen käytetty mali eli koiruoho, jolla myös lääkittiin muun muassa vatsavaivoja.

Pihan takaosassa on ryytimaa, jossa kasvaa erilaisia yrtejä ja maustekasveja: sitruunamelissa, rosmariini, ryytisalvia, saksankirveli, piparjuuri sekä maustemierami, joka on yksi kaikista vanhimmista maustekasveista Suomessa. Nurkassa viihtyy suuri tarharaparperi, jonka varsia käytetään nykyään vihanneksena mutta jota 1700-luvulla käytettiin ainoastaan lääketieteellisenä yrttinä.

Puutarhan takaseinämää vasten kasvaa myös humala kahdessa salossa, sillä 1700-luvulla laki vaati humalan kasvattamista oluenpanoa varten. Humalistoissa kasvatetaan vain humalan emiyksilöitä, sillä hedekasvit heikentävät humalakäpyjen aromia.

Pihan rooli museon yleisötyössä

Holmin talon piha näkyy Porvoon museon yleisötyössä eri tavoin – kirjaimellisimmillaan vuoden ympäri kauppiastalon toisen kerroksen perusnäyttelyn ikkunasta. Perusnäyttelyyn nouseaan rakennuksen takaseinän myötäisiä portaita eteistilaan, jonka penkiltä avautuu näkymä pihapuutarhaan ja josta kävijät sen usein huomaavat. Näyttelytilassa on yleensä myös paikalla yksi museon oppaista, jolla on tapana mainita museon vierailijoille, että piha on yleisölle avoin ja että sinne on istutettu 1700–1800-lukujen aikaisia kasveja.

Holmin talon yleisöopastuksilla kävijöille kerrotaan 1700-luvun kauppiastalon elämästä, jonka keskeinen osa oli piha rakennuksineen. Holmin taloon kuljettiin aikoinaan pihan puolelta sekä kauppaan että kauppiaan kotiin. Nykyinen torinpuoleinen pääovi on tehty taloon vasta myöhemmin. Perukirjojen perusteella tiedetään, että perheellä oli kotieläimiä – hevosia, lemmiä, sikoja sekä siipikarjaa – vaikka nykyihmisen on ehkä vaikea kuvitella, että keskellä kaupunkia voitiin pitää karjaa. Huusholliin kuului tietenkin perheen lisäksi talossa työtä tekevä väki. Talossa työskentelevät rennit ja kauppa-apulaiset löysivät yösijansa luultavimmin ulkorakennuksista.

Pihalla järjestetään opastuksia sekä museon että Porvoon oppaiden toimesta. Koulujen on huomattu käyttävän pihaa itsenäisesti: erityisesti keväisin ennen koulujen loppua on näkynyt ryhmiä, joilla on mukanaan jonkinlainen tehtävä täytettäväksi museon pihalla. Piha on mukana myös YouTubeista löytyvässä, paikallislehti Itäväylän kanssa tuotetussa video-opastusten sarjan jaksossa *Keskikesän juhlaa* Holmin kauppiastalon pihalla.

Hutkon tilan eläimet vierailivat Holmin talon pihalla järjestetyssä Lasten päivässä ja saivat innostuneen vastaanoton.
Kuva: Porvoon museo.

Piha tapahtumien näyttämönä

Holmin talon pihaa ja piharakennuksia on myös käytetty viime vuosina erilaisten tapahtumien järjestämiseen. ”Kansatieteelliseksi aitaksi” sanottu rakennus pihan vasemmalla reunalla omenapuun takana on sähköttömistä rakennuksista parhaassa kunnossa, joten se on annettu kesäisin korvauksetta ulkopuolisten toimijoiden käyttöön.

Anne Lihavaisen Nukketeatteri Ofelialle aitta avattiin ensimmäisen kerran *Tyttö, joka ei tiennyt nimeään* -esitystä varten vuoden 2019 toukokuussa. Nukketeatteri on sen jälkeen palannut museoon useaan otteeseen järjestäen esityksiä joko aitassa tai pihalla: joulukuussa 2019 oli *Pikku peikon joulu*; kesä-heinäkuussa 2020 *Mörön unisukat* ja heti perään elokuussa *Nimbu-norpan päiväuni* -esityksen ensi-ilta.

Vuonna 2021 Porvoon opas Kirsi Ojala järjesti musikoiden Kirsi Vinkin ja Louna Hosian kanssa Soivia opastuksia, joissa kuulijat johdatettiin Porvoon musi-

killiseen historiaan. Kirkolta alkanut lyhyt kierros pysähtyi eri pisteissä, joissa soitettiin erilaisilla historiallisilla soittimilla ja laulettiin historiallisia lauluja. Kierros päättyi Holmin talon pihalle, jossa soitettiin posetiivia.

Toukokuusta elokuuhun 2022 Pro Artibus -säätio järjesti Holmin pihan aitassa Porvoon Taidetehtaan residenssitaiteilijan Olga Benedicten hydrofeministisen *Tears of Salt* -näyttelyn. Tanskalainen Benedicte toi aitan yläkertaan suuren simpukankuorenmuotoisen veistoksen, jonne tippui vettä suolapalkin läpi. Paikkasidonnainen teos oli suunniteltu toimimaan aitassa, jonka olosuhteet näyttelytilana ovat haastavat.

Porvoon museo käyttää pihaa tietysti myös omaan toimintaansa. Vuosi 2022 oli museon 125-vuotisjuhla ja kesäkuun alussa järjestettiin viikon kestävä Juhlaviikko, jonka jokaisena päivänä oli ohjelmaa museon eri kohdeyleisöille. Säävarauksen vuoksi tapahtumat suunniteltiin toimimaan sekä pihalla että museon sisällä, mutta

Taiteilija Olga Benedicten teos *Tears of Salt* Holmin pihan kansatieteellisessä aitassa.

Kuva: Porvoon museo.

Museokauppavastaava Susanna Kaunisto Etelä-Pohjanmaan eli Härmän-Isonkyrön kansallispukuun pukeutuneena Porvoon museon juhlaiviikolla Holmin pihalla järjestetyllä kirpputorilla.

Kuva: Porvoon museo.

Pihan tulevaisuus

onneksi säät olivat aurinkoisia niinä päivinä, jolloin piha oli suuremmassa osassa.

Maanantai oli eläinteemainen Lasten päivä, jolloin museoon oli lasten seurassa vapaa pääsy, työpajatilassa oli mehukestit ja kasvomaalausta, ja pihalla oli Hutkon tilalta kotieläimiä siliteltävinä: kanoja, kaneja, lammas ja vuohi sekä lapinlehmä-härkä nimeltä Sulevi. Lauantaina oli paikallisille suunnattu perinnepäivä, jolloin työpajatilassa oli käsityönäytöksiä lautanauhan kutomisesta ja olkitöistä. Pihalla esiteltiin ikkunoiden entisöintiä ja punamultamaalin keittoa. Koko viikonlopun oli myös Wikmaniksi kutsutussa piharakennuksessa ja sen välittömässä läheisyydessä museon kirpputori, jossa myytiin museotyössä vuosien varrella kertynyttä tavaraa: kirjallisuutta, toimistotarvikkeita ja -huonekaluja, näyttelyrekvisiittaa – varsinkin valokuvasuurennoksia – sekä muutamia vanhoja vitriinejä.

Holmin talon piha on oleellinen osa rakennuksessa sijaitsevaa perusnäyttelyä ja Porvoon museon toimintaa. Piha on tärkeä lisä museon tiloihin, sillä se mahdollistaa tapahtumat, joita ei voi järjestää museorakennuksen sisällä. Pihan käyttöä kehitetään jatkuvasti, uusia ideoita kokeillaan ja yhteistyökumppanit – niin uudet kuin vanhatkin – tulevat todennäköisesti olemaan kiinnostuneita käyttämään pihaa tai piharakennuksia myös tulevaisuudessa. Vain taivas (ja naapurin aita) ovat rajana!

INARI PORKKA aloitti työskentelyn Porvoon museon yleisötyötiimissä vuonna 2021, joten hän on saanut tarkkailla Holmin talon 1700-luvun ympäristön menoa ja meininkiä aitiopaikalta.

Vakituisessa työsuhteessa oleva puutarhuri on museolle voimavara. Puutarhuri hoitaa pitkäjänteisesti museon istutuksia, puutarhaa ja piha-aluetta sekä osallistuu tapahtumien järjestämiseen.

Kuva: Lottamuseo.

Tapahtumien keidas Tuusulanjärven rannalla

Lottamuseon piha ja puutarha

ELINA TARVAINEN

Lotta Svärd Säätiön ylläpitämä Lottamuseo sijaitsee Tuusulassa Rantatien varrella entisellä Syvärannan tilalla. Lottamuseon näyttelyt kertovat Lotta Svärd -järjestön ja suomalaisten naisten historiasta. Lotta Svärd -järjestö oli vuosina 1921–1944 toiminut naisten vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö. Museon pihalla ja puutarhassa järjestetään tapahtumia opastuksista taidenäyttelyihin.

Lottamuseota ympäröi laaja piha-alue ja puutarha. Lottamuseon puutarhan hoidosta pitää huolta museon oma puutarhuri, joka on ollut virassa jo yli kymmenen vuotta. Puutarhassa kasvaa omenapuita, erilaisia kukkaistutuksia, marjapensaita sekä laaja nurmikkoalue. Ammattipuutarhuri on tehnyt viimeksi 2010-luvun alussa puistoaluetta ja puutarhaa varten suunnitelman, jossa keskeisiä käytäviä levennettiin ja palautettiin 1920-luvun valokuvissa näkyville paikoilleen. Puutarha, puisto ja hyötykäytössä olevat tontin osat muuttuvat kuitenkin jatkuvasti. Oman puutarhurin olemassaolo tarjoaa mahdollisuuksia kehittää museon puutarhaa.

Syvärannan tilan historia

Syvärannan tila lohkottiin Gustavelundin tilasta 1860-luvulla. 1800-luvulla Syvärannan huvilapalstalle rakennetut huvilat olivat varakkaiden omistajiensa kesäkoteja ja vapaa-ajanviettopaikkoja. Vuosina 1923–1936 Syvärannassa toimi Onni V. Tuiskun Säätiön ylläpitämä sanomalehtimiesten lepokoti. Lepokodissa lomaili sanomalehtimiehiä, taiteilijoita, kirjailijoita ja muita lomaviettäjiä perheineen.

Uusi vaihe tilan historiassa alkoi 1936, kun Lotta Svärd -järjestö osti Syvärannan tilan. Päärakennus, vanha nikkarityylinen puuhuvila, muutettiin opistokäyttöön sopivaksi ja rantaan rakennettiin uusi

saunarakennus. Syvärannassa toimi vuoteen 1943 asti lottaopisto, jossa koulutettiin yli 1 800 lottaa. Kun Lottajärjestö lakkautettiin marraskuussa 1944, siirtyi tila lottien perustaman Suomen Naisten Huoltosäätiön (nykyisin Lotta Svärd Säätiö) omistukseen. Valitettavasti vanha huvilarakennus kuitenkin tuhoutui tulipalossa aprillipäivänä 1947. Tila oli ilman päärakennusta aina 1990-luvulle saakka, jolloin Suomen Naisten Huoltosäätiö rakennutti tilalle Lottamuseon. Lottamuseo avasi ovensa Lotan päivänä 12.5.1996.

Tuusulanjärven rannalla

Lottamuseo sijaitsee Tuusulan Rantatiellä, ja Rantatie jakaa tontin kahteen osaan. Aivan Tuusulanjärven rannassa sijaitsevat lottien 1930-luvulla rakentama rantaosa ja ruotsalaisten lottien suomalaisille lotille sota-aikana lahjoittama Ruotsin Majan lepokoti. Nämä rakennukset ovat toistaiseksi vain satunnaisesti avoinna yleisölle, ja Ruotsin Maja on kesäisin lottien ja pikkulottien käytössä. Ruotsin Majaan tullaan tulevaisuudessa hyödyntämään enemmän museokäytössä, ja sitä vuokrataan jo halukkaille pienempiä kokouksia ja juhlia varten.

Ranta-alueessa on kuitenkin paljon mahdollisuuksia. Rannasta on upeat näkymät Sarvikalliolle, jota on kutsuttu myös Pikku-Koliksi. Talvisin Tuusulanjärvi on aktiivisessa käytössä ja siellä käy tuhansia ihmisiä

Lottamuseon päärakennuksen paikalla sijaitsi ennen Syvärannan tilan päärakennus, josta muistuttavat 1990-luvulla rakennetun museorakennuksen torni ja värikkäät ruutuikkunat.

Kuva: Kari Kylänpää, Lottamuseo.

luistelemassa, hiihtämässä ja kävelemässä. Ranta tarjoaa monenlaisten mahdollisuuksien lisäksi myös haasteita. Rannan piha-alueen rinteiden hoitaminen on vaativaa, ja rinne viettää jyrkästi järveä kohti. Matala ranta, jossa ei enää pitkään aikaan ole ollut laituria, ei sovellu uimaretkiin.

Lotta Svärd ja Syväranta

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia kannusti museoita nopeasti keksimään uusia tapoja tehdä yleisötyötä. Lottamuseolla verkkosisältöjen ohella kehitimme Lotta Svärd ja Syväranta -opastuksen, jossa yhdistyy paikallinen ja lottajärjestön historia. Opastuksella kierretään puutarhassa ja pysähdytään kohteissa, jotka omalla tarinallaan täydentävät lottien ja Syvärannan tarinaa. Syreenimajan luota löytyy tilalla sijainneen huvilan kivijalkaa. Huvila-ajasta 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa muistuttavat myös marmoriveistos Josefiina ja art nouveau -tyylinen metallinen hämähäkinseittiportti. Lottapatsas kertoo lottien

historiasta, ja männyn rungossa oleva jälki on muisto Syvärannan päärakennuksen dramaattisesta palosta aprillipäivänä 1947. Lotta Svärd ja Syväranta -opastus on jäänyt pysyväksi osaksi opastusvalikoimaa. Opastusta järjestetään museon kesäkauden tapahtumissa ja tilauksesta ryhmille.

Lottamuseo tarjoaa monipuolisia vaihtoehtoja tutustua tilan historiaan myös itsenäisesti ja omalla ajalla. Syvärannan historiaan voi perehtyä esimerkiksi puutarhasta löytyvien QR-koodien kautta, joita on asetettu eri puolille pihaa kiinnostavien kohteiden läheisyyteen. Puutarhaan voi päästä kurkistamaan myös etäyhteyksin ja 360-kuvan kautta. Lottamuseo on mukana *Elävät juuret* -elämysoppaassa muiden lähialueen museoiden kanssa. Osana opasta julkaistiin uusi lisätyn todellisuuden (AR = augmented reality) reitti kesällä 2022. AR-reitin avulla kävijä voi tutustua useisiin museokohteisiin Tuusulassa, Keravalla ja Järvenpäässä 360-kuvan kautta. Joissakin kohteissa kävijä pääsee vierailemaan sisätiloissa, mutta Lottamuseon kohdalla kävijä tutustuu puutarhan historiaan.

Lottamuseon edustalla menneistä ajoista muistuttaa Josefiina-marmoriveistos, jonka huolto kuuluu vuosittaisiin tehtäviin.

Kuva: Lottamuseo.

Tapahtumat puutarhassa

Lottamuseo on ollut mukana monissa alueen perinteisissä tapahtumissa jo vuosien ajan. Heinäkuussa järjestettävä Tuusula-viikko ja elokuun Tuusulan Taiteiden Yö ovat tuoneet joka vuosi ihmisiä runsain mitoin viettämään aikaa museoon ja sen puutarhaan. Tuusulan Taiteiden Yönä Museokahvila Lottakanttiini on perinteisesti jalkautunut puutarhaan tarjoamaan hernekeittoa Alfa-keittimestä. Lottakanttiin herkullinen hernekeitto onkin muodostunut monille asiakkaillemme tärkeäksi perinteeksi, jolla aloittaa Taiteiden Yön vietto.

Taiteiden Yön ohjelma on vaihdellut vuosien saatossa. Museon alkuvuosina ohjelmaan kuului Josefiina-veistoksen kukitus ja Josefiinalle kohdistettu juhlapuhe. Puutarhassa on esitetty lyhytelokuvia, pidetty konsertteja sekä tanssi- ja teatteriesityksiä. Suosittu tanssiryhmä McDanze kerää aina suuren yleisön, ja museon puistoalue tarjoaa hyvää tilaa esityksille ja pienimuotoiselle liikunnalle.

Hiekkakäytävillä ja hiekka-alueilla on saanut kokeilla Taiteiden Yönä boccia-peliä järvenpääläisen harras-

tajaryhmän opastuksella. Syvärannassa pelattiin samaa peliä jo sanomalehtimiesten lepokodin aikana 1920-luvulla. Tuusulan kunnalta on hankittu ulkoliikuntavälineitä, kuten puujalkoja ja vanteita nuorempia liikkujiä varten.

Lottavoimistelua alkuperäisten ohjeiden mukaan järjestettiin ensimmäisen kerran osana Tuusulan Taiteiden Yötä elokuussa 2021. Tästä innostuneena Lottamuseon Lottaperinneyhdistys järjesti kesällä 2022 kolmena iltapäivänä lottajumppaa museon pihalla. Lottajummat olivat kaikille avoimia tilaisuuksia ja liikkeet sellaisia, että ne sopivat kaikille. Naisten Pankin liikuntatapahtuma Naisten Kymppi on sekin kokeillut ilmoittautumisten ja alkuverryttelyn järjestämistä Lottamuseon pihalla.

Lottamuseon puutarhaan rakennettiin 2012 leikki- paikka, josta on tullut monille lapsille museovierailun kohokohta. Osa lapsista tulee myös varta vasten leikkimään leikkipaikalle, vaikka ei sillä kertaa vierailisikaan museon puolella. Leikkipaikan leikkimökki on kuin pieni kopio museon päärakennuksesta. Mökkiin

Hiljainen kansa toteutettiin Lottamuseon pihalle yhdessä museon yhteistyökumppaneiden kanssa kesällä 2022.

Kuva: Kari Kylänpää, Lottamuseo.

mahtuvat myös aikuiset mukaan leikkimään. Vuosien saatossa pihalla on järjestetty paljon lasten tapahtumia: kuvasuunnistuksia, opastuksia, erilaisia esityksiä ja ohjattuja leikkihetkiä, joissa on kokeiltu muun muassa perinne- ja lumileikkejä.

Piha-alue näyttelytilana

Taiteilija Reijo Kelan turvepäinen *Hiljainen kansa* seisoo perinteisesti Suomussalmella. Kesällä 2022 kahdeksankymmentä turvepäistä hahmoa saapui ilahduttamaan vierailijoita myös Lottamuseon pihalle. Näyttelyn toteuttivat yhteistyössä Reijo Kela ja Lottamuseon yhteistyökumppanit, jotka saivat pukea oman hahmonsensa osaksi Hiljaista kansaa. Näyttely herätti kävijöissämme paljon ihastusta ja ihmettelyä. Koronakeväänä 2020, museon ollessa suljettuna, piha-alueelle viritettiin verkkonäyttely-verkko, johon ohikulkijat saattoivat kiinnittää tsemppiviestejä ja omia koristeita. Lottamuseon alakerran ja Lottakanttiin ikkunoissa oli ikkunanäyttelynä valokuvia Syvärannan

tilan vaiheista ja ihmisistä 1900-luvun alusta lähtien.

Puutarhassa järjestetyt näyttelyt tarjoavat mahdollisuuden tehdä yhteistyötä muun muassa taiteilijoiden, lasten, nuorten tai muiden ryhmien kanssa. Voimme käsitellä näiden vaihtuvien näyttelyiden avulla ajankohtaisia aiheita esimerkiksi taiteen keinoin. Näyttelyiden ja opastusten kautta museon puutarhasta tulee kiinteämpi osa itse museota, museovierailun jatkuessa puutarhan puolelle. Olemme huomanneet, että osa vierailijoista viihtyy varsinkin kesäaikaan enemmän ulkona ja terassilla kuin sisätiloissa museossa – onhan näköala järvelle museon terassilta verraton.

Museon puutarha hyötykäytössä

Syvärannan tilalla on ollut hyötypuutarha jo huvilajoista alkaen. Huvilanomistajien viihtyvyys vaatii pitkälle ulottuvaa omavaraisuutta. Tilalla oli 1900-luvun alussa kasvilavoja ja jopa lämmitettävä kasvihuone. Lottaopiston aikana viljely painottui hyötykasveihin kuten perunaan, pinaattiin ja marjapensaisiin. Nykyään

Tulevaisuuden näkymiä

kasvimaalla kasvaa muun muassa erilaisia yrttejä Museokahvila Lottakanttiin tarpeisiin. Lottakanttiini hyödyntää leipomuksissaan myös pihan omenapuiden ja aroniapensaiden antimia tehden niistä mehuja ja hilloja. Menneinä vuosina hyötypuutarhaan on käynyt istuttamassa taimia ja siemeniä paikallinen 4H-kerho.

Tulevaisuudessa tulemme hyödyntämään entistä enemmän puutarhan antimia ja laajentamaan hyötypuutarhaa. Lottakanttiinissa lounastaminen ja kahvitteleminen on monelle kävijälle tärkeä osa museovierailua ja on hienoa, että kahvilassa käytetään oman puutarhan antimia. Sehän on todellista lähiruokaa. Kanttiinin valikoimassa näkyy myös lottien ja suomalaisten naisten ruokaperinne, jota tuodaan taidokkaasti nykypäivään.

Lottamuseon puutarha tarjoaa meille mahdollisuuksia järjestää monipuolisia tapahtumia ja näyttelyitä. Tulevaisuudessa toiveenamme on järjestää jonkinlainen näyttely puutarhassa joka kesä. Syvärannan tilalla on pitkä ja kiehtova historia, jota voimme tuoda esille kaikista parhaiten puutarhan kautta. Puutarhaa kehitetään edelleen esimerkiksi muokkaamalla ja laajentamalla hyötypuutarhaa. Kesästä 2022 lähtien on puutarhasta voinut nauttia entistä paremmalla ja suuremmalla terassilla. Kaunis puutarha ja järvimaisema houkuttelevat kävijöitä nauttimaan puutarhasta ja sen rauhallisesta tunnelmasta.

Museoiden tapahtumista on Tuusulanjärvellä kehittynyt rakastettuja perinteitä. Lottakanttiini työn touhussa ja soppatykki porisee museon pihamaalla elokuisessa illassa.
Kuva: Lottamuseo.

ELINA TARVAINEN tuli Lottamuseon museo-oppaaksi vuonna 2017 ja on työskennellyt museolehtorina syksystä 2021 lähtien. Lottamuseon kaunis miljöö ilahduttaa ja inspiroi jokaisena vuodenaikana.

Vuoden 2022 Leffapihoissa esitettiin muun muassa Matti Kassilan ohjaama *Vodka, komisario Palmu* (1969).
Kuva: Yehia Eweis, Helsingin kaupunginmuseo.

Museopiha elokuvateatterina

Helsingin kaupunginmuseon lumoavat Leffapihat

IISA AALTONEN

Helsingin kaupunginmuseon Leffapihat on vuodesta 2019 järjestetty tapahtuma, joka avaa Falkmanin pihan elokuvateatteriksi elokuun pimenevinä iltoina. Artikkelissa esitellään museopihan käyttöä kulttuuritapahtumien ja ennen kaikkea elokuvanäytösten areenana. Tekstissä pohditaan myös pihan mahdollisuuksia museon toiminnan monipuolistajana ja eritellään kaupunkipihatapahtumiin liittyviä haasteita.

Helsingin Kruununhaassa sijaitseva Falkmanin piha avautui kaupunkilaisille ja muille museokävijöille toukuussa 2016 Helsingin kaupunginmuseon muutettua remontoituihin tiloihin Elefantti-kortteliin Aleksanterinkadulle. Vuonna 1820 nimensä saanut kortteli rajautuu Aleksanterinkadun lisäksi Katariinankatuun, Pohjoisesplanadiin ja Helenankatuun.

Falkmanin piha sijaitsee niin sanotun Brummerin talon piharakennusten keskellä. Aleksanterinkadulle päin oleva Brummerin talo on saanut nimensä hovineuvos Wilhelm Brummerin mukaan, joka osti tontin rakennuksineen apeltaan, ruotsalaissyntyiseltä hovitislaaja Hans Johan Falkmanilta vuonna 1856. Nykyisin Brummerin talossa sijaitsee Helsingin pormestarin virka-asunto, ja käynti Brummerin talon pihan ja Falkmanin pihan välillä on estetty aidalla. Tontin eteläosaan piharakennusten päätyyn rakennettiin vuonna 1872 arkkitehti Theodor Höijerin suunnittelema ateljee H. J. Falkmanin pojalle, taidemaalari Severin Falkmanille. Pihaa ympäröivät rakennukset, kuten itse pihakin, tunnetaan nykyisin ateljeen tavoin Falkmanin nimellä. Poikkeuksellisen kokonaisuutena säilynyt piha on hieno esimerkki 1800-luvun asuinympäristöstä. Pihan mukulakiveyksen on arveltu olevan peräisin 1860-luvulta ellei ole jopa vanhempi. Ladonta on uusittu 1960- ja 2010-luvuilla osittain alkuperäisillä kivillä.

Kaupunginmuseon pihat ja niiden avaaminen asiakaskäyttöön olivat tavoitteena kaupunginmuseon uutta konseptia mietittäessä. 1960-luvulta lähtien Helsingin kaupungin toimistotiloina olleet rakennukset ja niiden katveessa sijaitsevat korttelipihat haluttiin saada suuren yleisön aktiiviseen käyttöön. Systemaattinen konseptityö jäi niiden osalta kuitenkin tekemättä, eivätkä pihat saaneet niin suurta roolia, kuin niille oli alun perin suunniteltu. Goviniuksen ja Sederholmin pihojen suhteen haasteeksi nousi niiden yhteiskäyttöluonne, koska pihoja käyttävät yhteistyökumppanit olivat konseptia luotaessa vielä avoinna. Falkmanin piha on museon pihoista ainoa, joka on vain museon ja sen asiakkaiden käytössä.

Falkmanin pihalle on käynti kaupunginmuseon tiloista, minkä lisäksi pihalta pääsee poistumaan Katariinankadun puoleiselle Goviniuksen pihalle. Kaiken kaikkiaan museokorttelin sisällä on kolme kaupunkipihaa. Oman sisäänkäynnin vuoksi Falkmanin pihaa on mahdollista hyödyntää myös silloin, kun muu osa museorakennuksesta on kiinni. Niin sanotut Falkmanin tilat piha mukaan lukien sijaitsevat hieman erillään muista asiakastiloista, ja museokävijöiden on ollut vaikea löytää pihalle vain sattumalta.

Kaupunginmuseon Livepihat kesällä 2017 houkuttelivat Falkmanin pihan täyteen yleisöä. Taustalla näkyvät Falkmanin ateljeen suuret ikkunat. Kuva: Maija Astikainen, Helsingin kaupunginmuseo.

Monikäyttöinen Falkmanin piha

Falkmanin pihaa on käytetty aktiivisesti museon tapahtumissa sen avaamisesta lähtien. RaivioBumann-kollektiivin suunnittelemat ja kaupunginmuseon kuvakokoelmia hyödyntävät kiinteät pihakalusteet mahdollistavat monenlaiset tapahtumat. Pihan siisteydestä on huolehtinut Palmia Oy ja vuodesta 2022 alkaen ISS Palvelut Oy. Pihan yhteydessä on varasto, jossa säilytetään tapahtumissa käytettäviä penkkejä ja pöytiä. Kesäkaudeksi pihan toiseen päähän kootaan esiintymislava ja pihan kukka-astioihin istutetaan kesäkukkia.

Muodoltaan pitkulainen piha on kuin tehty erilaisiin ulkoilmatapahtumiin, ja Leffapihojen lisäksi sekä museo että ulkopuoliset tahot ovat järjestäneet siellä muun muassa teatteriesityksiä, klubeja ja keikkoja. Pihalla on myös ollut esillä valotaidetta talvisin. Tapahtumatuottaja Elisa Sarpon kehittämät, nousevia bändejä ja muusikoita esitelleet Museon Livepihat keräsivät kesällä 2017 enemmän kiinnostuneita kuin pihalle mahtui. Suurissa tapahtumissa pihan muoto ja se,

että sinne on käynti vain yhdestä päästä, tekevät yleisön liikkumisesta haastavaa. Samassa rakennuksessa museon kanssa toimivan Valkoisen salin järjestämä Bassline-festivaali hyödyntää korttelipihoja vuosittain ja kärsii samaisesta pullonkaulaefektistä.

Pihalla järjestetyt tapahtumat ovat noudatelleet kaupunginmuseon yleistä linjaa. Tapahtumaimaideoita on otettu vastaan kaupunkilaisilta ja ohjelmaa on järjestetty yhdessä erilaisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Teemoiltaan ja toteutuksiltaan tapahtumat ovat olleet mitä moninaisimpia. Pihan ohjelma on voinut liittyä vaihtuvien näyttelyiden aiheisiin tai olla osa vuotuisia suuria kaupunkitapahtumia. Esimerkiksi Helsinki Priden kanssa on järjestetty tilaisuuksia vuosittain. Museon omien tapahtumien, ryhmien ja opetustiimin lisäksi pihaa ja sen viereisiä tapahtumatiloja käyttävät ajoittain myös museon tilavuokra-asiakkaat yksityistilaisuuksiinsa.

Näytöksissä pidettiin tauko filmikelojen vaihtoa varten, jolloin oli mahdollista tutustua 1950-luvun filmiprojektoriin. Helsingin Studiopalveluiden Jyrki Tenni kertoo elokuvien esitystekniikasta. Kuva: Yehia Eweis, Helsingin kaupunginmuseo.

Museopiha muuntuu elokuvateatteriksi

Ulkoilmaelokuvien esittämistä Falkmanin pihalla oli ideoitu jo aiemminkin, mutta keväällä 2019 tapahtumakokonaisuutta ryhdyttiin suunnittelemaan tosissaan. Leffapihojen yhteistyökumppaniksi löytyi Helsingin Studiopalvelut, joka esittää elokuvia vanhanajan analogisella 35 mm:n elokuvaprojektorilla valkokankaalle. Koska elokuvatapahtuman järjestäminen on kallista, päätettiin näytöksistä tehdä maksullisia. Lipunmyynnin avulla on mahdollista rajata osallistujien määrää, sillä kapealle pihalle mahtuu vain melko vähän yleisöä.

Leffapihoilla esitettävien elokuvien haluttiin liittyvän jotenkin Helsinkiin tai tapahtuvan pääkaupungissa. Ensimmäisenä vuotena näytöksissä esitettiin elokuvat *SF-paraati* (1940), *Tulipunainen kyyhkynen* (1961), *Mies, joka ei osannut sanoa ei* (1975) ja *Komisario Palmun erehdys* (1960). Sitten teemat ovat voineet liittyä myös museon vaihtuviin näyttelyihin. Elokuvat esitettiin filmiprojektorilla, mikä ohjasi ohjelmistoa vanhemman elokuvan suuntaan. Viime vuosikymme-

niltä olisi löytynyt yhtä lailla kiinnostavia Helsinkiä kuvaavia elokuvia, mutta ei välttämättä filmikopioita.

Tapahtumista pyrittiin luomaan kokonaiselämys. Virvoke- ja napostelumyynnistä vastaavaksi yhteistyökumppaniksi pyydettiin Valkoinen sali. Helsingin Studiopalvelut loihti pihalle vanhaa rakennusta korostavan tunnelmavalaistuksen ja soitti teemaan sopivaa vanhempaa iskelmämusiikkia ennen elokuvan alkua. Illan puolivälissä pidettiin lyhyt tauko filmikelojen vaihtoa varten. Tällöin yleisö saattoi jaloitella, ja käydä kurkistamassa konehuoneena toimineeseen Falkmanin ateljeeseen ja tutustua samalla 1950-luvulta peräisiin olevaan filmiprojektoriin.

Ensimmäisen vuoden Leffapihojen osallistujilta pyydettiin kirjallista palautetta ja vastauksia saatiin kaiken kaikkiaan 40 henkilöltä. Leffapihoille kävijöitä houkutteli ennen kaikkea kiinnostava elokuva ja konsepti kokonaisuudessaan. Paikka oli kävijöiden mielestä kolmanneksi painavin syy osallistua tapahtu-

Valkoinen sali vastasi tapahtumien virvokemyynnistä.

Kuva: Yehia Eweis, Helsingin kaupunginmuseo.

maan. Muiksi syiksi mainittiin muun muassa sopiva ajankohta ja aiemmat kokemukset kaupunginmuseon tapahtumista. Näytöksiä toivottiin järjestettävän lisää ja useampana ajankohtana.

Falkmanin piha miljöönä keskellä Helsingin Kruununhaan historiallisia rakennuksia tuo oman erityisen tunnelmansa elokuvanäytöksiin. Ohi kolistelevat raitiovaunut ja läheisiltä terasseilta kantautuvat äänet yhdistyvät elokuvan äänimaailmaan. Elokuvien voidaan ajatella saavan erilaisia merkityksiä riippuen siitä, missä ja miten niitä esitetään ja katsotaan.

Leffapihoilla pyrittiin esittelemään hieman piilossa olevaa korttelipihaa nimenomaan rentona ja kutsuvana oleskelutilana. Muista museon sisällöistä poikkeavat tapahtumat voivat tarjota kimmokkeen tutustua kaupungin historiaan myös sellaisille kävijöille, joille perinteisempi museotoiminta voi tuntua vieraalta tai vaikeasti lähestyttävältä. Elokuvanäytökseen voi osallistua matalalla kynnyksellä myös yksin, mutta silti nauttia illasta muiden seurassa.

Mahdollisuuksien ja haasteiden korttelipiha

Tapahtumien järjestämiseen historiallisella korttelipihaalla liittyy mahdollisuuksien lisäksi paljon erilaisia haasteita. Perinteisen esitystekniikan siirtely ja pystytys painavine varusteineen ja filmikeloineen on vaikeaa vanhassa rakennuksessa. Koska valkokankaan raken-

taminen on suuritöinen urakka, pihan on oltava rakennuspäivänä kokonaan kiinni museovierailta. Falkmanin tiloissa on museon henkilökunnan työhuoneita, minkä vuoksi liian äänekkästä rakentamista tulee välttää toimistoaikoina. Suojeltuihin rakennuksiin ei voi kiinnittää väliaikaisia rakenteita, ja tuotanto on suunniteltava alusta alkaen vanhojen rakennusten ehdoilla. Varusteiden kuljettaminen paikan päälle on vaikeaa, sillä historiallisissa kortteleissa ei ole mahdollisuuksia pitkäaikaiseen pysäköintiin.

Keskellä historiallista keskustaa sijaitseva piha ei ole kovin helposti löydettävissä, minkä takia kulku sinne pitää merkitä kylteillä. Pihalle käynti on saavutettava, mutta vanha mukulakeveys vaikeuttaa liikkumista. Keskustan korttelipihoilla täytyy myös huomioida naapurit tapahtumia suunniteltaessa ja niistä tiedottaessa.

Haasteina ulkoilmaelokuvanäytösten ja muiden ulkoilmatapahtumien järjestämisessä on aina sään ennakoimattomuus. Pihan kattamista on ajoittain pohdittu, mutta suunnitelmat ovat tyssänneet käytännön haasteisiin esimerkiksi liittyen väliaikaisen katoksen kiinnitysratkaisuihin.

Leffapihat työllistävät ulkopuolisen palveluntarjoajan lisäksi myös rutkasti museon omaa henkilökuntaa, tapahtumatuottajaa ja museomestareita. Tämän takia Leffapihat on pyritty järjestämään ajallisesti tiiviinä kokonaisuutena. Työläydestä ja haasteista huolimatta Leffapihat ovat olleet kuitenkin olleet vaivan arvoisia myös museon henkilökunnan mielestä. Tapahtumien

ilmapiiri on ollut viihtyisä, ja yleisöltä on tullut hyvää palautetta. Osa kävijöistä osallistuu Leffapihoihin vuodesta toiseen.

Leffapihoja kehitetään joka vuosi eteenpäin kokemuksen ja palautteen perusteella. Vuodesta 2021 lähtien tapahtumaa on tuottanut ja kehittänyt kaupungin museon tapahtumatuottaja Päivi Makkonen. Vuoden 2022 lisäys olivat penkkeihin kiinnitettävät lamput, jotka valaisevat vaikeakulkuista mukulapihaa. Leffapihat järjestettiin ensi kertaa niin, että kahdena iltana elokuvia esitettiin kahdessa peräkkäisessä näytöksessä, kun aiemmin näytökset oli jaettu useammalle illalle. Elokuun 2022 Leffapihat tekivät historiansa kävijäennätyksen. Tapahtumakokonaisuuden yhdistettiin Helsingissä elokuussa juhlittava Taiteiden yö, jolloin esitettiin non-stop mainoksia ja lyhyitä dokumenttielokuvia Helsingistä.

Helsingin kaupunginmuseon tiloja ollaan tarkastelemassa uudelleen vuoden 2023 aikana. Osana uudistusta pohditaan myös Falkmanin pihan roolia ja sen toiminnallisuutta. Kalustusta uusitaan erilaisia toimintoja silmällä pitäen, jotta pihalla voisi vastakin kokeilla monenlaisia tapahtumia ja jotta piha houkuttelisi kävijöitä pelkän piipahtamisen sijaan viihtymään siellä myös pidempiä aikoja.

IISA AALTONEN työskenteli määräaikaisena kulttuurituottajana Helsingin kaupunginmuseossa vuosina 2018–2023 ja konseptoi Leffapihat-tapahtumakokonaisuuden osana museoalan tuotekehitystyön erikoisammattitutkintoaan. Hän on myös historia-alan väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa.

Leffapihojen lisäksi Falkmanin pihalla järjestettiin kesällä 2019 yhteislaulutapahtuma Allsång på kaupunginmuseo osana Pride-viikon ohjelmaa. Sateisessa säässä yleisöä laulatti Helsingin gaykuoro Out 'n loud.

Kuva: Yehia Eweis, Helsingin kaupunginmuseo.

UUDET HAASTEET JA MUUTOS

Sepänmäen käsityömuuseon pihapiiriä.
Kuva: Hilja Léman.

Kotiseutumuseon kehittämis- ja hoitosuunnitelma

Esimerkkinä Sepänmäen käsityö museo Mäntsälässä

HILJA LÉMAN

Uudellamaalla on noin 80 kotiseutumuseota. Monet niistä ovat pääsääntöisesti kesäisin auki olevia, vanhoista rakennuksista ja pihamaasta koostuvia ulkomuseoita. Museorakennuksista ja -esineistöä on usein olemassa tarkempia tutkimuksia ja tietoja sekä tarkkoja ohjeita niiden hoitoon ja säilyttämiseen. Sen sijaan museoiden piha-alueita ja kasvillisuutta ei välttämättä ole tunnistettu osaksi museon kokoelmaa. Museopihat ovat kuitenkin oivallisia paikkoja kasvattaa ja hoitaa paikallisia kulttuurikasveja sekä vaalia vanhoja työtapoja ja vuotuisperinteitä, mutta työ vaatii perusteellista suunnittelua.

Sepänmäen käsityö museon kehittämis- ja hoitosuunnitelma

Laadin keväällä 2022 Aalto-yliopistossa maisema-arkkitehtuurin diplomityönä kehittämis- ja hoitosuunnitelman Sepänmäen käsityöläismuseolle. Työn tarkoituksena oli osoittaa kotiseutumuseoiden asema kulttuurimaiseman ja arkisten ympäristöjen vaalijana sekä pihojen perinteisten hoitotapojen ylläpitäjänä ja tarjota malli niiden hoidon ja toiminnan järjestämiseen. Kehittämis- ja hoitosuunnitelma on sovellettavissa kotiseutumuseoiden tarpeisiin yleisemminkin.

Sepänmäen käsityö museo on Mäntsälän kunnan omistama kotiseutumuseo Mäntsälän Hirvihaaran kylässä. Se on noin puolentoista hehtaarin entisellä kylän yhteismaan alueella, ja siihen kuuluu yli 20 rakennusta 1600-luvun lopulta aina 1900-luvun alkuun. Osa Sepänmäen rakennuksista on alkuperäisiä ja osa on siirretty alueelle muualta Mäntsälästä museon perustamisen yhteydessä 1970-luvulla. Sepänmäen museoalue ja sen yli 8 000 esineen kokoelma kertovat 1700–1900-lukujen käsityöläisten ja itsellisten elämästä Sepänmäellä.

Museoalue on vaatimaton, mutta kaunis ja rauhallinen kotiseutumuseohelmi, joka esittää alempan yhteiskuntaluokkaan kuuluneiden käsityöläisten ja itsellisten elämää. Alue toimi tärkeänä palvelukeskukseksi 1800-luvulla kartanottomassa kylässä muutaman kilometrin päässä Mäntsälän kirkonkylältä. Itselliset eivät saaneet elatustaan maanviljelystä, ja Sepänmäellä he maksoivat osuuttaan yhteismaalla asumisesta palveluillaan. Poikkeuksellisesti kylän seppä ei toiminut tilallisen torpparina, vaan hän omisti hieman omia peltoja ja metsää.

Työni haasteena oli selvityksen ja suunnittelun lähtötietojen hajanaisuus, toisinaan kyseenalainen totuudenmukaisuus tai tiedon puuttuminen. Vastaavaa kotiseutumuseon pihapiirin kehitys- ja hoitosuunnitelmaa ei löytynyt hyödynnettäväksi esimerkkinä tai referenssinä. Tämä lähtökohta osoitti sekä paikallisen, Sepänmäelle laadittavan kehitys- ja hoitosuunnitelman laatimisen tarpeen, että yleisemmän toimintamallin puutteen.

Sepäntuvan omenapuu kukkii.

Kuva: Sirkku Mäkelä, Mäntsälän museopalvelut.

Uuden kehittämis- ja hoitosuunnitelman lähtökohdat

Sepänmäen museoalueelle on tehty aiemmin vuonna 2004 perusparannuksen yhteydessä vihersuunnitelma, mutta sen hyödyntäminen osoittautui haasteelliseksi. Vihersuunnitelmaa ohjanneet tavoitteet ja taustaselvitykset sekä kasvivalintojen perusteet jäivät epäselviksi. Myös hoitotoimenpidesuosituksukset puuttuivat, eikä suunnitelmassa esitetty selkeästi esimerkiksi olemassa olevaa, poistettavaa, kunnostettavaa ja korvattavaa kasvillisuutta. Vanhojen valokuvien perusteella pystyin päättämään osan perusparannuksen aikaisista kasveista, mutta toisten kasvien kohdalla vaikutti siltä, että istutusten sijainti oli muuttunut tai niitä ei ollut toteutettu tai ne olivat jopa hävinneet parinkymmenen vuoden aikana.

Kehittämissuunnitelmani tavoitteena oli liittää Sepänmäen museopiha osaksi museon 1800-luvun käsityöläisistä kertovaa tarinaa. Halusin pihan korostavan museon identiteettiä käsityöläismuseona ja kuvaavan ympäristön arkista kauneutta ja pienipiirteisyyttä. Kehittämissuunnitelmalla toivoin myös kunnioittavani museon perustajana pidetyn Osmo Viljasen (1919–2009) tekemää museosuunnitelmaa museon alkuajoilta 1970-luvulta.

Kehityssuunnitelmassa käsittelen pihan muutoksia kokonaisvaltaisesti kasvillisuuden, polkujen, aitojen ja muiden muutosehdotusten suhteen. Alueen tarinaa

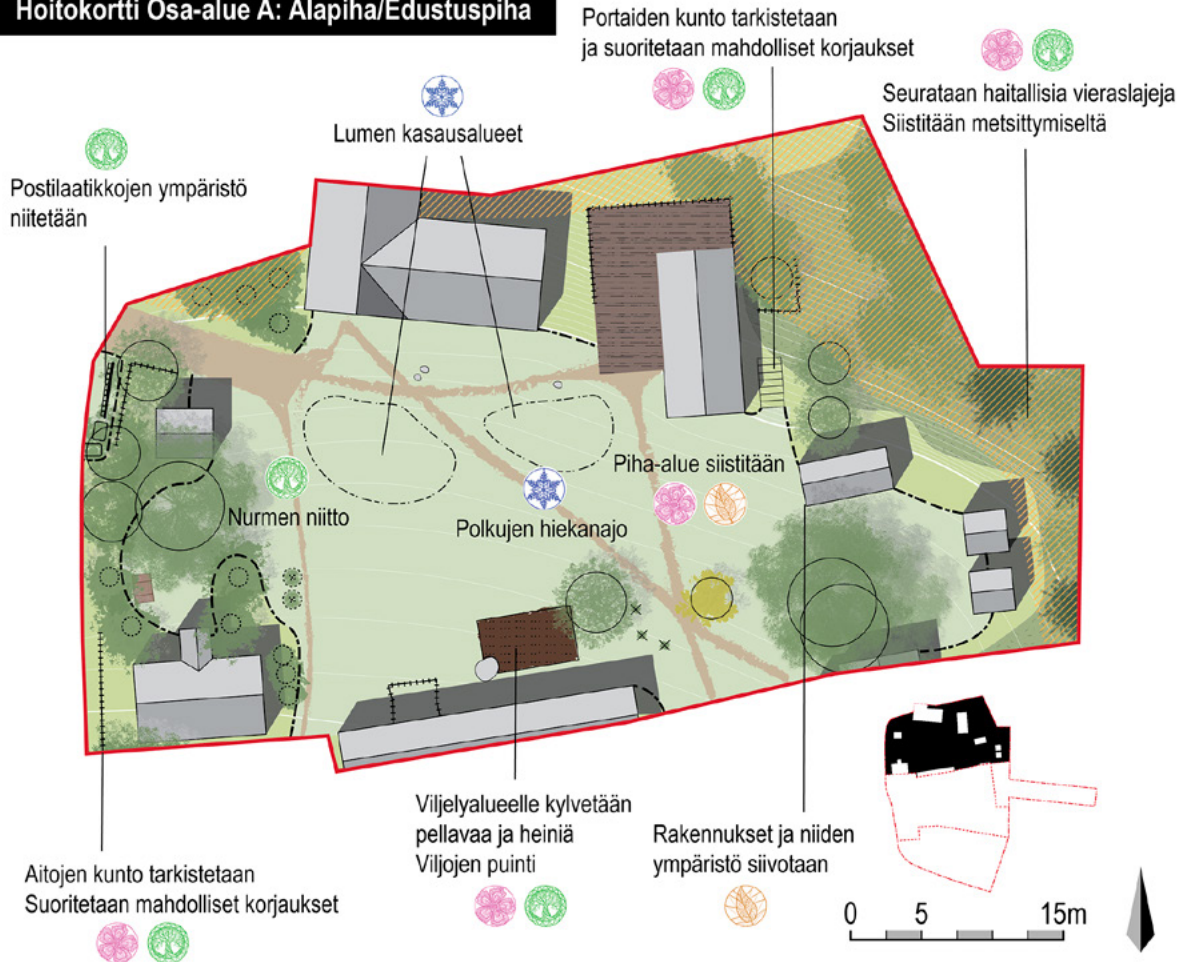
elävöittääkseni nimesin museoalueen kolme eri pihaa historiatarkastelun perustella edustuspihaksi (alapiha), kotityön pihaksi (keskipiha) ja kansanparantajan pihaksi (yläpiha).

Kasvillisuus kertoo menneisyydestä

Suunnitelmassani Sepänmäen museopihan kasvillisuus säilytetään pääosin ennallaan, koska tarkempia inventointeja ja kuntotutkimusta ei kasvillisuudesta ole tehty. Museopihoille ehdotettujen uusien viljelysten, muun muassa vanhojen viljelykasvien, hyötykasvien ja lääkekasvien avulla on mahdollista kertoa asukkaiden toiminnasta ja paikan historiasta. Pellava, heinä, apila ja perinteiset kasvimaalla viljellyt hyötykasvit kuten pavut, nauriit, porkkanat ja lantut sekä marjat, hedelmät ja lääkekasvit kertovat museokävijöille käsityöläisyhteisön menneestä elämäntavasta ja suomalaisesta puutarhakulttuurista.

Puutarhan ja pellon satoa voidaan hyödyntää monin tavoin esimerkiksi museokahvilan antimien raaka-aineina. Pienillä piha-alueilla paikallisten kulttuurikasvien vaalimisen lisäksi olisi mahdollista ylläpitää myös perinteisiä hoitomenetelmiä, kuten niittämistä ja heinä nostamista krakaseipälle.

Hoitokortti Osa-alue A: Alapiha/Edustuspiha

	Talvi ❄️	Kevät 🌸	Kesä 🌿	Syksy 🍂
Kunta	- Hiekanajo - Puiden hakkuu tarvittaessa, voidaan ostaa yritykseltä - Tulevan vuoden tapahtumien suunnittelu - Lumen kasaus	- Kevätsiivouksen järjestäminen - Tarkistetaan rakenteiden kunto ja vaadittavat korjaukset suoritetaan	- Nurmen niitto tai sen ostaminen yritykseltä	- Kesäsesongin päätyttyä loppusiivouksen järjestäminen
Seura/ kyläyhdistys	- Tulevan vuoden tapahtumien suunnittelu	- Kevätsiivouksen järjestäminen	- Kesäeläinten järjestäminen, alapihalla kanatarha - Viljojen puinti, mukana voi olla ammattiyritys - Hedelmien ja marjojen kerääminen	- Syksyn siivouksen järjestäminen
Yritykset	- Viljelyalueen maanparannus lannan-, mullan- tai savenajona	- Mukaan kevätsiivoukseen mm. ammattiopastuksena, työvälineapuna - havujen hakkuu kuivikkeeksi navettaan	- Viljojen puinti ja käsittely - Nurmen niitto - Hedelmien ja marjojen kerääminen	- Avuksi syksyn siivoukseen
Vapaaehtoiset	- Hiekanajo opastettuna - Piha-alueen omatoiminen siivous roskista - Rakenteiden kunnon seuraaminen	- Kevätsiivous opastettuna - Korjaamistyöt opastettuna	- Piha-alueen omatoiminen siivous roskista - Vieraslajien seuraaminen - Hedelmien ja marjojen keräminen	- Syksyn loppusiivoukseen osallistuminen

Hoitosuunnitelman tavoitteena on jäsenellä tarkemmat konkreettiset toimenpiteet Sepänmäen museon pihapiiriin. Suunnitelman keskeisinä ajatuksina olivat vuodenaikojen sykli sekä maisemanhoidon jakaminen useamman toteuttajatahon kesken.

Kuva: Hilja Léman.

Havainnekuvat museon talvisesta ja kesäisestä pihapiiristä.
Kuvat: Hilja Léman.

Polut ja reitit museopihan runkona

Polkujen palauttamiseen ehdotin menetelmäksi niiden tekemistä perinteisesti kulkemalla tiettyjä reittejä rakennusten välillä. Polkujen palauttaminen pelkästään kuluttamalla voi olla haastavaa, mutta poluille voidaan antaa alkua kaapimalla nurmipintaa ja antamalla alla olevan moreenin ja mahdollisen hiekan tulla pintaan. Väliaikaisilla tai pysyvillä aidoilla voidaan ohjata vierailijoiden reittejä kulkemaan yleisemmin alueilla, joille polkujen toivotaan muodostuvan. Lisäksi kesäoppaita voidaan neuvoa kulkemaan toivottujen polkujen mukaisia reittejä, jolloin kulutus tekee aikanaan tehtävänsä.

Kesän tapahtumien aikaan myyntikojut ja muut museotoimintaa varten tarvittavat elementit voidaan sijoittaa niin, että ne tukevat polkujen syntymistä suunnitelman mukaisesti. Talvisin polkuja voidaan pitää kunnossa perinteisellä ”hiekanajolla”. Lumien sulaaessa hiekka asettuu luontevasti osaksi pihapiirin polkuja. Näin voidaan varmistaa polkujen kehittyminen, vahvistuminen ja säilyminen siinä määrin, missä polkujen muodostuminen muiden kehityssuunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden avulla ei riitä.

Museopihan hoito vuodenkierrossa

Sepänmäen museon piha-alueen hoito perustuu nykyisin kunnan palkkaaman ulkopuolisen yrityksen tekemään nurmenleikkuuseen sekä kiinteistöhoitajan ja kesätyöntekijöiden tekemiin pieniin pihatöihin kesä-

kauden aikana. Kunnan omistamalla museon pihalla on helppoa ja vaivatonta käyttää samoja viherhoidon palveluita kuin kunnan muillakin viheralueilla, mutta se johtaa helposti museopihan omaleimaisuuden katoamiseen ja perinteisten pihan hoitomenetelmien unohtumiseen. Pihapiirin säilyminen vaatii kuitenkin jatkuvaa ja tarkoituksenmukaista hoitoa, joka pitää alueen viihtyisänä vierailijoille ja tuleville sukupolville. Vuodenaikojen syklissä tapahtuva pihan hoito perustuu ajatukseen jatkuvuudesta. Työt muodostavat osan museon toimintaa ja perustuvat maaseudulla tehtyihin perinteisiin vuotuistöihin. Yhteisöllisyyden korostamisen piha-alueen hoidon järjestämisessä voi nähdä ratkaisuna usein pieniin ylläpidon resursseihin.

Mistä löytää sopivia toimijoita ylläpitämään museopihaa? Museopihojen pitkäjänteinen kehittäminen ja hoito riippuu paljolti kotiseutumuseoiden omistajien kiinnostuksesta, mutta myös sopivien yhteistyöverkostojen rakentamisesta. Sepänmäen kehittämis- ja hoitosuunnitelmassa ehdotan mallia, jossa työt museopihalla on jaettu useamman toimijan kesken. Päävastuun kantaa kunta, joka omistajana johtaa ja koordinoi museopihan ylläpitoa sekä tekee tarvittavat investoinnit, suunnitelmat ja huolehtii valvonnasta. Osa tehtävistä hankitaan ostopalveluina paikallisilta yrityksiltä, kuten niittotyöt. Yritykset voivat osallistua monipuolisesti pihapiirin suunnitteluun, hoitoon, tapahtumien järjestämiseen ja vapaaehtoisten opastamiseen. Paikallinen seura ja kyläyhdistys vastaavat esimerkiksi tapahtumien suunnittelusta ja järjestämi-

sestä, esimerkiksi jatkamalla kesäisin eläinten pitoa Sepänmäen pihapiirissä.

Vuotustöitä voidaan tehdä paikallisten yritysten ja vapaaehtoisten voimin talkoilla. Sepänmäellä vapaaehtoiset voivat olla naapureita, kyläläisiä ja muita paikallisia, jotka ovat toiminnasta kiinnostuneita. Kevät- ja syystalkoisiin voivat osallistua myös esimerkiksi lähikoulujen oppilaat, jolloin kehitystyö toimii myös paikallishistorian oppituntina. Muina aikoina vapaaehtoiset voivat esimerkiksi valvoa alueen kuntoa ja huolehtia sen siisteydestä.

Mikäli vapaaehtoistoiminnan määrää halutaan lisätä, voidaan harkita seuran tai yhdistyksen jäsenen nimeämistä vastuuhenkilöksi kunnan ja vapaaehtoisten väliseen tiedonvaihtoon sekä opastamaan vapaaehtoisia. Olennaista on, että toimijat ovat selvillä vastuistaan. Päämääränä on museoalueen hyvä hoito ja ympäristön säilymisen varmistaminen.

Hoitosuunnitelma kotiseutumuseopihan suunnannäyttäjänä

Vihreän kulttuuriperinnön merkitys on tunnustettu ja tunnustettu, mutta tutkimustyö ja toimenpiteet perinnön vaalimiseksi ovat painottuneet julkisiin puistoihin ja niin sanottuihin arvokohteisiin, kuten kartano- ja huvilapuutarhoihin. Maaseudun pienemmät kulttuuriympäristöt, kuten kotiseutumuseoiden pihat, ovat usein jääneet merkittävämpinä pidettyjen kohteiden varjoon. Kotiseutumuseoiden asema vihreän kulttuuriperinnön ja arkisten kulttuurimaisemien näyttämönä ja säilyttäjänä on tärkeä, mutta samalla niiden luonne ei-ammattillisesti hoidettuina kesämuseoina on usein haaste.

Museopiha on museon rakennusten ja esineistön tapaan ikkuna historiaan. Museopihaa suunniteltaessa tulee aina huomioida muiden vihersuunnitelmien tapaan muun muassa suunnittelukohteen sijainti ja kasvuolot sekä kotiseutumuseoiden tapauksessa selvittää paikalliset kulttuurikasvit ja niiden hoidotavat. Joissakin kohteissa voi olla olennaista esittää kohteen eri aikakausien mukaisia ympäristöjä, ja sovittaa ne nykyiseen museotoimintaan. Myös kohteen museoaikaiset vaiheet ja muutokset on syytä huomioida. Matkailun palvelutarpeet on hyvä arvioida hoitoa

ja käyttöä suunniteltaessa. Museopihan käytön lisääminen maltillisesti kesäkauden ulkopuolella ja toiminnan säännöistä sopiminen varmistavat kohteen kesto-kyvyn. Kohteen omistaja päättää lopulta, minkälaiset ratkaisut ovat toiminnan kannalta mielekkäitä.

Laatimani malli kotiseutumuseon kehittämis- ja hoitosuunnitelmaksi on vapaasti hyödynnettävissä ja sovellettavissa. Suunnitelman tekemiseen sekä sen toteuttamiseen kannattaa käyttää ammattiapua. Huolellisesti laadittu kehittämis- ja hoitosuunnitelma ja erilaisten toimijoiden välinen koordinoitu yhteistyö antavat hyvät edellytykset toteuttaa uudistuksia ja huolehtia vihreästä kulttuuriperinnöstä pienilläkin taloudellisilla resursseilla.

Museoviraston vuonna 2005 julkaisemassa *Opas paikallismuseon hoitamiseen* -teoksessa neuvotaan museoita tekemään museosuunnitelma, johon ulkomuseoissa liittyy myös piha-alesuunnitelman laatiminen.

Perinnekasvit museopuutarhoissa -kehittämis-hanke vuosina 2009–2013 pyrki herättämään kestävien ja historiallisten kasvien viljelyä paikallisesti muun muassa paikallismuseoiden kautta. Hankkeen tuloksena syntyi opas *Museopuutarha: Perustaminen ja hoito* (MTT 2014). Opas on toistaiseksi ainoa kattavampi ohjeistus minkä tahansa kotiseutumuseon pihapiirin kunnostusta ja hoitoa suunniteltaessa.

HILJA LÉMAN valmistui Aalto-yliopistosta kesällä 2022 maisema-arkkitehdiksi. Hänen kiinnostuksensa kulttuurimaisemia kohtaan johti teemoittamaan sekä kandidaatin- että maisteriopintojen loppuöitä. Nyt hän työskentelee FCG:llä tehden muun muassa maiseman ja kulttuuriympäristön vaikutusten arviointeja tuulivoimahankkeissa.

Lohjan Museon, vanhan pappilan, piha-alue sopii monenlaisten tapahtumien näyttämöksi.
Kuva: Lohjan Museo

Ihan pihalla!

Lohjalla viihdytään museon puutarhassa

KAROLIINA JUNNO-HUIKARI

Lohjan Museon Ihan pihalla! -hankkeessa loikoiltiin riippumatossa ja joogattiin tammien alla taiteen ympäröimänä. Hanke loi uudenlaisia, asiakaslähtöisiä tapoja tutustua kulttuuriperintöön. Se kohensi kulttuuriympäristötietoisuutta ja loi vapaa-ajanviettomahdollisuuksia Lohjan Museon ja Johannes Lohilammen museon pihalle ja puutarhaan myös museon aukioloaikojen ulkopuolella.

Vaikka varsinainen hanke on päättynyt, ovat monet museon toimintatavat muuttuneet hankkeen myötä pysyvästi.

Lohjan Museo sijaitsee aivan kaupungin ytimessä, keskiaikaisen kirkon kainalossa. Kun kävijä jättää keskustan taakseen ja suuntaa läheiseen museoon, hän astuu aivan eri maailmaan. Edessä avautuu merkittävä kulttuurimaisema peltoineen ja järvenselkineen. Itse museo sijaitsee entisessä pappilassa, jonka viehättävän 1860-luvulla rakennetun päärakennuksen läheisyyteen ryhmittyvät talousrakennukset vehreän puiston ympäröiminä. Piha on jakautunut hyöty- ja koristepuutarhaan sekä navetan edustan karjapihaan. Piha-alueelle leimallisia ovat vanhat tammet, vaaherat sekä Lohjan seudulle tyypilliset lukuisat omenapuut.

Johannes Lohilammen museo on historiallinen rustohollilila Sammatin maalaismaisemissa. Sen nykyinen päärakennus on valmistunut 1778. Museoalueeseen kuuluvat lisäksi jalka-aitta, syytinki- ja talousrakennus, viljamakasiini sekä kivenavetta ja sen viereinen vilja-aitta. Suojaisalla etupihalla kasvaa vanhoja lehtipuita, mutta varsinaista hoidettua puutarhaa tilaan ei enää kuulu. Lohilammen museo on avoinna vain kesäaikaan toisin kuin Lohjan Museo, joka on auki vuoden ympäri.

Ihan pihalla! -hankkeen taustalla vaikuttivat koronapandemia, sen aiheuttamat kokoontumisrajoitukset ja ulkoilijoiden kasvanut määrä museon ulkoalueilla. Lohjan Museolla havahduttiin siihen, että kauneudesta huolimatta pihat eivät olleet kävijöille kovinkaan elämyksellisiä ja houkuttelevia. Lisäksi museoiden puu-

tarhoista ja niiden kulttuurihistoriasta kaivattiin lisää tietoa. Viehättävä miljöö tuntui tarjoavan lukuisia mahdollisuuksia, kun vain jollakulla olisi aikaa ja asiantuntemusta kehittää sen toimintoja. Näin sai alkunsa Ihan pihalla! -hanke, jonka tavoitteena oli Lohjan Museon ja Johannes Lohilammen museon alueiden saavutettavuuden kehittäminen ja elämyksellisyyden tuottaminen.

Hanke toteutettiin Museoviraston museoiden innovatiivisiin hankkeisiin suunnatulla avustuksella. Projektikoordinaattori Karoliina Junno-Huikari on vastannut suunnitelmista ja toimenpiteistä, yhteistyökumppaneiden hausta ja yhteisön sitouttamisesta toimintaan. Museon vakituinen henkilökunta on antanut taustatukea. Yhteistyö museon sisällä on ollut tiivistä, sillä hankkeesta ei haluttu muusta museon toiminnasta irrallista ja vain vuoden kestävää projektia, vaan sen toivottiin hyödyttävän museota ja kävijöitä myös tulevaisuudessa ja muuntuvan luontevasti osaksi museon perustoimintaa.

Yhteistyön hedelmiä

Hankkeen myötä tehtiin yhteistyötä useiden paikallisten toimijoiden ja käyttäjien, kuten päiväkotien, Lohjanseudun Puutarhaseuran, Saareلمان puutarhan, Luonnonvarakeskuksen, Uudenmaan maa- ja kotitalousnaisten sekä Lohjan kaupungin aluetoimikuntien,

Museolla tapahtuu ja piha-alueilla viihdytään myös talvikaudella.

Kuva: J. Kainulainen.

kirjasto-, matkailu- ja kulttuuripalveluiden, tilakeskuksen ja Lohjan Museon puutarhaa huolellisesti hoitavan Puistot ja viheralueet -yksikön kanssa. Mukana olivat myös paikallinen mehiläistarhaaja Hannu Torkkel, ympäristötaitelija Jenni Tieaho ja Lohjan Seudun Työttömät ry. Lukuisa joukko eri-ikäisiä museokävijöitä jakoi myös kokemuksiaan ja toiveitaan ja vaikutti näin hankkeen toteutukseen. Glimsin talomuseo Espoossa ja Meritalon museo Salossa kertoivat kokemuksiaan vastaavankaltaisista elävöittämissankkeista ja niiden toteutustavoista.

Hanke aloitettiin kartoittamalla jo olemassa olevat palvelut ja toiminnot. Niiden pohjalta luotiin karkea tavoitekartta, jonka pohjalta sekä parannettiin itse havaittuja kehityskohteita että otettiin yhteyttä sidosryhmiin ja selvitettiin heidän toiveitaan ja tarpeitaan. Hanke tehtiin kaupunkilaisille näkyväksi sosiaalisen median ja paikallislehden artikkeleiden ja uutisten avulla sekä myös muutoksilla museoympäristössä.

Esimerkiksi joulukaudella koko keskusta-alueelle näkyvään suureen kuuseen asennettiin jouluvalot ja piha-aittaan rakennettiin ympäri vuorokauden auki ollut jouluikkuna. Päiväkodin toiveesta kehitettiin heille räätälöity toiminnallinen joulukalenteri museon piha-alueelle. Samalla tavalla jatkettiin muinakin vuodenaikoina sekä museoalueiden omatoimista kohentamista että kävijätoiveina saatujen ehdotusten toteutusta. Esimerkiksi talvella joulukalenteria toivonut päiväkotijatkoi kesäkaudella käyntejään hoitamalla kasvilavoja, jotka museolle oli pystytetty heidän aloitteestaan.

Vuoden kestäneen hankkeen aikana museoiden ulkoalueilla kävi yhteensä reilut 14 000 kävijää. Tämä tiedetään, sillä heti hankkeen alussa museon porteille asennettiin kävijälaskurit. Tarkkaa vertailua menneisiin vuosiin ei voi tehdä, koska aiemmilta vuosilta numerotietoa ei ole. Muutos oli silti selvä: museon pihalla vieraili huomattavasti aiempaa enemmän kävijöitä erityisesti kesäkaudella ja joulusesonkina.

Pelargonirakkautta-näyttelyyn liittyvänä teemapäivänä pelargoniharrastajat kokoontuivat yhteen ja harvinaisuudet vaihtoivat omistajaa.

Kuva: Lohjan Museo.

Museolla tapahtuu

Hanke sai hyvin näkyvyyttä lehdissä, blogeissa ja sosiaalisessa mediassa. Erityisesti hankkeen alla toteutettu historiallisia ja paikallisia pelargonikantoja esitellyt *Pelargonirakkautta*-näyttely herätti huomiota jopa ulkomailla asti. Jenni Tieahon *Unennäkijä*-ympäristötaidenäyttely mystisine kierrätysmateriaaleista valmistettuine veistoksineen sekä luonnonäänimeditaatio ja taidejooga teosten äärellä toteutettuina niin ikään ihastuttivat yleisöä. Johannes Lohilammen museon piha-alueen tapahtumapäivät ja sellojooga olivat myös jotain aivan uutta ja keräsivät kiitosta paikallisyleisöltä.

Lohilammen perinnepäivien lisäksi tapahtumakalenteriin mahtui monenlaisia tema- ja tapahtumapäiviä. Koulujen loma-aikoina lapsille oli tarjolla ulkona tehtävärasteja, askartelua piha-aitassa, kepparirata, perinneleikkejä ja muuta mukavaa puuhaa. Museoilla järjestettiin lintuopastuksia, yrttikävelyitä, opeteltiin lavakauluskasvimaan tekoa ja omenapuun leikkausta.

Omenapuukurssilaiset olivat erityisen sitkeää tekoa, sillä kurssi-illaksi odotettiin mukavan leppeää kevät-säätä mutta saatiin historiallisen kova huhtikuinen lumimyrsky. Liekö myrskyn seurausta, että moni osallistujista aikoi illan päätteeksi harkita siirtymistä kursilla suosittelun elokuisen kasvua hillitsevän leikkaustavan kannattajaksi.

Museoilla oli mehiläispesiä jo vuosikymmeniä sitten, kun kiinteistöt toimivat vielä pappilana ja maatalona. Nyt pesät palautettiin Lohjan Museolle ja jatkossa myös Lohilammelle. Kuudesta museon navetan taakse pystytetystä pesästä saatiin ennätyssto, jota tuli purkitettuna ja museon omalla etiketillä varustettuna alkusyksystä museokauppaan myyntiin. Mehiläispesät saivat olla aitauksessaan rauhassa, minkäänlaista ilkivaltaa ei esiintynyt. Mehiläisistä ei myöskään ollut haittaa asiakkaille. Puutarhan hedelmä- ja marjasato sen sijaan oli yltäkyläinen. Pölyttäjien runsaus luultavasti edisti satoa ja toisaalta rehevä, kukkiva puutarha turvasi mehiläisille runsaan ja mieluisan ravinnon. Pölyttäjiä suosittiin myös museon viereisen Lohjan juhlametsän raivaustöissä. Vuosikymmeniä sitten istutetun, hoitamatta jääneen puupuiston kunnostuksen yhteydessä rakennettiin raivausjätteestä ötökkäaitaa ja jätettiin alue muutenkin tarkoituksellisesti puoliviliksi ja luonnon monimuotoisuutta vaalivaksi.

Viihdykettä ja tiedon muruja

Museoiden piha-alueilla haluttiin viestiä, että viihtyminen ja ajanvietto on sallittua, myös museon aukioloaikojen ulkopuolella. Tämä oli monelle kaupunkilaiselle aivan uutta. Museoiden pihoilla oli aiempaa runsaammin puutarhakalusteita, omenapuiden väliin viritettiin riippumattoja ja hankittiin piknikvilttejä lainattaviksi. Erinomainen museokahvila houkutteli väkeä paikalle.

Kävijäkokemus tarjoaa nyt aiempaa enemmän tietoa. Ulkoalueille pystytettiin pysyvät kyltit, joissa kerrotaan alueiden rakennuksista, niiden arjesta ja asukkaiden elämästä, museoiden historiasta ja puutarhakulttuurista. Näin kävijä voi tutustua historiaan ja elävään kulttuuriperintöön vaikkapa iltakävelyllä.

Opastettu yrttikävely Lohjan Museon yrttitarhassa järjestettiin yhteistyössä Maa- ja kotitalousnaisten kanssa.

Kuva: Lohjan Museo.

Unohdettu puutarha

Lohjan Museon puutarhasta ja sen kasvillisuudesta saatiin hankkeen aikana vain vähän lisätietoa, vaikka ennakkotoiveena oli selvittää puutarhan eri vaiheita ja erityisesti siellä nyt kasvavien puiden, pensaiden ja perennojen historiaa. Tieto oli kuitenkin vuosien varrella kadonnut, dokumentteja löytyi olemattoman vähän, eikä muistitieto kantanut riittävän pitkälle. Lohjan Museon puutarha onkin nyt nimenomaan museon puutarha, ei museopuutarha, eli sen kasvien alkuperää ja ikää ei tiedetä. Puutarhaa kunnostettiin laajasti 1980-luvulla, ja siinä vaiheessa lajisto on muuttunut voimakkaasti. Merkkejä vanhasta puutarhasta on tosin jäljellä runsaasti. Vanhimpien omenapuiden arvellaan olevan jopa 1800-luvulta, ja saksankirveli rehoittaa villiintyneenä varhaisen yrttimaan tienoilla. Perennoistakin osa lienee iäkkäitä ja alkuperäisiä, osa taas uusia ulkomaisia ostotaimia. Varmaa tietoa ei ole oikein mistään, ja historian eri kerrostumat ovat sekoittuneet toisiinsa viehättäväksi mutta dokumentoinnin kannalta harmillisen sekavaksi kokonaisuudeksi.

Koska varmaa tietoa ei ole, puutarhassa voi melko vapaasti luoda uutta tuhoamatta vanhaa. Museolla onkin kehitteillä yhteisöhanke, jossa kerätään vanhoja lohjalaisia perennoja säilytettäväksi museon puutarhassa. Ihan pihalla! -hanke saa siis toivottavasti jossakin muodossa jatko-osan. Jo nyt puutarhan vanhimmista omenapuista on otettu vartteita ja niiden kantojen elinvoima ja geenit pyritään säilyttämään. Sammatissa on paikallisyhteistyönä käynnissä pienhanke, jonka avulla pyritään säilyttämään Elias Lönnrotin Ida-tyttären istuttaman ruusupensaan perimä ja tarina.

Museon kävijät ovat useimmiten joko pienten lasten kanssa liikkuvia perheitä tai varttuneempia aikuisia, usein jo eläkeikäisiä. Nuoret aikuiset ovat museoille haastava kohderyhmä, vaikka idyllinen museomiljöö on erittäin suosittu kuvauspaikka rippijuhlien, lakkaisten ja häiden yhteydessä. Museon puutarhassa esitetty ulkoilmaelokuva kuitenkin tavoitti nimenomaan nuorison ja nuoret aikuiset. Lämpimässä elokuun

Lohjan museon piha-alueille pystytettiin kylttejä, jotka kertovat alueen, rakennusten ja puutarhan historiasta myös silloin, kun museon rakennukset ovat kiinni.
 Kuva: Lohjan Museo.

Unennäkijä-ympäristötaidenäyttely kiinnosti ja keräsi runsaasti katsojia.
 Kuva: Lohjan Museo.

Museo on kokoaan merkittävämpi

pimenevässä illassa valkokankaalle heijastettu musiikki keräsi 400 katsojaa museon puutarhaan tammien ja vaahteroiden alle. Toivomme, että ilta oli alku uudelle perinteelle.

Haasteita asetti hankkeen rajallinen budjetti, joka käytännössä riitti projektikoordinaattorin palkkaan, mutta muu rahoitus tuli löytää museon normaalista toimintabudjetista. Kun rahaa ei ollut, käytettiin kekseliäisyyttä tai jätettiin tavoite odottamaan tulevaa. Esimerkiksi museomiljööseen rakennettavat laajat lasten leikkialueet jäivät tekemättä, mutta perheen pienimmille on toki jo nyt tarjolla edullisempia perinneleikkiohjeita ja -välineitä. Ulkoilmaelokuvanäytös taas saatiin toteutumaan useamman kaupungin toimijan yhteisrahoituksella, sillä museolla ei olisi yksin ollut siihen mahdollisuutta.

Yllätyksenä opittiin, kuinka tärkeä museo on yhteisölle. Myönteinen palaute ja kaupunkilaisten halukkuus osallistua tapahtumiin ja kertoa mielipiteensä museosta oli runsasta. Hankkeen lopussa tehdyssä avoimessa kävijäkyselyssä nousivat erityisesti esille museon puutarhassa viihtyminen ja mahdollisuus oleskella siellä, ympäristötaidenäyttelyn sekä lapsille suunnattujen aktiviteettien ja tapahtumien tärkeys sekä kasveista ja historiasta saatava tieto alueella. Toisaalta saimme arvokasta palautetta esimerkiksi pysäköintialueen hankalasta sijainnista liikuntarajoitteisten kannalta ja puutarhan takaosan talvikunnossapidon puuttumisesta. Nämä seikat pyritään korjaamaan jatkossa.

Lohjan Museon strategisena tavoitteena on lisätä museon tunnettuutta sekä paikallisten asukkaiden että matkailijoiden parissa. Tavoitteena on astua ulos

Yhteisöllisyys voimavarana

perinteisen museon osin kapeista raameista ja avata ovia monimuotoisemmalle ja vapaammalle viihtymiselle ja olemiselle museon alueella. Strategia pyrkii ottamaan eri ikäryhmät ja kävijäsegmentit aiempaa paremmin huomioon, missä myös onnistuttiin. Museolla on nyt aiempaa enemmän tekemistä ja kokemista eri-ikäisille kävijöille. Museo tavoittaa entistä paremmin kävijät, jotka eivät ehkä ole varsinaisia historianharrastajia mutta nauttivat kulttuurihistoriallisesta miljööstä ja erilaisista menneisiin aikoihin linkittyvistä tapahtumista ja palveluista. Museo on laajentanut toimintaansa rajojaan etäämmälle ja tarjoaa elämyksiä ja kokemuksia heti porteista sisään astuttaessa. Museosta on tullut kokonaisuus eikä vain irrallisia rakennuksia tai näyttelyitä. Myös tavoite olla mieluinen vierailukohde eri vuodenaikoina on täyttynyt, ja kävijä saa iloa miljööstä muulloinkin kuin kesällä.

Erityisen tärkeäksi koemme eri ikäryhmien huomioimisen hankkeen sisällä. Valaistusta ja valvontakameroita lisäämällä on parannettu alueen saavutettavuutta ja turvallisuutta. Samoin visuaalisten yksityiskohtien kohentaminen on vaikuttanut yleiseen viihtyisyyteen ja alueen arvostukseen.

Hankkeen myötä museon yhteistyö paikallisten kulttuuritoimijoiden, yhdistysten ja yritysten kanssa on laajentunut ja syventynyt. Hanke on synnyttänyt uudenlaista, yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen nojaavaa toimintakulttuuria. Vaikka Lohjan Museo on aiemminkin kuullut asiakkaiden ja yhteisön toiveita, ovat hankkeen aikana toteutetut kävijäkyselyt, asukasillat ja tapaamiset paikallisten toimijoiden kanssa avanneet uusia näkymiä ja tapoja tehdä museotyötä yli toimialarajojen. Vaikka hanke on loppunut, ovat yhteistyöverkostot edelleen olemassa, samoin hyviksi koetut toimintatavat pysyvässä käytössä. Aivan uuttakin on luvassa. Ajatuksissa on muun muassa lohjalaisten vanhojen perennakantojen säilyttämisprojekti sekä omenaperinteen tallennus ja elvytys yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa.

Hankekoordinaattorin tavoitteena oli luoda toimintamallit, joiden monistaminen seuraavina vuosina olisi museon vakinaiselle henkilökunnalle mahdollisimman vaivatonta ja valmiiksi mietittyä. Tässä onnistuttiin, ja vastakin joulukuuseen syttyvät valot ja jouluikkuna ilahduttaa kävijöitä, päiväkotilapsille järjestetään räätälöityä toimintaa ja kävijä voi levätä riippumatossa omenapuiden katveessa. Pihalle pystytetyt infotaulut kertovat alueen historiasta kaikkina vuoden- ja vuorokaudenaikoina. Myös uudet avaukset ovat todennäköisiä, sillä verkosto on laajentunut ja museo koetaan aiempaa uudistus- ja yhteistyöhaluisempaan. Kävijäkyselyn vastausta lainaten ”sekä Lohjan Museo että Lohilampi ovat alkaneet elää uutta elämää”.

KAROLIINA JUNNO-HUIKARI työskentelee kulttuuri- ja tapahtumatuotannon sekä kulttuurintutkimuksen alalla Vantaalla ja läntisellä Uudellamaalla, aina yhteisöllisyyttä ja vahvoja juuria kasvattaen. Kotikulmat historiallisessa Helsingin pitäjän kirkonkylässä ovat toimineet innoituksen lähteenä puutarhakulttuurin tutkimukseen ja omaan puutarhaharrastukseen.

Helsingin yliopiston kasvitieteellinen puutarha on keskellä Helsinkiä sijaitseva historiallinen puutarha. Gustaf Nyströmin suunnittelema palmuhuone rakennettiin puutarhaan jo vuonna 1889.
Kuva: Natalia Alm, Luomus.

Keidas keskellä kaupunkia

Kaisaniemen kasvitieteellisessä ulkopuutarhassa vaalitaan luonnon monimuotoisuutta

SARI SIIPOLA

Aistit auki puutarhaan! Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassa tutkitaan kaikilla aisteilla. Puutarha on myös monen eliön koti keskellä kaupunkia.

Monimuotoisuutta monimuotoisesti

Keidas herättää mielikuvan vehreästä, palmujen ja makean veden täyttämästä alueesta keskellä kuivaa ja pölyistä aavikkoa. Sanan määritelmä kuvailee sitä seuraavasti: ympäristöään kosteampi ja kasvillisuudeltaan rehevämpi alue aavikolla. Miksi siis kutsumme varsin sateisen Helsingin keskellä olevaa Kaisaniemen kasvitieteellistä puutarhaa keitaaksi?

Nimitys on tietysti vertauskuvallinen. Keidas erotuu ympäristöstään kasvillisuutensa runsauden ansiosta. Kaupungissa vehreä puutarha toimii tällaisena saarekkeena. Se tarjoaa paikan, johon voi tulla hengähtämään, virkistäytymään ja ammentamaan tietoa. Keskeisen sijainnin ansiosta puutarhaan voi tulla suunnitellusti tai hetken mielijohteesta lähistöllä liikkueensa.

Ulkopuutarha on maksuton ja auki vuoden jokaisena päivänä. Se on helposti saavutettava ja luonteva kohde moneen tarpeeseen. Puutarhalle aamulla saapuessa paikalla on usein kasveja ihmetteleviä päiväkotiryhmiä, lintubongareita ja kasvihuoneiden eteläseinustan lämmöstä nauttavia aamuvirkkuja.

Kasvillisuuden täyttämällä ympäristöllä on monia myönteisiä vaikutuksia: syke tasaantuu, hengitys tasaantuu, stressihormonit vähenevät, verenpaine laskee, mieliala kohenee, keskittymiskyky paranee ja immuunipuolustusjärjestelmä vahvistuu. Kaikki edellä mainitut vaikutukset ilmenevät vaihtelevasti jo kymmenen minuutin – kahden tunnin ”viherympäristöaltistuksessa”.

Puutarha ei kuitenkaan hyödytä vain ihmisiä. Hyönteisille, linnuille, nisäkkäille ja monille muille eliöille se on turvasaareke, josta löytyy ravintoa, pesimispaikkoja, vettä ja lajikumppaneita. Näin Kaisaniemen kasvitieteellinen puutarha tukee laajasti koko elonkirjon monimuotoisuutta.

Tässä artikkelissa tarkastellaan sitä, mitä kaikkea voidaan ottaa huomioon, kun halutaan tukea sekä ihmisen että muun eliökunnan hyvinvointia. Tähän ei tarvita laajaa puutarhaa tai erityisen suurta pihaa. Jopa pölyttäjiä suosiva parveke edesauttaa monimuotoisuutta! Siksi artikkelin lopussa kerrotaan vinkkejä siitä, miten Kaisaniemen kasvitieteellisen puutarhan monimuotoisuustoimia voidaan soveltaa pienessäkin tilassa. Kun rakennetulla kaupunkialueella on tarpeeksi tiheässä näitä elonkirjoja tukevia saarekkeita, ne muodostavat yhdessä keitaiden verkoston, joka tukee kaupunkiluonnon rikkautta ja lajien selviytymistä.

Iloa aisteille ja pörriäisille

Kasvihuoneiden takana avautuu alue, joka on täynnä aistien ja evoluution juhlaa. Valtaosa alueesta on evoluutiopuutarhaa, jossa pääsee kulkemaan ajassa 400 miljoonaa vuotta halki kasvien kehittymishistorian. Evoluutiopuutarhan ”kainalossa” sijaitsee Aistien puutarha. Sen viereen taas on suunnitteilla kasvien ja pölyttäjien monimutkaisia suhteita hahmottava

Varhain keväällä kukkivat kasvit tarjoavat ravintoa pölyttäjiille ja mielen virkistystä muille vierailijoille.
 Kuva: Aino Anttila, Luomus.

Pölyttäjäpuutarha. Alueet toimivat kokonaisuutena, jonka osat tukevat ja täydentävät toisiaan.

Aistien puutarha päästää kävijät kokemaan kasveja kaikilla aisteilla. Muualla puutarhassa kasveihin ei voi koskea, koska kasvit saattavat olla ihoa ärsyttäviä tai myrkyllisiä, mutta tässä osiossa kasvit on valittu niin, että ne ovat turvallisia pienimmillekin tutkijoille. Aistien puutarha on erityisen antoisa aistirajoitteisille vieraille. Sitä voi tutkia puhtaasti aistielämysten vuoksi tai käyttää moniaistillista kokemusta esimerkiksi oppimisen tukena.

Eryyisesti päiväkotiryhmät ja lapsiperheet ovat olleet tyytyväisiä siihen, että Aistien puutarhassa on turvallista pientenkin lasten kanssa. Lapsilla on luontainen tarve tunnustella kasveja, eikä tätä voi tehdä muualla puutarhassa. Mahdollisuus moniaistilliseen vierailuun rohkaisee toki myös aikuisia käyttämään kaikkia aistejaan, mikä avaa parhaimmillaan uusia ulottuvuuksia kasvimaailman kokemiseen ja esimerkiksi oman puutarhan suunnitteluun. Aistien puutarhasta löytyy neljä aistien mukaan rajattua osaa.

Itsestään selvin **tuoksun** lähde ovat pölyttäjiä medellä houkuttavat kukat. Monilla kasveilla on myös tuoksuva lehdet. Ne haihduttavat ilmaan eteerisiä öljyjä, jotka auttavat kasvia torjumaan tuholaisia ja kuivuutta. Kasvit käyttävät lehtien tuoksuja myös keskinäisessä viestinnässään, vaikkapa varoittaakseen naapuria kasvia syövästä tuholaisesta. Ihmiselle kasvien tuoksuaineet ovat olleet kallisarvoisia hajusteita ja mausteita tuhansia vuosia. Ne vaikuttavat tunteisiin ja vireystilaan sekä tuovat mieleen muistoja. Puutarhassa tuoksut ovat aidoimmillaan ja niistä voi nauttia rentouttavan, vehreän kasvillisuuden keskellä.

Tuoksujen lisäksi lehtien mielenkiintoiset **muodot** ja **pinnat** palvelevat kasvien selviytymistä. Samettisen pörröiset tai vahamaisen paksut lehdet suojaavat suoralta auringon paahteelta ja estävät veden liiallista haihtumista. Hedelmissä on usein tuulen mukana leijumista edistäviä rakenteita. Tahmeat ja piikkimäiset hedelmät takertuvat eläimiin, mikä varmistaa pitkän matkan turkissa tai höyhenissä.

Miltä hiekka tuntuu paljaan jalan alla? Entä kaislat tai rantakivet? Sulje silmät ja tunnustele! Lapsia paljasjalkapolulla Kasvitieteellisen puutarhan Aistien puutarhassa.

Kuva: Luomus.

Kesällä ja syksyllä puutarhurit järjestävät paikalle makukärryn, josta voi maistella Aistien puutarhan hyötykasveja. Herkullisen **makuiset** marjat, hedelmät ja siemenet maistuvat ihmisen lisäksi monille muillekin eläimille. Puutarhan kasvit auttavat esimerkiksi talveh-tivia lintuja. Vastavuoroisesti linnut auttavat kasvien siemeniä levittäytymään kauemmas emokasvistaan. Näin kasvit kasvavat perimältään monimuotoisessa ympäristössä, mikä tekee niistä terveempiä ja auttaa sopeutumista olosuhteiden muuttuessa.

Myös ihminen on tehnyt osansa kasvien levittämisessä. Hedelmiä, mausteita, lääkekasveja ja nautinto-aineita on kuljetettu mantereelta toiselle. Kasveja on istutettu, vaalittu ja jalostettu. Näin monista kasveista on tullut kosmopoliitteja, joita kasvaa kaikkialla tropiikista pohjoiselle pallonpuoliskolle.

Kerroksellisesti kasvavat, elävän tilan muodostavat kasvit hellivät **näköaistia**. Auringon paahteessa mukavan varjon tarjoaa kaarikäytävä, jossa kiipeilevät erilaiset köynnöskasvit. Kasvit on valittu niin, että ne kukkivat monin erivärisin kukin mahdollisimman pitkään

keväästä syksyyn. Näin puutarhassa vierailevat voivat ihailla kukkaloistoa koko kesäkauden ajan.

Pitkin kesää jatkuva kukinta ilahduttaa myös pölyttäjiä. Kukat tarjoavat mettä ja siitepölyä hyönteisille alkukevään kimalaiskuningattarista syksyn myöhäisimpiin perhosiin. Tärkeintä ravinnon löytäminen on varhain keväällä ja myöhään syksyllä. Keväällä heräileville hyönteisille tarjolla on niukasti ravintoa, kun kukkivia kasveja on vielä melko vähän. Syksyllä taas tankkaavat esimerkiksi talvilepoon valmistautuvat kimalaiskuningattaret.

Jotta pölyttäjät löytävät kukat, niiden on oltava mahdollisimman selvästi näkyviä ja houkuttelevia. Hyönteiset näkevät värejä eri tavoin ja tämä näkyy siinä, mille kukille ne suunnistavat. Kimalaiset ja mehiläiset suosivat erityisesti keltaisia ja sinisiä kukkia. Perhosia vetävät puoleensa punainen, vaaleanpunainen, purppura ja keltainen. Yöperhoset löytävät yöllä aukeavat, valkoiset kukat. Kovakuoriaiset ja kukkakärpäset hakeutuvat vihreille ja vaaleille kukille. Kärpäset pitävät myös tummista kukista.

Lahopuujatkumo keskellä kaupunkia tarjoaa asuinpaikkoja ja ravintoa rikkaalle eliöstölle. Kannattaa pohtia, voisiko useammassakin museopuutarhassa olla maapuita osana puutarhan sommitelmaa?

Kuva: Luomus.

Myös kukan muodolla on väliä. Perhoset suosivat kukkia, joihin mahtuu laskeutumaan ja imemään mettä pitkällä imukärsällä. Pitkäkieliset kimalaiset keskittyvät syvätorvisiin kukkiin. Kukkakärpäset hakeutuvat kohti mykeröitä ja sarjakukkaisia, joissa kukat ovat asettuneet näyttäväksi ryhmiksi. Kovakuoriaiset taas hakevat usein ravintoa kulhon muotoisista kukista. Ihmistä ilahduttava, värikäs ja vaihtelevan muotoinen kukkameri ylläpitää siis myös monimuotoista pölyttäjäyhteisöä!

Siivekkäitä ja nelijalkaisia

Hyönteisiä, marjoja ja siemeniä pullollaan oleva puutarha on houkutteleva paikka niitä syöville linnuille. Viihtyäkseen linnut tarvitsevat myös pesäpuita ja piilopaikkoja. Puut, vaihtelevan korkuinen kasvillisuus, suojaisat pensaikot ja maahan jätetyt oksat tarjoavat niille ihanteellisen elinympäristön. Bonuksena puutarhan iloa tuottavat linnut pitävät kurissa tuhohyönteisten määrää ja syövät kasveja nakertavia toukkia.

Pienemmät linnut houkuttavat paikalle suurempia saalistajia. Kanahaukka on puutarhan säännöllinen vieras. Arboretumin eli puulajipuiston puissa on nähty myös pöllöjä.

Kesäyössä puutarhassa saattaa vilahtaa myös huippunopea lentäjä. Lepakko syö valtavan määrän hyönteisiä joka yö. Yhden kesän aikana syötyjen hyönteisten määrä voi olla jopa 1,3 kiloa! Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassa on sekä rakennettuja pönttöjä ja luonnollisesti muodostuneita puunkoloja erikokoisille linnuille että lepakkopönttöjä lepakoille.

Kaikki vieraat eivät ole yhtä toivottuja. Erilaiset jyr-sijät löytävät puutarhasta ruokaa ja piilopaikkoja siinä missä linnutkin. Ne ovat myös hyvää saalista petolinnuille. Valitettavasti sinänsä suloiset citykanit ja ruskot järsivät myös kasveja. Etenkin uhanalaisia kasveja sisältävässä kasvitieteellisessä puutarhassa loikkivien vieraiden näkeminen ei välttämättä herätä riemua.

Onneksi nuoret puut ja pensaat voi suojata verkolla. Poikkeuksellisen lumisina talvina jäniseläimet saattavat tosin päästä lumivallin kautta verkkojen yli. Suuremmissa vaarassa ovat kuitenkin keväisin maasta nousevat sipulikasvit, jotka ovat erityisesti rusakoiden suurta herkkua, mutta valtaosa niistäkin on aina säästynyt kävijöiden ihailtavaksi.

Koteja pienimmille

Hyönteiset saavat ruokaa monimuotoisesta kasvillisuudesta, mutta niitä voi vaalia myös tarjoamalla asunto-palveluita. Puutarhan hallittu hoitamattomuus on erinomainen tapa lisätä monimuotoisuutta.

Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassa kaadettuja puunrunkoja ja pystyyn kuolleita puita jätetään paikoilleen, asuinpaikaksi hyönteisille, hyönteisiä syöville eläimille, sienille ja sammalille. Monet pölyttäjät kuten mesipistiäiset ja kovakuoriaiset tarvitsevat kuoleiden puiden osia lisääntyäkseen. Puun runkoja käyttävät mielellään myös koloissa pesivät linnut.

Lahopuiden lisäksi puutarhan hyönteisasukkaille on tarjolla monien eri pölyttäjien suosimia hyönteishotelleja, jotka on asetettu mahdollisimman lämpimille ja suojaisille rinteille ja seinustoille.

Syksyisin puista putoavia lehtiä on Kaisaniemen kokoisessa puutarhassa pakko viedä osittain kompos-

Vesi on puutarhojen olemassaolon edellytys ja klassinen aihe. Lampi, vesiallas tai suihkulähde tarjoaa virkistystä ja elinympäristön monelle puutarhan asukkaalle.

Kuva: Natalia Alm, Luomus.

Vesipiste hyödyttää monia

toitavaksi puutarhan ulkopuolelle. Osa lehdistä kuitenkin jätetään maahan ja kasataan puiden ja pensaiden juurelle.

Lehdet ja muu eloperäinen aines lisäävät maaperän pieneliöstön lajirunsausta sekä vilkastuttavat sen toimintaa. Eloperäisen aineksen ansiosta eri lierolajien kannat lisääntyvät. Lierot kuohkeuttavat maata, minkä johdosta maan tiivistymisalttius vähenee, vesi pääsee imeytymään maahan ja maanpinnan myötäinen valunta vähenee. Lehtikasat tarjoavat myös pesiä horrostaville siileille.

Maaperän ilmavuuden ansiosta kasvien juuret voivat paremmin. Kasvu on runsaampaa ja terveempää. Maaperän eliöiden monimuotoisuus on siis helppo ja edullinen maanparannuskonsti!

Kasvihuoneiden takana Evoluutiopuutarhassa on maaston muotojen mukaisesti muodostettu pieni lampi, joka hyödyttää monenlaisia lintuja, nisäkkäitä ja hyönteisiä. Lammessa uiskentelee vesilintuja ja paikalla käyvät juomassa muun muassa ketut, oravat ja siilit. Monet linnut myös peseytyvät lammessa. Vedessä lisääntyvien hyönteisten toukat tuovat paikalle petohyönteisiä. Istutetut vesikasvit tarjoavat ruokaa ja suojaa sekä veden pinnalla että pinnan alla.

Lammen lisäksi puutarhassa on suihkulähteitä. Vettä myös suihkutetaan ja sumutetaan kesäisin paljon nurmikoiden ylläpitämiseksi. Sammalpuutarhassa sumuttimet luovat kostean mikroilmaston herkästi kuivuville sammalille. Kosteista pienympäristöistä hyötyvät toki myös hyönteiset, muut pieneliöt, linnut ja nisäkkäät, etenkin kesien ja alkusyksyjen kuivuusjaksojen aikana.

Kuva: Sanna Saari, Luomus.

Monimuotoisuutta pienillä teoilla

Laajan puutarhan toimet saattavat vaikuttaa suurilta ja vaikeilta toteuttaa. Pienessäkin puutarhassa, pihalla tai parvekkeella on kuitenkin mahdollista tukea monimuotoisuutta edullisilla ja helpoilla keinoilla. Alla luetellaan viisi ilmaista ja viisi kohtuullisilla kustannuksilla toteutettavaa toimenpidettä elävämmän ja monimuotoisemman kaupunkiympäristön tukemiseksi.

Maksuttomat keinot

Tee vähemmän. Hallittu hoitamattomuus on helppo ja tehokas keino lisätä puutarhan tai pihan lajirunsausta. Jätä nurmikko leikkaamatta ja anna luonnonkasvien kukoistaa istutettujen kasvien joukossa. Pölyttäjien ja muiden eliöiden lisäksi teosta hyötyvät kaikki kasvit. Pölyttäjien runsastuessa saat myös paremman sadon hyötykasveistasi.

Jätä pudonneet risut ja oksat mahdollisuuksien mukaan maahan. Jos haluat siistiä ne pois, siirrä ne pihan tai puutarhan huomaamattomampaan osaan. Jos joudut kaatamaan puun tai suurikokoisen pensaana, **jätä ainakin osa rungosta ja mahdollisesti myös kanto lahoamaan paikoilleen.** Monimuotoisuuden tukemisen lisäksi lahopuu tasapainottaa maaperän bakteerikantaa, mikä vähentää ihmisten allergiaherkkyyttä ja parantaa vastustuskykyä. Vilkastuneen pieneliötoiminnan seurauksena maaperä kuohkeutuu ja kasvien juuret voivat paremmin.

Vältä maan muokkaamista, suosi kasvipeitettä ja katteita. Maan muokkaamisesta luopuminen lisää eloperäisen aineksen määrää ja parantaa maan mikrobitoimintaa.

Jätä syksyllä puista putoavat lehdet paikoilleen. Osan voit haravoida siileille sopiviksi pesäkasoin tai puiden ja pensaiden juurelle talvisuojaksi. Lierot ja erilaiset pieneliöt syövät ja hajottavat lehtiä. Samalla ne kuohkeuttavat maan rakennetta ja vapauttavat lehdistä ravinteita. Suuret, esimerkiksi vaahterasta pudonneet lehdet voi silputa ruohonleikkurilla maatumisen varmistamiseksi.

Älä leikkaa pystyyn kuihtuneita kasveja syksyllä, vaan jätä ne paikoilleen lakoamaan lumisuojuksi tai pystyyn talventörröttäjiksi. Näin edesautat kasvien talvehtimistä ja tarjoat ruokaa ja suojaa talvilinearille.

Kohtuullisten kustannusten keinot

Istuta mesikasveja, jotka kukkivat eri aikoina keväästä syksyyn. Erityisen tärkeitä ovat varhaiskevään ja syksyn kukkijat. Hyötykasveja voit istuttaa omiin laareihin tai koristekasvien joukkoon. Kasvien valitsemisessa auttavat puutarhaliikkeen ammattilaiset. Verkosta löytyy myös paljon tietoa ja vinkkejä.

Suosi monivuotisia kasveja, puita ja pensaita ja istuta ne ryhmiin. Monikerroksinen kasvillisuus tarjoaa ravintoa, elinympäristöjä, suojaa ja talvehtimisaikkoja pölyttäjille ja muille eläimille.

Rakenna lammikko tai tarjoa vettä matalasta altaasta tai astiasta. Veden saatavuus on tärkeää kaikille eläimille erityisesti kesähelteillä, mutta siitä hyötyvät aina muun muassa sammakot ja vedessä lisääntyvät hyönteiset. Esimerkiksi kukkaruukujen aluslautaset toimivat vesialtaina hienosti!

Kompostoi kodin ja puutarhan jätteet. Saat keittiön tähteistä ja puutarhajätteestä ravinteikasta multaa. Kompostissa viihtyvät myös lierot ja erilaiset hajottajat selkärangattomista mikrobeihin. Matokompostori toimii jopa sisätiloissa!

Laita pihaan pönttöjä linnuille ja lepakoille. Pöntöt antavat mahdollisuuden seurata lintujen elämää lähietäisyydeltä. Linnut ja lepakot myös pitävät tuhohyönteisten määrän kurissa. Ne ovat ilahduttavia ja tervetulleita naapureita!

SARI SIIPOLA on koulutukseltaan kasvibiologi ja opiskellut myös ympäristötieteitä ja viestintää. Hän toimii Kaisaniemen kasvitieteellisen puutarhan asiakasneuvojana. Artikkelin kirjoittamista inspiroivat monivuotinen puutarhaharrastus ja loputon kiinnostus maailman monimuotoista eliöstöä kohtaan.

Ilmakuva Heureka edustalta. Edessä pääsisäänkäynti ja oikealla tiedepuisto Galilei.
Kuva: Heureka kuva-arkisto.

Heureka

Tiedepuiston kautta tieteen maailmaan

KATI TYYSTJÄRVI

Tiedekeskus Heureka avautui yleisölle keväällä 1989. Arkkitehtuuriltaan mielenkiintoinen ja useasti palkittu rakennus sijaitsee Keravanjoen rannalla Tikkurilan eteläpuolella. Rakennusta ympäröi noin kahden hehtaarin laajuinen tiedepuisto. Heurekan ulkoalueet muodostavat monipuolisen ja ympärivuotisen tapahtuma-alueen, joka moninkertaistaa rakennuksen näyttelytilan.

Pellosta puistoksi

Lähijuna lähestyy Tikkurilaa. Vaunussa on iloinen tunnelma, kun joukko ekaluokkalaisia matkustaa huomioiliveissään. Äkkiä kuuluu hihkaisu ”Heureka”, ja koko joukko ryntää ikkunaan. Siellä se on, luokkaretken odotettu päämäärä.

Heurekan perustamiseen johtanut tiedekeskushanke käynnistyi 1980-luvun alkupuolella. Asialla olivat Helsingin yliopiston fysiikan ja tähtitieteen tutkijat. He halusivat tiedekeskuksen Helsingin keskustaan, mutta sopivaa tilaa ei löytynyt. Vaihtoehtoisia sijoituspaikkoja olivat Otaniemi ja Kumpula, jotka kummatkin tunnetaan tiedekampuksina. Myös Vantaan kaupunki oli mukana neuvotteluissa ja veti lopulta pisimmän tikun, kun se pystyi osoittamaan tiedekeskukselle paikan Tikkurilan aseman vierestä kaupungin omalta tontilta.

Vanhat kartat kertovat, että paikalla on ollut ennen peltoa. Pitäjäkartta vuodelta 1933 osoittaa alueen kuuluneen Gjutars-nimiselle tilalle pääradan toisella puolella. Helsingin maalaiskunnan ja Helsingin kaupungin välillä toteutettiin 1946 suuri alueliitos, jonka seurauksena valtaosa Keravanjoen eteläpuolista aluetta pääradan länsipuolella liitettiin Helsingin kaupunkiin. Selvitysmies Harvia piti tärkeänä, että joki muodostaa luonnollisen rajan, koska ”liittämällä tämä osa Tikkurilan kylää kaupunkiin saadaan Keravanjoki tällä kohtaa kaupungin luonnolliseksi pohjoiseksi rajaksi”. Nykyinen Heurekan tontti jätettiin kuitenkin todennäköisesti

maanomistajan tahdosta osaksi Helsingin maalaiskuntaa ja tulevaa Vantaan kaupunkia. Näin syntyi kuin vahingossa hieno paikka tiedekeskukselle.

Tiedekeskus toteutettiin ripeästi. Suunnittelijaa etsittiin arkkitehtuurikilpailulla 1985. Kilpailun voittajatoimesta toteutettavaksi valittiin arkkitehtien Mikko Heikkinen, Markku Komonen ja Lauri Anttila ehdotus ”Heureka”. Rakennus nousi huikeaa vauhtia paikalleen. Asemakaava hyväksyttiin loppuvuodesta 1986, rakennustyöt alkoivat 1987, ja talo valmistui suunnitelmien mukaan joulukuussa 1988.

Heurekan toimitusjohtaja Hannu I. Miettinen muistelee, että hän syksyllä 1987 ”havahtui huomaamaan, että Heurekan rakennuksen ympäristösuunnittelu oli jäänyt tekemättä”. Miettinen oli asunut tutkijavuosiensa Kaliforniassa ja ihastunut sen vapaa-ajankohteiden hienoihin puistoihin: ”Halusin tällaista ympäristöä Heurekaalle”. Miettinen tunnettiin aktiivisena luontoharrastajana ja lintubongarina, joten silläkin saattoi myös olla vaikutusta hänen näkemyksiinsä.

Kivipuisto ja havupuualue ovat jääneet elämään

Tiedepuiston ensimmäistä suunnittelua ja toteuttamista varten Tiedekeskussäätiöön palkattiin maisema-arkkitehti Pentti Peurasuo. Hänen johdollaan

Muinaisrantaa Heurekan kivipuistossa.
 Kuva: Kati Tyystjärvi.

suunniteltiin ja toteutettiin Heurekan pääsisäänkäynnin edustan kivipuisto, kasviaiheet ja tontin lounaisreunaan sijoittunut havupuupuisto.

Ennen Heurekan avaamista lukuisat tutkijaryhmät ideoivat sisältöä ja kohteita tiedekeskukseen. Myös biologit ja geologit olivat aktiivisesti mukana. Painavin idea oli kivipuisto eli Suomen geologinen kartta, joka toteutettiin Heurekan pääsisäänkäynnille. Peurasuo laati Terra Firma Oy:n geologien avustamana luettelon sopivista kivilajeista. Samalla syntyi tieto siitä, mistä kunnasta kyseistä kivilajia olisi saatavilla. Kirjeet kunnanjohtajille olivat tuon ajan tapa saada kivet hankittua lahjoituksina.

Kolme junaa eri puolilta Suomea lähti liikkeelle, ja niihin lastattiin kivimöhkäleitä kivilouhimoilta ja -veistämöiltä. Junat saapuivat Tikkurilan asemalle, josta kivet siirrettiin suoraan kivipuistoon omille paikoilleen. Kivet numeroitiin ja niihin kiinnitettiin laatta, joka kertoo kiven nimen ja alkuperän. Kiviä on 124, ja ne on järjestetty maakunnittain. Kivipuiston myötä Heureka osallistui vuonna 1989 Suomen Matkailuliiton ja Geologian tutkimuskeskuksen järjestämään yleisökilpailuun maakuntakivistä. Kansalliskivistä ei äänestetty, vaan valintalautakunta totesi, että se on itseoikeutetusti graniitti. Graniittia on kivipuistossa monessa muodossa.

Kaukaa tuotujen kivien lisäksi kivipuistoon saatiin Vantaalta palanen muinainsrantaa. Kuusikon kaupunginosasta haettiin pyöreitä kiviä muinaisesta rantakivikosta, joka oli jäämässä Kehä III:n laajennuksen alle. Peurasuo arvelee kivien saaneen nykyisen muotonsa jääkauden jälkeisellä litorinakaudella noin 6 000

vuotta sitten. Pyöreät ikijään hiomat kivet kertovat siten nuorinta vaihetta kivipuiston elämässä.

Laajin biologian alan teema tiedepuistossa on pohjoisen pallonpuoliskon havupuualue, joka perustettiin tiedepuiston lounaislaitaan liki Helsingin rajaa. Idean äitinä voidaan pitää Helsingin yliopiston kasvitieteen apulaisprofessori Leena Hämet-Ahtia, joka oli mukana Evoluutio, ekologia ja eliömaantiede -asiantuntijaryhmän työssä pohtimassa tulevan tiedekeskuksen sisältöä vuonna 1986. Mikko Piirainen Helsingin yliopiston kasvimuseosta laati lajiluettelon ja istutusjärjestyksen. Taimet kerättiin suomalaisista taimistoista, jotta ne pärjäisivät mahdollisimman hyvin. Istutusten menestymistä epäiltiin, koska maaperä on erittäin savista. Puut saatiin kuitenkin kasvamaan, ja alue rajaa edelleen Heurekan tontin Helsingin puolella olevasta omakotitaloalueesta. Alueen kehittämiseksi on suunniteltu harventamista, uusien taimien istuttamista sekä lajistoon sopivan aluskasvillisuuden hankkimista.

Mikko Piiraisen toinen laaja suunnittelutyö oli Carl von Linnén kasvitieteellisen luokituksen mukaan laadittu perenna-alue. Lähes kaikista Linnén luokista löydettiin sopiva monivuotinen kasvi istutuksiin. Piiraisen valinnan mukaan perenna-alueessa kukki aina jokin kasvi, ja niiden muodot vaihtelivat. Aikojen saatossa lajirunsautta pienennettiin hoidon helpottamiseksi. Lopulta istutukset päätettiin kokonaan poistaa kesällä 2022, mutta teema uusitaan mahdollisesti muualla puistossa. Perennat sijaitsivat alueella, jolle on tarkoitus siirtää kivipuiston kivet tapahtuma-alueen tieltä.

Tiedepuisto Galilei avataan 2001

Heurekan päätoimintaperiaatteisiin on alusta alkaen kuulunut jatkuva uudistuminen. Vähintään yksi uusi näyttely on avattu vuosittain kävijöiden mielenkiinnon ylläpitämiseksi. Kymmenvuotisjuhlavuonnaan 1999 tiedekeskus uusi perusnäyttelynsä kokonaan. Samalla aloitettiin puiston käytön laajentaminen, joka johti tiedepuisto Galilein avaamiseen kesällä 2001. Galilein alue sai yleisökilpailun kautta. Suunnittelussa hyödynnettiin israelilaisen Clore Garden of Science -tiedekeskuksen osaamista. Keskus oli saanut Maailman tiedekeskusjärjestö ASTC:n innovaatiopalkinnon vuonna 1999.

Tiedepuisto Galilein teemoina olivat avattaessa musiikki, matematiikka ja fysiikka. Monet kohteet ovat isoja ja vaikeasti sisätiloihin toteutettavia. Puistoon rakennettiin joki, ja moni kohde liittyikin virtaavaan veteen. Myöhemmin alueelle lisättiin kasvitieteellisiä kohteita, joista esimerkkinä on hyötykasvipolku. Pohjoinen havupuualue muuttui luonnolliseksi osaksi Galileita ja sai uuden nimen Arboretum.

Tiedepuisto Galileihin on rakennettu uusia kohteita lähes joka vuosi. Puisto onkin kävijöiden arvioiden mukaan eräs Heurekan suosituimpia näyttelyitä. Galilei on pinta-alaltaan lähes hehtaarin suuruinen, joten tilaa on edelleen runsaasti uusille kohteille.

Tiedetaidetta puistossa

Heureka-rakennus tuo itsessään tieteen osaksi maisemaa, koska se koostuu geometrisistä kappaleista (sylinteri, kuutio, pallo, kaari ja ympyrän sektori). Tiedepuistossa on myös monia tieteestä ammentavia taide-teoksia.

Junalla kulkevat voivat ihailia radan suuntaisen lasiseinän teräsrakenteita, jotka on maalattu spektrin väreillä. Värit ovat etelästä alkaen punainen, oranssi, keltainen, vihreä, syaani, sininen ja violetti. Ne liittyvät muuten valkean rakennuksen radan toisella puolella olevaan Tikkurila Oyj:een, joka valmistaa maaleja ja lakkoja.

Yleisö jonottaa viimeisiä päiviä avoinna olevaan *Body Worlds* -näyttelyyn syksyllä 2013. Etualalla Linnén järjestelmän mukaisesti koottu perenna-alue. Kuva: Heurekan kuva-arkisto.

Galileissa on monia sellaisia kohteita, jotka veisivät sisällä liikaa tilaa. Kuvassa Ihmisjojo, jolla voi saada itsensä monen metrin korkeuteen. Kuva: Heurekan kuva-arkisto.

Pokémon go -pelitapahtuma Heurekan edustalla syyskuussa 2016. Kuvassa näkyy myös Penrosen laattojen mukaan rakennettu jaksoton laatoitus nykyisellä Hannu I. Miettisen aukiolla.

Kuva: Anniina Nissinen, Heurekan kuva-arkisto.

Kun kävijä lähestyy Heurekaa, moni tarkastelee ensimmäisenä auditorion ulkoseinässä näkyvää värikkästä teosta. Kuvataiteilija Anssi Asunta loi vuonna 1988 Neljä kuutiota -taideteoksen. Lähempää katsottuna kuutioista puuttuukin etuosa. Asunnan omin sanoin kuutiot ovat optis-kineettinen taideteos, jossa kuutio syntyy katsojan aivoissa. Heurekan omat asiantuntijat uusivat väripinnat ensimmäisen kerran kesällä 2022.

Rakennuksen pääsisäänkäynnin edessä on pyöreä jaksottoman laatoituksen alue. Matemaatikko Roger Penrose on kehittänyt useita tapoja täyttää pieni alue jaksottomasti eli niin, että samanlainen kuvio ei toistu. Heurekan jaksottomassa laatoituksessa on käytetty Penrosen leija- ja nuolilaattoja. Näistä muodostunut pieni pyöreä aukio nimettiin syksyllä 2019 Heurekan perustamisessa keskeisesti vaikuttaneen toiminnanjohtajan mukaan Hannu I. Miettisen aukioksi.

Puiston taideteoksia on tulossa lähivuosina lisää. Heureka järjesti 30-vuotisjuhlansa kunniaksi Sähkötekniikan ja energiatehokkuuden edistämiskeskus STEK ry:n tuella taidekilpailun, jossa etsittiin näyttävää teosta pääsisäänkäynnin viereen. Kilpailun voittivat arkkitehti Pentti Kareoja ja kuvanveistäjä, graafinen suunnittelija Aimo Katajamäki ehdotuksellaan Musta tuntuu... .

Vuonna 2021 Heureka järjesti arkkitehtikilpailun, jolla etsittiin puurakenteisia ehdotuksia Galileihin. Kilpailu toteutettiin yhteistyössä SuperPUU -näyttelyn kumppanien kanssa. Voittajaksi valittiin Mesopotamian mytologiasta inspiroitunut Tiamat, jonka on luonut Meri Korpela Tampereen yliopistosta. Tiamat-teos hyödyntää puuta kierrätysmateriaalina.

Tiedepuisto ja Galilei käytössä vuoden ympäri

Heureka on käyttänyt ulkoalueitaan näyttelytilana jo alusta alkaen. Rautakausi-näyttelyssä kesällä 1990 oli monia tehtäviä, jotka sijoituivat ulkotiloihin. Samana vuonna järjestettiin *Rakenteita*-näyttely, joka sijoitui Heureka-rakennuksen eteläpuolelle, varhaisten suunnitelmien mukaiselle näyttelyalueelle. Suomen 75-vuotisjuhlavuoden näyttely *Jukola-Jakomäki-Bryssel* toi takapihalle sotamuistoja kuten juokshaudat ja korsun sekä junavaunun. Ulkona kasvatettiin myös kessua, mikä herätti kiinnostuksen lisäksi myös arvostelua. *Muinaiset kulttuurit* -näyttelyssä 1998 alkaen oli esillä oikean kokoinen egyptiläinen talo, joka oli kaarihallin ulko-oven luona. Vuosina 2011 ja 2012 Galileissa oli esillä Heurekan viides ja kuudes dinosaurinäyttely.

Heurekan pedagogit ovat käyttäneet tiedepuistoa ja Galileita kesäaikaan. Erityisesti jo vuodesta 1989 järjestetyt tiedeleirit ovat tutkineet siellä luontoa ja avaruutta. Kivipuistosta on etsitty malmikiviä ja Keravanjoesta pieneliöitä. Galilein kohteita kuten kaarisiltaa ja aurinkokelloa on käytetty matematiikan havainnollistamiseen. Laaja tiedepuisto on mahdollistanut esimerkiksi vesirakettien lähettämisen tai avaruuden mitasuhteiden hahmottamisen. Kivipuistossa on pidetty asiantuntijaluentoja ja pelattu mobiilipelejä.

Tiedepuisto ja Galilei ovat olleet monen elämyksellisen tapahtuman näyttämöinä. Mieleenpainuneita tapahtumia olivat useana alkuvuonna järjestetyt koulu- ja laisten lumiveistoskilpailut ja uudenvuodenaaton ilotulitukset. Tapahtumatilana tiedepuisto on mahdollistanut erityisen suuret ja näyttävät ohjelma-numerot. Kivipuisto on palvellut niin spontaanin kuin järjestetyinkin parkoururheilun näyttämönä. Koko tiedepuisto on ollut Pokémon go -tapahtuman keskipisteenä. Puolustusvoimien kalustonäyttely on tuotu puistoon, on rakennettu linnunpönttöjä, on ollut majakiasaa ja tähtien katselua kaukoputkilla tai maailman ensimmäisen puusatelliitin koelennätystä, eli kirjaimellisesti vain taivas on ollut rajana Heurekan mielikuvituksellisissa tapahtumissa.

Moni ulkotapahtuma on järjestetty yhteistyössä kumppanien kanssa. Kemian yö on päätynyt tuliesitykseen yhteistyössä Kemian seuran kanssa. Osana Tikkurilan rannan elävöittämistä Vantaan kaupunki ja kaikki jokirannan toimijat järjestivät kekrijuhlan marraskuussa 2022. Valon juhla -tuliesitys kietoutui elävän tullen ympärille yhdistäen nykyajan ihmiskunnan aamu-hämäriin.

Mitä tulevaisuudessa?

Yhteistyö Vantaan kaupungin kanssa ollut vilkasta alusta asti. Viime vuosina työ on tiivistynyt. Tikkurilan jokirannan eli Keravanjoen pohjois- ja eteläpuolen kehittämiseksi valmistui yleissuunnitelma vuonna 2017. LOCI Maisema-arkkitehdit Oy:n kilpailutyöhön perustuva suunnitelma yhdistää alueen kulttuurihistorian, tieteen, jokiluonnon ja taiteen asukkaiden ja matkailijoiden yhteiseksi olohuoneeksi.

Yleissuunnitelman mukaan tiedepuistoon Heurekan edustalle rakennetaan monikäyttöinen tapahtuma-alue. Kivipuisto siirretään lähemmäs rataa, jotta tiedepuiston keskelle rakennettavalle katsomolle saadaan

Galilein jokeen liittyy monta hauskaa tehtävää.
Kuva: Heurekan kuva-arkisto.

Valoshow Vantaan kaupungin järjestämässä kekrijuhlassa marraskuussa 2022 Heurekan edustalla.
Kuva: Elina Vesanen.

tilaa, Galilein aidan eteen tehdään kaikille puiston käyttäjille avoin teemaleikkialue, joka Heureka-henkisenä houkuttelee myös sisälle tiedekeskukseen. Silkkitehtaan suuntaan rakennetaan uusi Silkkisilta, jolloin Keravanjoen eteläpuoleinen alue liittyy monesta suunnasta luontevaksi osaksi Tikkurilaa.

Heureka on korostanut suunnitelmissa kivipuiston tieteellisen sisällön säilyttämistä siirrosta huolimatta ja havupuun alueen merkitystä tilanjakajana Helsingin omakotitaloalueeseen päin alueen liikennejärjestelyitä tehtäessä. Heurekan edustajat olleet mukana työryhmissä ja tuoneet tiedettä osaksi yksityiskohtaisia suunnitelmia.

Eteläisin kolmio tiedekeskuksen tontista on vielä lähes kokonaan hyödyntämättä. Sen käyttöä on visioitu harvoin. Vuonna 1990 alueelle kaavailtiin käytäväverkostoa, jonka varrelle olisi sijoittunut näyttelytiloja rakennustekniikan ja energian teemoista.

Heureka on kasvavan Vantaan kaupungin ytimessä. Puiston kehittäminen yhteistyössä kaupungin kanssa takaa tiedekeskuksen ympärille korkealaatuisen elävän kaupunkitilan, joka luo lisää mahdollisuuksia kohtaamisiin ja luovuuteen.

Yleisötyöasiantuntija **KATI TYYSTJÄRVI** on työskennellyt Heurekassa eri tehtävissä vuodesta 1986. Alkuvuosina Tyystjärvi oli sisältövastaavana tiedepuiston kohteissa. Pitkä ura, Heurekan alkuvaiheiden tuntemus ja sujuva kynäkäyttö ovat tuottaneet artikkeleita Heurekasta muun muassa *Helsingin pitäjä – Vantaa* -vuosikirjaan.

Ebeneser-talo on sijoitettu Helsinginkadun tontin numero 5 pohjoisnurkkaan, kiinni katulinjaan Harjukadulta katsottaessa. Tontin edessä ja toisella sivulla sekä viereinen tontti numero 3, on rakentamaton valoisa piha-alue. Kahden tontin kokonaispinta-ala on yhteensä n. 1 600–1 700 m². Helsinginkadun ja osittain Harjukadun puolelta pihaa reunustaa 1960-luvulla uusittu aita. Kuva on vuodelta 2021.
Kuva: Aukusti Heinonen, Arkkitehtuurimuseo.

Ebeneser-talon piha

Kohti yhteisöllistä, toiminnallista ja kestävästä kaupunkitilaa

HANNA PIELIKKO JA FREDRIKA VISURI

Lastentarhamuseon taloa ympäröivä piha on yli sadan vuoden aikana mukautunut käyttäjiensä ja kulloisenkin ajan tarpeisiin. Tällä hetkellä piha, kutsumanimeltään Wivin puistikko, on muutoksen edessä matkalla toiminnalliseksi kaupunkitilaksi.

Lastentarhamuseo sijaitsee arkkitehti Wivi Lönnin (1872–1966) suunnittelemissa, vuonna 1908 valmistuneessa jugend -tyylisessä rakennuksessa, Ebeneser-talossa, Helsingissä. Rakennus on suunniteltu alun perin lastentarhaksi ja lastentarhanopettajaseminaariksi. Talon julkisivun reliefit kertovat talon alkuperäisestä käytöstä, ja katujulkisivu on asemakaavassa suojeltu. Osana kokonaisuutta toimii taloa ympäröivä piha, Wivin puistikko. Pihan epävirallinen nimi syntyi Ebeneser-säätiön hallituksen esittämänä kunnianosoituksena Lönnin 150-vuotisjuhlavuoden tietämillä.

Ebeneser-talon piha rakentui ensimmäisten vuosikymmentensä aikana hyötyviljelyn sekä leikin parissa puutarhamaisen vehreäksi. Suomalainen lastentarhatyö perustui luontokasvatusta ja yksilön toimijuutta korostavan saksalaisen aktiivisuuspedagogi Friedrich Fröbelin (1782–1852) pedagogiikkaan. Puutarhan hoito oli tärkeä osa Ebeneserin lastentarhan arkea. Kaupunkirakentaminen vaikutti kuitenkin piha-alueeseen, ja vuosikymmenten edetessä piha jakautui alkuaikojen selkeämmin leikin ja viljelysten alueisiin. Leikkivälineistö ja aikuisten luoma leikkiympäristö, kuten hiekkalaatikot, leikkimökit, keinut ja kiipeilytelineet alkoivat viedä piha-alaa ympäristön itsessään tarjoamilta elementeiltä. Vuonna 1986 päiväkotitoiminta lakkasi talossa ja piha hiljeni lasten äänistä.

Vuosien kuluessa toimijat vaihtuivat ja monimuotoinen, jopa maaginen puutarha, koki käytön puutteessa muutoksen osittaiseksi hukkatilaksi, jonka pinta päättyi peittämään suurelta osin sora. Vain villisti ja ihailtavan sitkeästi kasvavat valikoidut, osin jo vuosikymmeniä sitten istutetut kasvit puskevat tiivisty-

neen maanpinnan läpi tuoden pihaan kesäisin urbaanin romanttista tunnelmaa.

Lastentarhamuseo perustettiin vuonna 1998. Pitkälisen työn päätteeksi museo pääsi vuonna 2020 valtionosuuden piiriin ja varmuus museotoiminnan jatkuvuudesta sai säätiön toimihenkilöt visioimaan pihan tulevaisuutta. Potentiaali huokui vanhoista valokuvista ja museon järjestämissä ulkotapahtumissa, jolloin piha suorastaan syttyi eloon ihmisten täyttäessä tyhjyyttä huutavaa tilaa. Alusta asti oli selvää, että yksin Lastentarhamuseon toimihenkilöiden voimin jatkuvuutta pihan ylläpitoon ja elävyyteen on mahdoton saada. Siksi halusimmekin innostaa ympäröivää yhteisöä ja talon toimijoita pitämään Ebeneser-talon pihasta huolta sekä ottamaan se haltuun tilana, jossa tehdä omia ja yhteisiä asioita.

Konsepttoimme pihavisiomme sanoilla yhteisöllinen, kestävä ja toiminnallinen kaupunkitila ja saimme Museovirastolta innovatiivisille hankkeille tarkoitettua avustuksen tukemaan suunnitelmia pihan kehittämiseksi. Tärkeinä arvoina ja toiminnan tavoitteina näimme ekososiaalisen sivistyksen, intersektionaalisuuden sekä kaupunkiluonnon biodiversiteetin.

Maistiaisten vuosi 2021

Kun tavoitteena on saada ihmiset viihtymään ulkopuolelta nimetyssä paikassa ilman erillistä ohjausta, ei riitä, että osoitetaan tila ja annetaan lupa toimia siinä. Paikka tulee kokea itselle merkitykselliseksi, mikä usein syntyy osallisuuden tunteesta sekä

Ebeneserissä lapset ohjattiin tekemään niin maanmuokkausta, siementen istutusta, taimien kastelua, kasvun ihastelua kuin lopulta syksyn sadonkorjuuta. Puutarha kasvimaaineen on kuulunut alusta lähtien lastentarhan perusideaan. Puutarhan, kasvimaan sekä eläinten hoito on opettanut käytännön taitojen ja tiedon lisäksi hoivaa ja rakkautta muita sekä itseä kohtaan. Kuvassa Ebeneser-talon pihan kukkaloistoa vuodelta 1933.

Kuva: Lastentarhamuseon valokuvakokoelma.

kokemuksista kyseisen tilan kanssa. Tämä vaatii syventymistä ja esimerkkiä, henkilön, joka innostaa ja luo mahdollisuuksia yhteisön ja tilan välisille kohtaamisille.

On myös tärkeä tuntee yleisönsä. Ebeneser-talo toimijoineen muodostaa jo pienen yhteisön. Talossa toimii Lastentarhamuseon ja Ebeneser-säätiön lisäksi Keski-Helsingin musiikkiopisto sekä vuonna 2018 perustettu Helsingin kaupungin päiväkotie Ebeneser. Koko pihan suunnittelu toteutuksineen vaatii aikaa ja taloudellisia resursseja, joten päätimme toteuttaa aluksi pienen, mutta näyttävän elementin yhteistyössä pihaa eniten käyttävän päiväkotie Ebeneserin kanssa. Tämän kokemuksen myötä toivoimme suunnitteluprosessin luonteen konkretisoituvan erityisesti lapsille.

Pihan itäpäätyä rajaa 2,9 metriä korkea ja 28 metriä leveä muuri. Lasten leikeissä betoninen, harmaa muuri päättyi edustamaan muun muassa vankilaa sekä muita hivenen ankeita sosiaalisen elämän piirteitä. Ympäristöllä on vaikutusta lasten leikkeluihin. Tästä lähtökohdasta halusimme antaa muurille uuden merkityksen leikkien rikastajana. Lähdimme

Päiväkoti Ebeneserin lapsille ja heidän perheilleen tehty toimintapaketti sisälsi kolme tehtävää: Muraalisuunnistus, Suunnittele oma muraali ja Leikkimuisto luonnosta. Muraalisuunnistuksessa ajatus oli tutustua alueen muihin muraaleihin, joiden kautta saa käsityksen, millaisia mahdollisuuksia muraali voi ympäristöönsä tuoda. Suunnittele oma muraali-tehtävässä oli kaksi erilaista piirustus pohjaa pihan muurista ja muista pihan tunnistettavista elementeistä. Kolmas tehtävä oli etsiä pieneen rasiaan leikkimuistoja luonnosta ja aikuisen avulla kirjoittaa luonnosta löydettyjen sattumien innoittamat leikit muistiin.

Kuva: Fredrika Visuri.

Betoninen pinta muuntuu maalauksen ansiosta leikkejä uudella tavalla rikastavaksi. Lopputulokseksi ei haluttu vain yhdestä tapahtumasta kertovaa maalausta, vaan pitkä muuri mahdollisti useiden pienten yksityiskohtien muodostaman kokonaisuuden. Ennen varsinaista maalausta seinä pestiin ja pohjamaalattiin. Kuva vuodelta 2021.

Kuva: Fredrika Visuri.

suunnittelemaan muuriin maalattavaa muraalia yhteistyössä Helsinki Urban Artin ja taiteilija Essi Ruuskasen kanssa. Muurin maalauksen aihepiiriin haluttiin nousevan lasten ajatuksista, havainnoista sekä leikin maailmasta. Suunnittelimme päiväkotia Ebeneserin lapsille toimintapakettina sisältäen kolme eri tehtävää, joiden kautta Ruuskasen olisi helppo työstää luonnosta leikkejä rikastuttavasta maalauksesta.

Muraali lähti muotoutumaan lasten leikkien, mielikuvituksen ja kiinnostuksen kohteiden pohjalta. Ruuskanen huomioi myös muun piha-alueen maalauksen sävy maailmassa. Teos maalattiin pääosin arkipäivisin, jolloin lapsilla oli mahdollisuus seurata maalauksen edistymistä. Vielä maalaushetkellä Ruuskanen kuunteli lasten leikkejä ja toiveita, valmiina sijoittamaan muraaliin kiinnostavia kohtauksia.

Kokeilemisessa kiinnostavaa on oppiminen. Oli hyvä aloittaa pienestä yhteisön osallistamisen kokeilusta, sillä yllätyimme, kuinka vähän saimme takaisin tehtyjä toimintapaketteja ja ideoita muraalin työstämiseen. Tilannetta saatiin kompensoitua päiväkodin työntekijöiden välittäessä tietoutta lasten leikeistä. Vaikka

palautus toimintapaketin tehtäville oli vapaaehtoinen, jäimme pohtimaan, miten olisimme saaneet aktivoidua perheitä paremmin. Perheiden henkilökohtainen tapaaminen, tarkempi informaatio suunnitteluprosessista ja väljempi aikataulu olisivat voineet tuottaa enemmän osallistumista. Suunnittelun seuraavassa vaiheessa halusimmekin korostaa kohtaamisen merkitystä osana yhteissuunnittelua.

Yhteissuunnittelun vuosi 2022

Museoviraston avustuksella saimme muraalin kustannusten kattamisen lisäksi mahdollisuuden palata pihasuunnitteluhankkeelle koordinaattori. Hänen tehtäväkseen lukeutui yhteisön osallistaminen suunnitteluun sekä pihan historiallisen jatkumon koostaminen Lastentarhamuseon kokoelmien ja asiakirja-aineistojen kautta.

Hankekoordinaattori alkoi toteuttaa suunnittelua alkuvuodesta 2022. Yhteissuunnitteluun osallistui Lastentarhamuseon, Keski-Helsingin musiikkiopiston

Ebeneser-talon pihan visualisoinnit tilattiin maisema- ja kaupunkisuunnitteluun erikoistuneelta maisema-arkkitehti-toimistolta, jonka lähtökohtana ovat ekologisesti ja sosiaalisesti toimivat ratkaisut.

Nomaji maisema-arkkitehdit Oy:n visualisointi, 2022.

ja päiväkoti Ebeneserin lisäksi alueen ihmisiä, museoyleisöä sekä ryhmä nuoria Leikkiväki ry:stä. Talon toimijoiden asiakkaina ja yleisönä on paljon lapsia ja lapsiperheitä. Lasten osallistuminen pihasuunnitteluun nähtiin ensiarvoisen tärkeänä.

Suunnitteluun osallistumisessa halusimme huomioida myös matalan kynnyksen ja nopean osallistumisen mahdollisuudet. Ebeneser-talon ohitse kulkeva saattoikin löytää pihaa ympäröivästä aidasta QR-

koodin, jonka takaa paljastui mahdollisuus jakaa omia ajatuksia pihan tulevaisuudesta ja sen mahdollisia toimintoja koskevia toiveita. Myös talossa toimivan musiikkiopiston asiakasperheitä lähestyttiin erityisesti heitä varten suunnitellulla verkkokyselylomakkeella. Koska osa yhteisön osallistamisesta suunnitteluprosessiin tapahtui Lastentarhamuseossa, saavutettavuutta lisättiin muun muassa tarjoamalla ilmainen sisäänpääsy museoon. Alueen monimuotoisuus huomioitiin käyttämällä viestinnän kielinä suomea ja englantia.

Toiminnallisista menetelmistä suunnittelun osaksi valikoitui placemaking, taidelähtöiset menetelmät sekä aistiperusteinen toiminta. Suunnittelun tuloksia dokumentoitiin valokuvaamalla, videoimalla sekä kirjoittamalla ja piirtämällä.

Placemaking-menetelmää, eli nopeaa tilan muuttamista sosiaalisin ehdoin, kokeiltiin erityisesti Ebeneser-talon toimijoiden sekä Kallion musiikkikoulun ja Musiikkikeskus Resonaarin kanssa järjestetyssä Soiva piha -tapahtumassa. Koko perheen tapahtuma toteutettiin osana Kallio kukkii -kaupunginosafestivaalia sekä Lastentarhamuseossa järjestettyä Wivin puistikko kukkii -tapahtumaviikkoa. Tapahtumassa yleisön oli mahdollista tutustua Ebeneser-talon lisäksi

Soiva piha -tapahtuma oli onnistunut, ja järjestäjätahot ehdottivat uusintaa toukokuussa 2023. Ebeneser-talon ja vihreän ulkorakennuksen välissä oli muusikkojen esiintymisalue, jossa myös yleisö pääsi testailemaan soittimia. Tapahtumasta saatujen kokemusten ja toiveiden pohjalta syntyi ajatus pysyvimmistä ja siirrettävistä esiintymislavarakennelmista. Etualalla päiväkoti Ebeneserin vanhempaintoimikunnan vohvelikahvila ja oikealle avautuu rakentamaton tontti nro 3.

Kuva: Fredrika Visuri.

Wivin puistikko kukkii -tapahtumaviikolla museo vietti fröbelliläisen aistipolun avajaisia yhdessä päiväkotie Ebeneserin kanssa. Muraalin eteen sijoitetun aistipolun esikuva on saksalaisen Bad Blankenburgin kaupungin Fröbel-lastentarhan aistipolku. Erilaisten maannosten tunteminen jalkojen alla tai käsissä kosketellen, haistaen ja ulkomuotoa tarkastellen on moniaistista. Kiinnostavaa on myös se, mitä lapset keksivät polun materiaaleista leikissä ja muuten tutkien. Polun materiaalit on valittu pihan biodiversiteettia tukeviksi.

Kuva: Hanna Pielikko.

pihaan ja sen mahdollisuuksiin erityisesti kyseistä tapahtumaa varten tuotetuissa esiintymis- ja toimintapisteissä. Pihasuunnittelun kannalta tapahtumassa saatiin merkittävää tietoa tapahtumajärjestämiseen liittyvistä muutostoitveista, kuten toimivasta infrastruktuurista. Kiinnostavaa oli myös huomata, kuinka saumattomasti eri toimijat saivat aikaan yhtenäisen tapahtuman monimuotoisella ohjelmalla. Toimijoiden sitoutuneisuus tuotantoon oli positiivista ja tapahtuman vuosittainen järjestäminen sai kannatusta.

Lastentarhamuseon yleisötyössä sekä erityisesti päiväkotie Ebeneserin lasten pihasuunnittelupajoissa käytettiin taidekasvatuksellisia menetelmiä. Lasten osallistaminen järjestettiin kaksitasoisesti koordinaattorin järjestämien työpajojen sekä päiväkodin oman aiheeseen syventävän pedagogisen toiminnan kautta. Alle 3-vuotiaiden lasten työpajoissa hyödynnettiin monimuotoisesti luontomateriaaleja, kuten kuu-

sen neulasia, multaa ja kuivuneita lehtiä osana työskentelyä. Yhteisen työskentelyn kautta jokainen lapsi sai toteuttaa luomalleen ötökälle sopivan oman kodin. Luontomateriaaleilla työskentelyyn 3–4-vuotiaiden kanssa sekä Ötökän koti -teosten tekemiseen lisättiin myös väriopillista sisältöä. Yli 4-vuotiaiden työpajoissa piirrettiin pihaunelmia pohjapiirustuksen päälle ja toteutettiin Tulevaisuuden piha -pienoismalli.

Lastentarhamuseon yleisön oli myös mahdollista suunnitella Paja-näyttelytilassa Pihaunelmia-teos ja jättää se halutessaan dokumentoitavaksi osaksi piha-toiveita. Lisäksi museoyleisön oli mahdollista tehdä kollaasimenetelmällä omia ulkoleikki- ja pihamuistoihin liittyviä teoksia sekä suunnitella uusia tulevaisuuskuvia sekatekniikalla Ebeneser-talon pihasta otettujen valokuvien päälle. Työskentelyn lähtökohdaksi oli varattu erilaisia virittäviä, kaikki aistit huomioivia aistimateriaaleja.

Vehreän kesäisinä päivinä pihan mahdollisuudet huomaa korostetusti. Osatoiveena pihan muutostöille on jättää sattuman varaa pihan omaehtoiselle muutosprosessille. Sata vuotta pihassa olostaan nauttineet villiviinit varmistavat myös syvään juurtuneilla juurillaan historian säilymisen maanmuokkauksesta huolimatta.

Kuva: Hanna Pielikko.

Yhteissuunnitteluvaiheen lopputulema

Keski-Helsingin musiikkiopiston rytmikan ja melodian syventävien kurssien oppilaat toteuttivat pihassa nauhoitettujen audiotallenteiden pohjalta pihan tulevaisuutta hahmottelevia ääniteoksia. Teoksissa korostuu piha kuuloaistiin pohjautuvana tilana, ja ne luovat uuden ulottuvuuden huomioida ääntä muunakin kuin vain liikenteen aiheuttamana äänikuormana.

Aistiperusteista toimintaa järjestettiin päiväkotiebeneserin lapsille suunnatun työpajatoiminnan osana, mutta myös Lastentarhamuseon Wivin puistikko kukkii -tapahtumaviikolla. Tapahtumaviikolla museo oli auki viiden päivän ajan laajennetusti. Joka päivä keskityttiin eri aistiin ja tarjottiin museoyleisölle kyseiseen aistiin liittyvää työpajatoimintaa. Tarkoituksena oli nostaa aistien merkitystä suunnittelussa sekä tilan havainnoinnissa.

Syntyneitä ideoita ja toiveita tuotiin osittain heti käytäntöön resurssien puitteissa. Päiväkotiebeneserin pihalle rakennettiin puutarha-ammattilaisten avulla fröbeliläinen aistipolku, taidetyöskentelyn kautta toteutettiin majoja piilopaikoiksi ja päiväkotiebeneseri järjesti sadevesikerääjän, josta lasten on itse helppo annostella vettä leikkeihin ja puutarhaviljelyjen kasteluun. Tapahtumien infrastruktuuria ajatellen sähköpistokkeiden määrää ja tehoja lisättiin ulkotilassa.

Kaikki kokemusasiantuntijoiden ideat, toiveet, havainnot ja kokemukset sekä asiantuntijatieto ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä ympäristöstä koottiin yhteen ja muodostettiin utopia eli toivottu tulevaisuuskuva pihan tulevaisuudesta. Utopiassa ei eritellä yksityiskohtaisesti esitettyjen pihatoiveiden lähteitä, eikä se myöskään ilmennä prosenttimääräisesti eniten toivottuja elementtejä vaan on hankekoordinaattorin yhteissuunnitteluvaiheen aikana keräämien huomioiden ja tutkimuksen yhteensulautuma. Se ei myöskään tarkoita valmista toteutussuunnitelmaa vaan on

eräänlainen maalailu Ebeneser-talon pihan mahdollisesta tulevaisuudesta. Utopia muodostui viiden teeman ympärille:

Yhteisöllinen ja osallistava piha. Yhteisöllisyys ilmenee talon eri toimijoiden lisäksi vuorovaikutuksena alueen ihmisten ja toimijoiden kesken. Ilmentymismuotoja ovat arkiset kohtaamiset, vuotuiset juhlat, kaupunginosan muuhun kulttuuritoimintaan osallistuminen sekä kaupunkilaisille tarjotut mahdollisuudet järjestää omaehtoista toimintaa pihalla. Tapahtumatuotanto on vakiintunut, ja yleisö osaa odottaa laadukasta ohjelmaa.

Luova piha. Luovuus perustuu kasvillisuuden lisäämiseen ja suuremman luontotarjonnan tarjoamaan omaehtoisuuteen ja ilmaisuvoimaan. Osa istutuksista ja istumapenkeistä liikkuu pyörien avulla, ja pihan tilavaikutelma muuttuu erilaisten tarpeiden ja leikin mukaan myös lasten hallinnoimana. Kiipeilytelineet ovat osin itse muokattavissa rakenteluhetkissä. Pihakalustoon kuuluu myös maalausseinä. Talvella kasvillisuuden ollessa lepotilassa pihatonttia reunustavat betonimuurit muuttuvat estradiksi valoteoksille, lasten teoksille sekä talon nykyhetkelle ja historialle.

Monilajinen ja aistikas piha. Pihan biodiversiteetti monipuolistuu ekologisen jälleenrakennuksen myötä. Kulkureittien yläpuolella kulkee vihertelineiden verkosto, jonka tarkoituksena on tukea eläinten ja hyönteisten leviämistä kaupungin sisällä. Kasvustot luovat moniulotteisia tilavaikutelmia ja varjoja paahteisiin paikkoihin. Sadevettä kerätään eri puolilla pihaa ja hyödynnetään kasvien kasteluun sekä muuhun toimintaan. Kompostissa kypsytetään uutta mulmaa ja monipuolisesti viljeltyt nurmikko- sekä niittyalueet huoltavat itse itseään ilman erillistä varsinaista hoitoa. Erilaisia aistiärsykeitä, kuten ääniä, tuoksua, tuntoja ja valoja on mahdollista päästä myös piiloon.

Historiallinen piha. Mahdollistetaan eri aikojen lapsuuksien leikit ja leikkiin kutsuvat välineet. Lastentarhatyön historiasta nouseva vahva fröbeliläinen pihapedagogiikka näkyy puutarhanhoidossa ja yhteisötaitoina. Talon käyttäjien lisäksi myös satunnaiset ohikulkijat tunnistavat talon merkityksen suomalaiselle varhaiskasvatukselle ja myös heidän omaan tari-naansa.

Turvallinen ja yhdenvertainen piha. Fyysisen turvallisuuden lisäksi tuetaan henkistä turvallisuuskulttuuria. Fyysinen tila mahdollistaa toiminnallisuuden, liikunnallisuuden ja leikin lisäksi riskien ottamisen sekä oman kyvykkyyden testaamisen. Piha auttaa huomioimaan eri temperamentit ja tukee tunnetilojen säätelyssä tarjoamalla levon paikkoja kuin myös suojaisia ja varjoisia tiloja.

Ebeneser-talon pihan tulevaisuus

Yhteissuunnitteluvaihe on saatu päätökseen, mutta kokoava toteutussuunnittelutyö on vasta aluillaan. Talon toimijoiden tekemät kokeilut ja pienet projektit, pihan omaehtoinen muutosprosessi sekä ammattilaisten työ jatkuvat rinnakkain. Tarkoituksena on tehdä maisemasuunnitelma koskemaan koko pihaa, minkä jälkeen rahoitusten varmistuessa sitä toteutetaan osioissa. Ebeneser-talon tulevaisuuden pihan suunnittelijatiimi koostuu monialaisesti taidetta, toiminnallisuutta, yhdenvertaisuutta ja luonnon monimuotoisuutta ymmärtävästä maisema-arkkitehtien, taiteilijoiden, tutkijoiden sekä museoammattilaisten joukosta.

HANNA PIELIKKO koordinoi Wivin puistikko -hankkeen yhteissuunnitteluvaihetta. Pielikko on työskennellyt niin koordinaattorina, oppaana, taidepedagogina kuin valokuvaajana erilaisten ympäristöjen, arkkitehtuurin ja kulttuuriperinnön äärellä. Oman kotipihan viljelypalsta on toiminut taiteellisten kokeilujen työssijana ja omien (sekä naapureiden) mukuloiden kasvunpaikkana.

FREDRIKA VISURI työskentelee museolehtorina Ebeneser-säätiössä ja Lastentarhamuseossa. Kiinnostus luontoa ja sen monimuotoisuutta kohtaan on saanut hänet haaveilemaan luonnon laajoista mahdollisuuksista kaupunkiympäristössä. Tarkkaan suunnitellun museoympäristön rinnalla sattumia ja pientä villeyttä sisältävä luonto toimii kiinnostavana ja aisteja avaavana.

Alusta-paviljonki Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon välisellä kesäpihalla.
Kuva: Anni Koponen, Arkkitehtuurimuseo ja Designmuseo.

Alusta-paviljonki

Monilajisen kohtaamisen ja tekemisen paikka

ARJA-LIISA KAASINEN JA LEENA SVINHUFVUD

Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon väliselle museopihalle rakennettiin keväällä 2022 väliaikainen puutarha, joka on avoinna yleisölle lokakuuhun 2023. Alusta-paviljonki on luotu monilajiseksi kohtaamispaikaksi ihmisille ja muunlajisille eliöille. Kokonaisuus on osa Suomen Akatemian Hyvinvointia biodiversiteetti-interventioilla (BIWE) -hanketta, jossa tutkitaan mahdollisuuksia palauttaa biologista monimuotoisuutta tiheästi asutuille alueille.

Alusta -paviljonki syntyi monialaisen työryhmän voimin Suomi/Koivisto arkkitehtien Maiju Suomen ja Elina Koiviston luotsaamana. Projekti toteutettiin yhteistyössä Raison seudun koulutuskuntayhtymän savirakentajalinjan sekä Aalto-yliopiston muotoilun laitoksen opiskelijoiden kanssa. Myös yleisö pääsi kevään 2022 aikana mukaan rakentamaan paviljonkia sekä hoitamaan maata ja kasveja. Museoiden oma ystävähdistys Damy Ry osallistui hankkeeseen rahoittamalla perheille suunnatut Muutoksen tekijät -savityöpajat. Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon yleisötyön tiimit toteuttivat työpajat paviljongissa kesällä 2022.

Alusta-paviljonki kertoo museotoiminnan uudistumisesta. Osa Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon toiminnasta on sen puitteissa siirtynyt museopihalle julkiseen kaupunkitilaan. Alusta-paviljongissa museot toimivat orgaanisessa vuorovaikutuksessa ympäristön ja alueen asukkaiden kanssa – monilajisia käyttäjiä unohtamatta.

Luonto yhteistyökumppanina

Yhteiskunta ympärillämme on yhä moniäänisempi, moniarvoisempi ja vuorovaikutteisempi. Myös museoissa asiantuntijuus muuttuu. Itse tuotetun oman alan asiantuntijatiedon rinnalla esille nousevat muiden

tieteenalojen näkökulmat: arkkitehtuuria ja muotoilua tarkastellaan nyt ekologian ja luonnon monimuotoisuuden näkövinkkeleistä. Kaupunkisuunnitteluun kavereiksi nousevat etnografia ja sosiologia. Muotoilua vahvistavat materiaalitutkimus ja bioteknologia. Asiantuntijatietoa rikastuttavat myös kokemustieto, käyttäjäkokemus ja kansalaisyhteiskunnan aktiivinen vuoropuhelu eri yhteisöjen välillä.

Museot voivat vaikuttaa myös omien seinensä ulkopuolella, osallistua aktiivisesti yhteishankkeisiin ja toimia verkostomaisesti monialaisten toimintakumppaneiden kanssa. Yksi Alusta-paviljongin yhteistyökumppaneista on luonto. Hankkeen aikana on kiinnostavaa seurata, miten luontoon ja säätiloihin liittyvä ennakoimattomuus vaikuttaa työskentelyyn. Aikataulut mukautuvat olosuhteiden mukaisesti, eikä paviljongin kokeellisissa rakenteissa tapahtuvia muutoksia voida aina ennustaa. Tämä ulottuvuus liittyy ajankohtaiseen keskusteluun siitä, kenen ehdoilla rakentamista ja kaupunkisuunnittelua toteutetaan. Painavatko vaaka-kupissa aina talous ja poliittiset päätökset? Milloin on luonnon vuoro sanella ratkaisuja ja etenemisen tahtia?

Alusta-paviljonki nivoutuu tiiviisti osaksi Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon sisältöjä kestävyiden teemojen parissa. Arkkitehtuurin ja muotoilun valtakunnallisina vastuumuseoina ne käsittelevät ilmastoteemaa oman vastualueensa tulokulmasta,

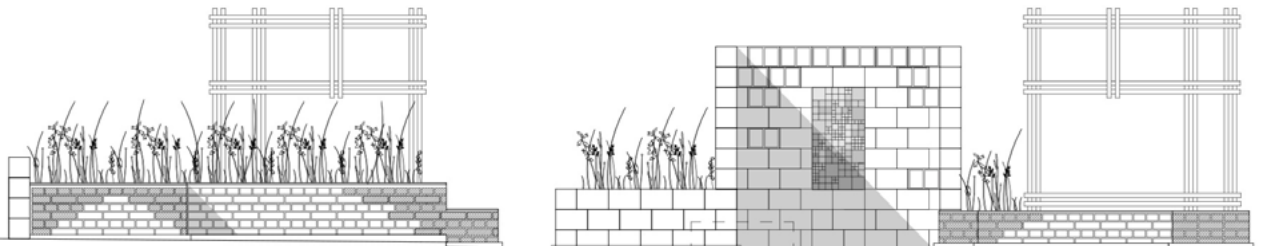
Alusta-paviljonki suunniteltiin kohtaamispaikaksi.
Kuva: Anni Koponen, Arkkitehtuurimuseo ja Designmuseo.

Osallistavaa suunnittelua ja kokeilevaa tekemistä

konkreettisen esimerkin kautta. Arkkitehtuurin alalla puhuttavat rakennusmateriaalien ekologisuus, valmistusprosessit sekä laajasti ottaen rakentamiseen ja purkamiseen liittyvät ympäristövaikutukset. Materiaalien elinkaari on kokonaisuudessaan huomioitava nykyistä paremmin.

Alusta-paviljongissa on ollut mahdollista kokeilla savipohjaisia luonnonmateriaaleja rakennuskäytössä. Samalla on voitu kokeilla uusia tuoteideoita, kuten järviruokoa saviharkon rakenteena. Savirakenteiden kestävyyttä ja mahdollisia muutoksia voidaan tarkastella Alusta-paviljongin seistessä sään armoilla ulkotiiloissa kahden vuoden ajan.

Alusta-paviljongin leikkauspiirros.
Piirros: Suomi/Koivisto arkkitehdit.

Museoiden ydinaluetta on tutkitun tiedon ja ymmärryksen lisääminen, joten yhteistyö Aalto-yliopiston ja Raision seudun koulutuskuntayhtymän opiskelijoiden kanssa on Arkkitehtuurimuseolle ja Designmuseolle luontevaa. Korkeakoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen tasolla voidaan luoda uutta tietoa, tutkimusta ja innovaatioita. Projektin keskiössä ovat osallistava suunnittelu ja kokeileva, väliaikainen tekeminen.

Yleisön näkökulmasta uuden tiedon tuottaminen on harvoin yhtä elämyksellisesti koettavissa. Tässä hankkeessa Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon palkitseva tehtävä on ollut tuoda eri-ikäisiä ja -taustaisia kokijoita Alusta-paviljonkiin. Oivaltaminen ja ihmettely ovat tapahtuneet monella tasolla ja tavalla. Teemana kaikessa tekemisessä on ollut rakentaminen ja luonnon monimuotoisuus.

Arkkitehtuurimuseon järjestämät nuorten kesäkoulut 16–20-vuotiaille hyödynsivät Alusta-paviljongin tilaa.
Kuva: Anni Koponen, Arkkitehtuurimuseo ja Designmuseo.

Kesällä 2022 Alusta-paviljongissa tehtiin monipuolista yleisötyötä. Arkkitehtuurimuseon omista kesäkouluissa 16–20-vuotiaat osallistujat hyödynsivät Alusta-paviljongia työskentelyssään ja tutustuessaan arkkitehtuurin ajankohtaisiin teemoihin. Arkkitehtio opiskelijoiden aidon työskentelyprosessin seuraaminen saattoi kesän aikana antaa innostuksen kipinän suuntautua suunnittelualalle esimerkiksi kaupunkisuunnittelun monipuolisten ja -tieteisten aiheiden pariin.

Perheille suunnatuissa vapaamuotoisissa ja toiminnallisissa työpajoissa yhteys tutkimukseen oli löyhempi, ja tilaa annettiin elämykselliselle oivaltamiselle. Työpajoissa ”öttiäisten, mönkiäisten ja muiden luonnon asukkien” elämää lähestyttiin mielikuvitusta ja empatiaa käyttäen, muovailen asumuksia savesta. Alusta-paviljongiin kokoontuttiin kesän aikana myös konsertteihin, elokuvaan ja keskusteluiltoihin.

Yleisölle haluttiin antaa mahdollisuus myös vain istahtaa hetkeksi luonnon äärelle. Yli tuhat kukkivaa kasvia ja niiden paikalle houkuttelemat pörriäiset loivat elävän keitaan kivikortteliin. Yleisö löysi paikalle hyvin. Alusta-paviljongissa pidettiin spontaanisti ulkoilmakokouksia, nukutettiin vauvoja päivänulle, ulkoilu-

tettiin koria ja tunnistettiin kasvilajeja. Paviljonki tarjosi suojaisan paikan istua iltaa tai lounastaa raittiissa ilmassa. Paviljonki tarjosi paikan, missä pohtia omaa paikkaamme osana ihmistä laajempaa yhteisöä.

Täältä löydät lisää tietoa Alusta-paviljongista:
<https://www.designmuseum.fi/fi/alusta-paviljonki/>

ARJA-LIISA KAASINEN toimii Arkkitehtuurimuseon yhteistyöpäällikkönä. Alusta-paviljongin toiminta on Arja-Liisan mielestä juuri sitä innovatiivista, tulevaisuuteen suuntaavaa museotyötä, joka yhdistää suunnittelualan verkostoja ja innostaa uusien toimintatapojen äärelle. Alusta-hankkeessa tuotetaan uutta tietoa, toteutetaan yleisötyön ja oppimisen muotoja monipuolisesti ja kurkotellaan ulos museosta, vapaaseen kaupunkitilaan.

LEENA SVINHUFVUD on Designmuseon vastaava museolehtori ja pitkän linjan museotyöläinen, joka uskoo kriittisen hengen viljelyyn ja haaveilee omasta takapihapuutarhasta.

Kirjallisuutta

- Alanko, T. 2022. *Malva ja mulperi: Poimintoja entisajan puutarhoista*. 3. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Alanko, T. & Alanko, S. 2022. *Daalia ja pelakuu: Suomalaisen puutarhan kasvutarina*. Helsinki: SKS Kirjat.
- Arkio, L. 1985. *Rakkaat vanhat huonekasvit: Ikkunapuutarhan historiaa Suomessa*. Helsinki: Otava.
- Blomstedt, S., Häkli, E., Sibelius, J. & Topelius, Z. 2015. *Ainola: Sibeliusten koti Järvenpäässä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Eklöf, A. P., Peura, A., Stokes, D., Widjeskog, S., Nenonen, S., Snellman, T. & Sandberg, M. 2015. *Unelmien puutarha: Fredrika Runebergin kukkiva keidas ja hyötytarha*. Porvoo: Porvoon museo.
- Hako, J. & Vuorikoski, P. 2018. *Kartanoelämä Vantaalla*. Vantaa: Kellastupa.
- Hautamäki, R. 2000. *Portti puutarhaan: Historiallisten puutarhojen inventointiopas*. Helsinki: Museovirasto.
- Herranen, M. 2007. *Holmin perhe ja aikalaisia: Porvoo 1700-luvulla*. Porvoo: Porvoon museo.
- Häyrynen, M. 2001. *Hortus Fennicus: Suomen puutarhataide*. Helsinki: Viherympäristöliitto: Puutarhataiteen seura.
- Jäppinen, J., Lindqvist, M., Perttilä, J., Rysti, A. & Sihvola, M. 2021. *Ruiskumestarin talo*. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo.
- Jäppinen, J. 2009. *Yhdeksän pientä kotia: Arjen historiaa Työväenasuntomuseossa = Nio små hem : vardagens historia i Arbetarbostadsmuseet*. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo.
- Jäppinen, J., Vainio, S., Savolainen, I., Hakli, K., Ailio, P., Savolainen, S. & Arkio-Laine, L. 1999. *Pique-nique: Eväsretki Helsingin historiaan*. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo.
- Karisto, M., Koivunen, T. & Karisto, A. 2015. *Kysykää Essiltä! Elisabeth Kochin puutarhat*. Helsinki: Maahenki.
- Karisto, M. & Salastie, R. 2011. *Klassismin hengessä: Elisabeth Kochin siirtolapuutarha Vallilassa: Vallilan siirtolapuutarhan kulttuurihistoriallinen selvitys: inventointi, arvotus, kehittämisperiaatteet ja rakentamistapaohjeet*. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Lemström, J. 1987. *Kaisaniemen kasvitieteellinen puutarha*. Helsinki: Helsinki-seura.
- Lindholm, D. 1998. *Glims*. [Espoo]: Espoon kaupunginmuseo.
- Lindqvist, L., et al. 2017. *Suviranta: Eero ja Saimi Järnefeltin AteljEEKoti*. Helsinki: Maahenki.
- Persson, P-E., Myllykoski, M. ja Hietala, H., 1999: *Heureka! Heurekan 10-vuotisjuhlakirja*. Tiedekeskussäätiö. Erikoispaino Oy, Helsinki.
- Pielikko, H. 2022. *Wivin puistikko: Ebeneser-talon pihan kehittäminen yhteisölliseksi, kestäväksi ja toiminnalliseksi kaupunkitilaksi -hankeraportti*. 1. painos. Helsinki: Ebeneser-säätiö.
- Rikkinen, J. 2011. *Suomalaiset perinnekasvit*. Helsinki: Otava.
- Riksman, E. 2019. *Häkansbölen kartanossa - Häkansbölen tilalla*. Vantaa: Vantaan kaupunginmuseo.
- Ruoff, E. 2017. *Vanhaja suomalaisia puutarhoja*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Saatavilla verkossa

- Eurooppalainen maisemayleissopimus*. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060014>
- Heinonen M., Pihlman, S., Kaihola, H-L., Koskela, A., Hartikainen, M., Kinnanen, H., Peura, A. 2014. *Museopuutarha: perustaminen ja hoito. Jokiöinen*: MTT Kasvu 23. <https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/482364/mttkasvu23.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Léman, H. 2022. *Kehittämis- ja hoitosuunnitelma Mäntsälän Sepänmäen käsityömuuseon pihapiiriin*. Diplomityö. Arkkitehtuurin laitos. Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Maisema-arkkitehtuurin maisteriohjelma. Espoo: Aalto-yliopisto. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/115054>
- Mattila, M., Kaukonen, M., Salmela, U. (toim.) 2005. *Opas paikallismuseon hoitoon*. Helsinki: Museovirasto. https://www.museovirasto.fi/uploads/Museoalan_kehittaminen/opus-paikallismuseon_hoitamiseen.pdf

Kansikuva: Lohjan museo, takakannen kuva: KAMU, Espoo

Kuvituskuvat: sivu 14: Niclas Warius, Järvenpään taidemuseo, sivu 38: KAMU, Espoo, sivu 66: Yehia Eweis, Helsingin kaupunginmuseo, sivu 94: Anni Koponen, Arkkitehtuurimuseo ja Designmuseo

HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO

KESKI-UUDENMAAN ALUEELLINEN VASTUUMUSEO

Toimittajat: Katri Lento, Julia Donner ja Jere Jäppinen
Taitto: Maria Appelberg, Station Mir
ISBN 978-952-386-283-8